

Tutta Leskinen

Kotiseudun transformaatio matkakohteeksi

Esinemuistojen kertomusanalyysi

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
1.1 Esinemuistot kotiseutukuvan rakentajana	3
1.2 Esinemuistojen kertomusanalyysi	3
1.3 Menneisyys kotiseudun esineissä, museoissa ja matkailussa	5
1.4 Tutkielman kulku	8
2 KOTISEUDUN MUSEOITU MENNEISYYS	10
2.1 Teuravuoman ympäristökylät	10
2.2 Menneisyyden esineet näytteillä.....	11
2.2.1 Kotimuseo navetassa	11
2.2.2 Viini- ja villatila	11
2.2.3 Porotila.....	12
2.2.4 Museopirtti.....	13
3 ESINETUTKIMUKSEN NÄKÖKULMIA MENNEISYYDEN TULKINTAAN.....	14
3.1 Esine tutkimuksen kohteena	14
3.2 Esinemuistojen merkitys kotiseutukuvan rakentumisessa	18
3.3 Menneisyyden nostalgisoituminen	22
4 ESINEEN ARKIKÄYTTÖ MUISTELUN KOHTEENA	24
4.1 Työn sankaruuden kotiseutu.....	24
4.2 Arjen taituruuden kotiseutu	28
4.2.1 Osaava kotiseutu	29
4.2.2 Omavarainen kotiseutu.....	30
4.3 Museoitu työesine kotiseudun kuvaajana.....	33
5 ESINEEN MATKA KÄYTÖSTÄ NÄYTTÖÖN.....	35
5.1 Kaupungista kotiseudulle: paluumuuttajan tarina	35
5.1.1 Työnkuvan muutos.....	37
5.1.2 Esineen uusi elämä.....	39
5.2 Porotilan esineet matkailukäytössä.....	42
5.3 Esine kotiseudun kuvaajana matkakohteessa	45
5.3.1 Näyttöön perustuva osaaminen	48

5.3.2 Ihailudiskurssi	49
6 MITÄ ESINE KERTOO MATKAILIJALLE?	53
6.1 Matkailu historiatiedon säilöjänä, tuottajana ja valikoijana.....	53
6.2 Paljon kertova mykkä esine?	55
7 YHTEENVETO.....	60
KIRJALLISUUS	62
Kiitokset.....	65

1 JOHDANTO

1.1 Esinemuistot kotiseutukuvan rakentajana

Tarkastelen tutkimuksessani kotiseudun esinemuistoja. Tutkimustehtävänä on selvittää kotiseutuun liitettäviä merkityksiä sen saadessa uuden aseman matkakohteeksi muuttumisensa myötä. Päättökohdekohteeni ovat kotiseudun esineisiin liittyvien muistojen merkitykset kotiseutukuvan rakentamisen kannalta. Yhtäältä tarkastelen, millaisena kotiseutu näyttäytyy työesineiden alkuperäiseen käyttöön liittyvien muistojen valossa, eli millaisia merkityksiä kotiseutuun ja sen asukkaisiin liitetään, kun esineitä muistellaan menneisyyden arjessa. Toisaalta pohdin kotiseudun menneisyyteen liitettävien muistojen merkitystä ja asemaa esineiden irtautuessa alkuperäisistä käyttötarkoituksistaan näyttely-ympäristöön ja matkailulliseen käyttöön. Pohdin lisäksi, millaista kotiseutukuvaa näytteille asetettujen esineiden kautta välitetään matkailijoille ja millaisen identiteetin esine saa näyttelykappaleena museossa.

Tutkimuksen kohteena olevissa kylissä – Kurtakossa, Teurajärnessä ja Venejärnessä – on muutamia vanhaa esineistöä esitteleviä kotimuseoita sekä matkailuyrityksiä, joiden toiminta pohjautuu alueen perinteeseen ja paikallisuuteen (ks. luku 2). Kyläläisten esinemuistoista rakentuvissa kotiseutukuvissa menneisyyden arki ja nykyisyyden matkailutoiminta sekä erottuvat toisistaan että limittyvät keskenään.

1.2 Esinemuistojen kertomusanalyysi

Tutkielman aineisto koostuu Kurtakossa, Teurajärnessä ja Venejärnessä kylien asukkaille tehdyistä teemahaastatteluista. Haastattelut on tehty kahdessa osassa. Ensimmäinen haastattelukierros toteutettiin alkuvuodesta 2001. Tuolloin pääsimme opiskelutoverini kanssa mukaan projektiin, jonka tarkoituksena oli selvittää alueen ainutlaatuisen suoluonnon sekä kylien kulttuuriperinnön ja historian mahdollisuuksia matkailukäytössä. Oma osuutemme selvityksestä liittyi alueen kulttuuriperinnön kartoittamiseen ja toteutimme sen haastattelemalla Kurtakon, Teurajärven ja Venejärven pääasiassa eläkeikäisiä asukkaita heidän muistoistaan menneistä ajoista. Nämä haastattelut on koottu Kylien tarinat -julkaisuun (Hakkarainen & Leskinen 2001). Haastattelut olivat ryhmähaastatteluja, joihin kerrallaan osallistui kahdesta seitsemään haastateltavaa. Näistä vuoden 2001 haastatteluista olen valinnut tutkimukseeni otteita, joissa haastateltavat kuvaavat menneisyyttä esineisiin liittyvien muistojen kautta.

Alkuvuodesta 2002 palasin samoihin kyliin uudestaan ajatukseni keskittyä tällä kertaa haastatteluissa nimenomaan esinemuistoihin. Ensimmäisen haastattelukierroksen aikana olin tutustunut kyläläisiin, joten tiesin henkilöitä, jotka olivat kiinnostuneita vanhojen esineiden säilyttämisestä tai

jotka työssään matkailun parissa hyödynsivät vanhaa esineistöä. Tällä kertaa tein haastattelut yksin ja haastattelin yhtätoista henkilöä yhteensä viidessä haastattelussa. Haastateltavia oli toisin sanoen kussakin haastattelutilanteessa läsnä kaksi tai kolme.

Haastatteluja voisi kuvata suhteellisen vapaamuotoisiksi keskusteluiksi. Tätä edesauttoi ryhmähaastatteluasetelma, jossa mukana oli useita henkilöitä, jotka entuudestaan tunsivat toisensa ja joiden muistelukset tukivat toisiaan ja synnyttivät uusia muistoja ja keskustelua. Jälkeenpäin ajatellen haastatteluiden vapaamuotoisuudessa on sekä hyvät että huonot puolensa. Haastattelurungon väljät kysymystenasettelut eivät rajoittaneet tai kahlinneet keskustelun kulkua ja useasti haastattelijan rooli muotoutuikin enemmän kuuntelijaksi kuin aktiiviseksi kysymysten esittäjäksi. Aineiston analysoinnin kannalta haastattelumuoto, joka lähestyi useamman ihmisen keskustelua ja muistelua, on haastava. Jokaiselle haastateltavalle ei ole esitetty samoja kysymyksiä, vaan puhe on edennyt kunkin haastateltavan kohdalla tämän mielenkiinnon kohteista käsin haastattelijan ohjatessa kuitenkin keskustelun suuret linjat ja pitäessä keskustelun aiheessa. Käsittelenkin aineistoani analysoimalla aiheen kannalta olennaisia otteita haastatteluista kertomuksina siitä todellisuudesta, jollaisena se haastateltavien kertomana välittyy.

Analysoin haastattelut kertomusanalyysia käyttäen. Narratologiaksi kutsutussa aineiston analyysimenetelmässä kirjallisesta tekstistä voidaan erottaa tarina eli se, mitä kerrotaan sekä diskurssi eli kertomisen tapa (mm. Prince 1998, Sulkusen & Törrösen mukaan 1997b, 99–100). Tutkimuksessani tarkastelen aineistoa kyseisten ulottuvuuksien kautta. Selvitän tarinan ulottuvuutta *aktanttimallin* avulla. Aktanttimalli on A. J. Greimasin (1980) kehittämä väline kertomuksen juonirakenteen tarkasteluun. Aktantit ovat yleisiä, kaikissa tarinoissa toistuvia suhdekategorioita, jonka ytimen muodostavat subjektin ja objektin välinen suhde. Muut aktanttimallin toimijat – lähettäjä, vastaanottaja, vastasubjekti, vastustaja ja auttaja – ryhmittyvät subjektin ja objektin välisen suhteen ympärille. Mallin mukaan kaikista kertomuksista on löydettävissä toistuva kaava, jossa lähettäjä motivoi subjektin tavoittelemaan objektia määrittäen samalla toiminnan arvopäämäärät. Auttaja tukee subjektia, kun sen sijaan vastasubjekti ja vastustaja yrittävät estää tavoitteen saavuttamisen. Tehtävän lopussa vastaanottaja arvioi toiminnan onnistumista joko palkitsemalla tai rankaisemalla osallisia. (Greimas 1980, Korhosen & Oksasen mukaan 1997, 56–57.) Yksittäinen tarina voi olla kiinnostava, vaikka siinä esiintyvät aktorit eivät täyttäisikään kaikkia aktantiaalisia asemia. Toisaalta sama aktori voi täyttää tarinan useita aktanttiasemia tai yhteen aktantiaaliseen asemaan saattaa asettua useita aktoreita. (Greimas 1980, Korhosen & Oksasen mukaan 1997, 61.)

Juonirakenteen ohella kertomuksia voidaan tarkastella myös kerronnan ulottuvuuden kautta. Kerronnan ulottuvuutta tarkastelen *pragmaattisen modaalisuuden* sekä *enonsiatiivisten modaalirakenteiden* kautta. Pekka

Sulkunen ja Jukka Törrönen (1997a, 72–95) ovat kehittäneet kyseistä semioottista tulkintateoriaa Greimasin aktanttimallin pohjalta. Pragmaattisen modaalisuuden lajit liittyvät kykenemisen, haluamisen, täytymisen ja osaamisen määreisiin ja niiden avulla ilmennetään ominaisuuksia, joita tarinan kuvaamassa maailmassa tarvitaan. Esimerkiksi menneisyyden kotiseutua kuvaavissa muistoissa ihmisiin liitettävät ominaisuudet voivat koskea työnteon vaatimien taitojen hallitsemista tai kykyä selviytyä raskaista töistä. Näin ollen pragmaattisen modaalisuuden lajit välittävät tietoa niistä arvoista, jotka yhteisö hyväksyy tai torjuu. Sosiologian näkökulmasta modaalisuuden muodot ja asteet siis ilmentävät, kuinka arvoja tuotetaan kuvattaessa sosiaalista todellisuutta. (Sulkunen & Törrönen 1997a, 76; Oksanen & Korhonen 1997, 64–65; Veijola 1997, 129–131.)

Enonsiatiiviset modaalisuuden lajit luonnehtivat lausuman todenperäisyyttä ja uskottavuutta. Enonsiatiivisten modaalirakenteiden avulla puhuja rakentaa itselleen oikeutuksen puhua käsittelemistään asioista. Enonsiaation ulottuvuudella tarkastellaan, millaisia puhuja- ja yleisökuvia aineistoon piiryy ja millaisesta näkökulmasta todellisuuskonstruktoita ja arvoja siirretään yleisölle. (Sulkunen & Törrönen 1997b, 97–100.) Enonsiaatiota voi siis tarkastella ulottuvuutena, jossa puheen tai tekstin lähettäjän ja vastaanottajan kuva muodostuu. Puhuja- ja vastaanottajakuvat rakentavat sekä puhujan että vastaanottajan identiteettiä määrittelemällä molempien suhdetta kuvauksen kohteena olevaan todellisuuteen. (Sulkunen 1007, 18.)

Omaksutut arvot ja elämänasenteet ovat merkityksellisiä muun muassa kotiseutuidentiteetin muodostumisen kannalta ja niiden pohjalta luodaan perusta myöhemmälle elämälle (Suojanen 1996, 173). Kertomalla kotiseudun menneisyydestä ja sen esineistä kertojat liittävät samalla kertomaansa arvoja. Kerronnan kautta tarkastelen, minkälaisia merkityksiä ja arvoja kotiseutuun, sen esineisiin ja ihmisiin liitetään, kun esineitä kuvataan yhtäältä menneisyyden arjen ja toisaalta nykypäivän matkailutoiminnan yhteydessä.

1.3 Menneisyys kotiseudun esineissä, museoissa ja matkailussa

Esko Aaltonen on koonnut 1950-luvulla Pellervo-lehdessä julkaistuja artikkeleitaan Maaseudun kulttuuriperintö -teokseen. Ensimmäisen kerran vuonna 1958 ilmestynyt artikkeli Mihin perustuu kotiseututunne? kuvaa kotiseututunteen muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä:

”Juurtuminen kotiseutuun edellyttää paitsi sielullista myös yhteiskunnallista sidonnaisuutta. Kuuluessamme jäsenenä ihmisryhmään, esimerkiksi maalaiskylään, saamme aina ryhmän toisista jäsenistä

vaikutteita. Elämme silloin sosiaalisessa ympäristössä. Tähän kuuluvat lähimaiset, talot ja asumukset esineineen, perheemme jäsenet, naapuriston tutut ihmiset puhemurteineen ja mielipiteineen, siihen kuuluu monenlaista vuorovaikutusta, muistoja menneistä tutuista ihmisistä ja tapahtumista, sanalla sanoen koko sosiaalinen perintö, joka juuri sillä seudulla on siirtynyt ja siirtymässä sukupolvelta toiselle. Kotiseutu on se, joka henkisesti mielessä on meidän synnyttänyt, kotiseutu on se, joka meitä kasvattaa ja sivistää. Siksi meidän on pyrittävä katselemaan kotiseutuamme ymmärtävällä rakkaudella ja kuunneltava sitä kieltä, jota puhuvat sen luontoon ja historiaan kuuluvat muistomerkit. Niissä on elämänvoimamme juuret.” (Aaltonen 1964, 199.)

Aaltosen romanttissävyyinen ja hieman julistava kuvaus kotiseudun merkityksistä ihmisen ”synnyttäjänä” pitää epäilemättä perusajatuksiltaan yhä paikkansa, vaikka kirjoitushetkestä on kulunut lähes 50 vuotta. Kirjoituksesta on luettavissa jonkinlainen huoli kotiseudun arvostuksen puolesta kotiseutuhenkeä nostattaen. Aaltonen peräänkuuluttaa ”ymmärtävää rakkautta elämänvoimamme juurille”. Myös nykytutkimuksen valossa kotiseutu on keskeinen yksilön taustan jäsentymisen ja jatkuvuuden tunteen kannalta (Suojanen 1996).

Esa Sironen (1993, 170–172) tarkastelee kotiseudun olemusta kotiseudutonta yhteiskunnan käsitettä vasten. Sironen mukaan perinteisessä yhteisössä ihmiset elivät vielä maailmansa keskipisteessä, kun taas modernisaatio merkitsee jatkuvaa muutosta ja liikettä sekä perinteisen kotiseutukuvan kyseenalaistamista. Tämä muutos voi herkistää ihmisen näkemään sen, minkä hän on vaarassa kadottaa. Tällöin myös kiinnostus historiaan ja kotiseutuun herää. Kotiseutuliiikkeen esiinnousu modernisaation edetessä ei Sironen mukaan merkitse kehityksen taantumaa, vaan on ymmärrettävissä kotiseudusta vieraantumisen työstämiseksi ja identiteetin etsimiseksi lähietäisyydeltä.

Kotiseudun menneisyys ja kulttuuriperinnön vaaliminen on merkittävässä osassa myös käsillä olevassa tutkielmassa, joka käsittelee esine-
muistojen kautta hahmottuvia kotiseutukuvia. Tutkimusta varten haastateltuja kylien asukkaita yhdistää kiinnostus menneisyyttä sekä kotiseudun kulttuuriperintöä kohtaan. Osa heistä hyödyntää menneisyyden aineksia myös matkailutoiminnassa.

Kiinnostus menneisyyden ilmiöitä ja tuotoksia kohtaan on kaiken kaikkiaan merkittävää kansainvälisessä mittakaavassa. John Urryn (1990, 129–130) mukaan menneisyys on nykyajassa arvostetumpaa kuin ”tämä päivä” tai ”tulevaisuus”. Britanniassa historia ja menneisyys on tullut entistäkin arvostetummaksi kansainvälisen turismin myötä ja länsimaissa museoiden lukumäärä on kasvanut huomattavasti.

Museoissa menneisyyttä esitellään usein esineiden avulla; esineet ovat erottamaton osa menneisyyden rakentumisesta. Nostalginen kaipuu menneeseen sosiaaliseen järjestykseen toteutuu arvokkaiksi koetuissa vanhoissa esineissä. Halu omistaa vanha esine on paitsi halua hallita aikaa myös

pyrkimys selittää omaa olemassaoloa. Historian säilöminen voi toimia yksilöllisenä oman minän etsimisen prosessina ja keinona legitimoida sosiaalinen olemassaolo, osoittaa ja saada statusta sekä sosiaalista hyväksyntää. (Barthel 1996, Kiurun mukaan 2000, 282–284.)

Vanhoista esineistä kootut näyttelyt ovat eräs tapa esitellä paikalliskulttuuria ja perinnettä ja toimia niin ikään muistuttajana menneisyydestä. Kotiseutumuseot ja kotimuseot kokoavat vanhaa esineistöä, joka on kuulunut paikkakunnan menneisyyteen ja kulttuurihistoriaan. Maaseutukunnissa kotiseututyö on käynnistynyt yleensä juuri museoesineiden keruulla ja museon perustamisella. Suomen ensimmäinen kotiseutumuseo perustettiin Raaheen vuonna 1862, mutta varsinaisesti paikallismuseoate omaksuttiin maaseudulla 1900-luvun alkupuolella. (Rinta-Porkkunen & Ylitalo 2002, 8.)

Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena oleviin kotimuseoihin ovat vanhaa esineistöä koonneet yksityiset henkilöt, eikä näyttelyiden kokoamisen tai huoltamisen takana ole kotiseutumuseoiden tapaan kotiseutuyhdistystä tai -seuraa. Kokoelmien esineet ovat pääsääntöisesti peräisin kokoelman omistajien kotipiiristä tai ne ovat suvun perintöä. Tutkimuksen kohteena olevat kotimuseot ovat myös – enemmän tai vähemmän – kosketuksissa matkailutoimintaan. Ne siis joko toimivat jo matkakohteina tai niiden toimintaa ja kehitystä suunnitellaan matkailua ajatellen.

Matkailututkimuksen piirissä on käsitelty runsaasti menneisyyden käyttöä matkailussa. Suomessa muun muassa Katriina Petrisalo (2001) on tutkinut autenttisuuden ja aitouden kysymyksiä historiaan perustuvan matkailun yhteydessä ja Jarkko Saarinen (1999) on tarkastellut alkuperäiskansan oikeuksiin ja identiteettiin liittyviä ongelmia perinteiseen kulttuuriin kuuluvien tuotteiden alkaessa elää omaa, perinteestä ja aitoudesta riippumatonta elämäänsä matkakohteissa.

Saarinen (2001) on selvittänyt tutkimuksessaan *The Transformation of a Tourist Destination* matkailualueen muodostumiseen vaikuttavia maantieteellisiä ja sosiokulttuurisia syitä sekä kehittymisen seurauksia. Hän tarkastelee tapaustutkimuksena Saariselän matkailualueen hahmottumisprosessia yhtäältä perinteisten matkailualueen kehittymistä käsittelevien teorioiden (kuten elinkaarimalli) ja toisaalta matkailututkimuksen osalta uusien teorioiden (alueen institutionalisointiteoria) valossa. Tutkimus käsittelee matkailualueen muodostumista *alueen ja kehittämisen diskursseina*, jotka yhdessä muodostavat alueen nykyidentiteetin. Alueen diskurssi viittaa prosessiin, jonka kuluessa tietty alue rajautuu muun muassa matkailumainonnan kautta tunnistettavaksi ja muista kohteista erottuvaksi alueeksi. Kehittämisen diskurssi puolestaan viittaa prosessiin, jossa alueelle muodostuu erilaisia matkailun kehittämiseen ja suunnitteluun tähtääviä organisaatioita, kuten matkailuyrityksiä.

Omassa tutkielmassani tarkastelen yksilötason kertomuksia ja kokemuksia kotiseudusta esineisiin liittyvien muistojen kautta. Näin ollen en koeta hahmottaa matkakohteen kehittämiseen liittyviä piirteitä enkä

maantieteellisiä tai maisemallisia muutoksia. Tutkimuskohteeni kylien kotimuseoihin suuntautuvaa matkailua on myös vaikea verrata suurten matkailukeskusten matkailuun; alueen luonne on tyystin toisenlainen kuin esimerkiksi Saariselän matkailualueen. Kylissä ei ollut haastattelujen teon hetkellä varsinaista majoitustilaa, vaan majoituspalvelut ovat keskittyneet Ylläksen alueelle.

Tarkastellessani kotiseudun transformaatiota matkakohteeksi en siis pyri selvittämään matkailualueessa tapahtuneita muutoksia samassa merkityksessä, missä niitä on tarkasteltu esimerkiksi matkailualueen elinkaari-teorioiden tai alueen tunnettavuudessa tapahtuneiden muutosten yhteydessä (vrt. Saarinen 2001). Tutkimukseni pyrkii selvittämään, miten kotiseutu hahmottuu kertomusanalyysin keinoin esinemuistoja tarkastelemalla: millaisia ovat kylälaisten tarinat kotiseudusta yhtäältä menneisyydessä ja toisaalta nykyisyydessä, johon eräänä osana liittyy matkailutoiminta.

1.4 Tutkielman kulku

Tutkielmani toisessa luvussa esittelen empiirisen tutkimuskohteeni, eli Kurtakon, Teurajärven ja Venejärven sekä niissä sijaitsevat kotimuseot. Kolmannessa luvussa tarkastelen esinetutkimusta, kotiseutukuvan rakentumista esinemuistojen kautta, esineen kykyä säilyttää menneisyyttä nykyisyydessä sekä menneisyyden nostalgisoitumista erilaisten teorioiden valossa. Kahdessa seuraavassa luvussa analysoin teemahaastatteluaineistoa. Neljäs luku selvittää esineen asemaa ja kotiseutukuvan muodostumista omassa arjessaan esineitä käyttäneiden muistelijoiden muistojen kautta ja viides luku kertoo vanhojen esineiden käytöstä tämän päivän matkailussa. Luku pohjautuu yhtäältä edellisessä luvussa käsittelemääni esineiden mukanaan kuljettamaan kollektiiviseen käsitykseen menneestä ja toisaalta esineiden uuteen, elämykselliseen käyttöön. Kuudennessa luvussa pohdin esineen asemaa matkailijan kokemuksen kannalta ja esineen kykyä kertoa menneisyydestä. Yhteenvedossa pohdin esineiden muistelun tuottamia kotiseutukuvia.

Nauhoitettua tekstiksi purettua haastatteluaineistoa on vuoden 2001 haastatteluista yhteensä 177 sivua ja vuoden 2002 haastatteluista 85 sivua. Tutkimukseen olen valinnut sellaisia haastatteluotteita, jotka mielestäni parhaiten kuvaavat tarkastelemiani näkökohtia. Haastattelut on purettu sanatarkkaa litterointia käyttäen ja keskittymällä haastateltavien kertoman tarinan kirjaamiseen. Haastatteluaineiston olen koodannut merkinnöiksi, joista esimerkkinä 1/01M1-2 tarkoittaa ensimmäistä haastattelua vuonna 2001 ja haastattelussa järjestysnumerolla yksi puheenvuoron käyttäneen miehen toista lausumaa. Kunkin haastateltavan järjestysnumero säilyy siis samana läpi koko haastattelun. Lausuma voi olla lyhyt muutaman sanan lausahdus tai sisältää useita virkkeitä, jotka haastateltava on sanonut ilman

että puhetta on keskeytetty. Merkintä N tarkoittaa naista ja T haastattelijan puheenvuoroja. Vuonna 2002 tehdyt haastattelut on merkitty 02-koodein.

2 KOTISEUDUN MUSEOITU MENNEISYYS

2.1 Teuravuoman ympäristökylät

Tutkimuksen kohteina olevat kylät – Kurtakko, Teurajärvi ja Venejärvi – sijaitsevat Kolarin kunnassa, Yllästunturin eteläpuolella noin 170 kilometriä Rovaniemeltä pohjoiseen (liite 1). Kylät sijaitsevat Suur-Teuravuoman alueella, joka on eräs Suomen ja koko Länsi-Euroopan suurimmista jäljellä olevista yhtenäisistä suoalueista. Kyliä yhdistävä Teuravuoma puolestaan on Suomen suurin suo.

Kurtakko ja Teurajärvi ovat naapurikylinä toistensa välittömässä läheisyydessä. Venejärvelle tulee Kurtakosta matkaa maanteitse noin 60 kilometriä, mutta Teuravuoman suoalueen poikki ainoastaan 11 kilometriä. Kylät elivät aikaisemmin ja vielä sotien jälkeen aina 1960-luvulle saakka pitkälti luontaistaloudesta, kuten yleensäkin maaseutuyhteisöt Suomessa ennen kuin teollistuminen ja sen myötä maaseudun elinkeinojen muutokset muuttivat maaseutua ja maaseutukylien elämää.

Viime vuosina Teuravuoma ja sen ympäristökylät ovat päässeet monenlaisen kehityksen todistajiksi. Suon koillisosassa on Teuravuoman ympäristökylien asukkaiden Telatieksi kutsuma pitkospuureitti, joka on alunperin rakennettu suon yli Kurtakon ja Venejärven välille vuosina 1868–1881. Pitkospuureitti on toiminut 1960-luvulle saakka kylien välisenä kulkutienä sekä tarjonnut kulkuyhteyden jokivarsien luhtaniityiltä karjan talviruokintaan kerätyn rehun korjaamiseen. Reitistä ovat hyötyneet niin ikään marjastajat, metsästäjät ja postin kulku. Vanhan reitin historiallinen ja kulttuurillinen arvo huomattiin uudelleen 1990-luvulla. Reitistön kunnostaminen aloitettiin vuonna 2000 Kurtakon, Teurajärven ja Venejärven yhdistäessä voimansa. Alueen reitistön ja opastuksen on tarkoitus valmistua kokonaisuudessaan vuoteen 2004 mennessä. (Lappalainen 2001, 20–21.)

Herännyttä kiinnostusta alueen ainutlaatuista suoluontoa kohtaan on viime vuosina jalostettu muun muassa alueen matkailun kehitystä silmällä pitäen. Aluetta on kehitetty voimakkaasti erilaisten hankkeiden, projektien ja kylien oman aktiivisuuden kautta. Matkailu on saanut alueella Ylläksen matkailukeskuksen läheisyydessä voimakkaan aseman kehittyvänä elinkeinona ja toimeentulon mahdollisuutena. Luontomatkailun ohella alueella on keskitytty oman kulttuuriperinnön vaalimiseen ja hyödyntämiseen.

Kolme kylää yhdistävän Telatien päätekyliässä Kurtakossa, Teurajärvessä ja Venejärvässä on säilynyt vanhaa esineistöä, jota kussakin kylässä on myös koottu yhteen ja asetettu näytteille. Kurtakon esineistöä on esillä vanhassa navetassa toimivassa kotimuseossa sekä villa- ja viini-tuotteita valmistavan yrityksen yhteydessä. Teurajärvessä museoesineitä on koottu kylään johtavan Telatiereitin päätekohtaan vanhaan pirttiin ja Venejärvässä vanhaa esineistöä on niin ikään esillä pirtissä, joka palvelee porotilamatkailuyrityksen asiakkaita kotimuseon lisäksi taidegalleriana.

Tutkimuksen aineisto on hankittu näistä vanhaa esineistöä toiminnassaan hyödyntävistä ja esittelevistä kohteista.

2.2 Menneisyyden esineet näytteillä

2.2.1 Kotimuseo navetassa

Kurtakossa vanhan navettarakennuksen seinien suojasta löytyy paikka vanhojen esineiden kokoelmalle. Esineet kiertävät navetan seiniä ja niitä on ryhmitelty omiin osastoihinsa. Sahakokoelma esittää sahan kehityksen vaiheita. Seinälle on nostettu kotitekoinen puupääsaha, kaarisaha, justeerijä ja lankkusaha. Sahakokoelman vieressä on hevosen talvivarustukseen kuuluneita tiukuja ja helyjä sekä matkarisla, jolla on ajettu sekä rahtia että kyyditetty juhlaväkeä. Museoisännän veljen rekien tekoon käyttämät työkalut ovat myös tallessa ja näytteillä.

Varsinainen museuhuone on navettarakennuksen päässä. Siellä kävijä kohtaa ensimmäiseksi separaattorin ja kirkon sekä muita keittiötöihin käytettyjä esineitä. Seuraavaksi tutustutaan tervakulttuuriesineistöön ja lainamakasiinin jyvämittaan, joka on peräisin 1800-luvun loppupuolelta. Menneen maailman käsientaidoista muistuttavat poljettava ompelukone, suutarin tekemät saappaat sekä työkalut, maataloustöistä ja karjanhoidosta viikatteet, varstat ja haravat. Esineitä on pinottu osittain toistensa päälle erilaisille pöydille ja tasoille, osa esineistä on esillä seinillä.

Kierros kotimuseossa on pikainen läpileikkaus entisajan arkeen ja työhön. Museon iäkäs isäntä esittelee silmiinsä osuvia tai käteensä tarttuvia esineitä rauhallisesti keskittyen lähinnä niiden käyttötarkoituksiin, tuntevasti ja toteavaan sävyyn. Esineet ovat olleet esillä navetassa noin kymmenen vuotta.

2.2.2 Viini- ja villatila

Viiniä ja villatuotteita valmistava tila toimii Kurtakossa rintamamiestalon pihapiirissä. Talo on tilan nykyisen emännän lapsuudenkoti. Tila on perustettu 1940- ja 1950-lukujen vaihteen jälleenrakennusvuosina. Navetta toimii tätä nykyä viinikellarina ja lantala viininvalmistuksen esittelytilana. Tallinporstuaan on koottu vanhoja kotitilan esineitä ja tallissa on viini- ja villatuotteiden myymälä.

Tilan historiasta ja toimeentulonlähteistä saa käsityksen jo tallinporstuassa, jossa esineiden joukossa on maitotalousesineitä, savotta-vehkeitä ja villankäsittelytarvikkeita. Esillä on muun muassa maitotonkkia, vanhoja suksisiteitä, puntareita lampaiden punnitsemista varten, sirpejä, viikatteita ja kenkäheiniä. Myymälän puolella kahden hevospaikan tallissa on niin ikään somisteina esillä vanhoja esineitä myytävien tuotteiden

rinnalla. Hyllyjä ja telineitä on koottu vanhoista heinäseipäistä. Myytävät villavaatteet on valmistettu vanhojen mallien mukaan.

Esineet ovat pääasiassa kotitalalta säilyneitä, joitakin on tuotu muualta, mutta ne ovat samanlaisia kuin tilalla aikanaan olleet esineet. Viini- ja villatoiminta ja sen myötä matkailu on käynnistynyt tilalla keväällä 1998, jolloin yrittäjäpariskunta muutti kymmenen vuotta Etelä-Suomessa asuttuaan takaisin kotiseudulleen.

2.2.3 Porotila

Nyt ateljeena, taidegalleriana ja kotimuseona Venejärvässä toimiva pirtti on siirretty poromatkailutilan pihapiiriin puolentoista kilometrin päästä noin kymmenen vuotta sitten. Ennen kunnostusta pirtti oli varastona, mutta nykyiseen käyttöön se on otettu loppuvuodesta 2001 kunnostustöiden jälkeen. Pirtin historia on pitkä ja vaiheikas. Pirtin nykyisen omistajan suvulle se on siirtynyt isojaon aikaan vuonna 1865, jolloin tämänhetkisen omistajan isoisan isoisa sen osti. Pirttiä on siirretty neljä kertaa ja se on toiminut kylän kouluna ja kauppana sekä poromiesten majapaikkana. Nyt se on osa porotilalla toimivaa matkailuyritystä, josta maalausta harrastava rouva on saanut työ- ja näyttelytilan maalauksilleen. Taulujen aiheet ovat poronhoitoon liittyviä. Taulut on jaoteltu eri huoneisiin (työ-, näyttely- ja eteistilaan) vuodenaikojen mukaiseen järjestykseen. Yhden huoneen taulut kuvaavat poron elämää kesällä, toisen syksyllä ja kolmannen talvella. Pirtistä ovat myös vanhat esineet saaneet museotilan.

Museohuoneena toimivan pirtin sydän on suuri muuri, joka lämmittää ja valaisee tilaa. Esineitä, jotka kiertävät huonetta, on ryhmitelty omiin joukkoihinsa. Maitotalouteen liittyvät esineet ovat omassa ryhmässään (kirnu, separaattori), käsityötaitoja ja käsitöiden tekoon liittyvää esineistöä (villankäsittelyvälineitä, lankoja, karstaimia, neulomakone, keritsimet, nutukkaat, rukki, pirtapuut) esitellään toisessa ja vanhoja työkaluja kolmannessa. Kotitalousesineet muodostavat oman joukkonsa. Näiden esineiden joukossa on muun muassa prännäri, kahvimylly, puulusikoita, taikinakoukkuja ja hiilillä toimiva silitysrauta. Esillä on myös vanhoja sirppejä, suvulle kuulunut ahkio sekä pirtin kalusteina toimivat selkäsänky ja 1700-luvulta peräisin olevat kapiioarkut. Esineitä ei vielä haastatteluhetkellä ollut nimetty tai luetteloitu. Tilan nuoripari on erittäin kiinnostunut sukunsa historiasta ja perinteestä. Heidän kotitilansa ja sukunsa menneisyys, poroelinkeinonsa ja matkailuyrityksensä limittyvätkin kiinteästi toinen toisiinsa.

2.2.4 Museopirtti

Teurajärven vanhaa esineistöä on esillä yli sata vuotta vanhassa pirtissä ja pirtin kamarissa. Pirtti on pieni ja esineitä on paljon. Niitä on esillä pöydillä ja seinille ripustettuina. Esineistöön kuuluu muun muassa poronlänkiä ja valjaita, viikatteen varsia, piimäleijä, kirnuja, separaattoreita ja suutarin puulestejä. On lankkusahoja, paneelihöyliä, käsikäyttöinen porakone, verkonpainoja ja justeerit. Esillä on myös haravanlapoja, kahvimylly, sokerisakset ja silitysrauta ja lapinpuku.

Pihapiirissä ja ladossa on vanhoja hevostaloutteen kuuluneita välineitä ja tukkirekiä, onpa säilynyt myös käsikäyttöinen heinäpaalaus kone. Esineet ovat pihapiirin asukkaille kuuluneita välineitä, ulkopuolelta niitä ei ole tuotu. Ne ovat olleet näytteillä jo yli 30 vuotta ja paikkaan on satunnaisesti käynyt tutustumassa esimerkiksi paikallisen koulun oppilaita vuosien varrella. Museon omistajan mukaan kävijöitä olisi ollut enemmän, mutta voimavarat ja aika museon esittelyyn ovat olleet vähäiset. Viime vuosina ajatus paikan hyödyntämisestä on virinnyt pitkospuureitistön rakentamisen ja alueen matkailullisen kehittämisen myötä. Museon omistaja asuu samassa pihapiirissä museon kanssa ja tuntee siis hyvin paikan historiaa. Museotoiminnan kehittämisessä ja ideoinnissa on ollut mukana myös muutamia muita kyläläisiä.

3 ESINETUTKIMUKSEN NÄKÖKULMIA MENNEISYYDEN TULKINTAAN

3.1 Esine tutkimuksen kohteena

Susan M. Pearce on todennut, että emme niinkään tee esineitä kuin esineet tekevät meidät: ”People less make things than are made by things” (Pearce 1997, 2). Toteamuksellaan hän korostaa esinekultuurin voimaa muokata kokemuksiamme ja ajatusmaailmaamme. Esinemaailmaan ja materiaaliseen kulttuuriin liittyvä tutkimuskenttä on laaja, sille mahtuu niin kulutus-kulttuurin ja markkinoinnin tutkimusta kuin museokeskustelua sekä esine-kulttuurin ihmisessä herättämien tunteiden, muistojen ja menneisyyden kaipuun tarkastelua.

Tarkastelen aluksi muutamia esineisiin liittyviä näkökulmia, joissa selvitetään esineen merkittävyyttä omistajalleen niin esineeseen liitettävän käyttöarvon kuin esineen hänessä herättämien tunteiden ja muistojen kautta esimerkiksi keräilyarvona. Selvitän myös esineen asemaa kansatieteellisessä esinetutkimuksessa sekä museoituna/keräilyobjektina.

Karl Marxin näkökulma materiaalisuuteen liittyy ennen kaikkea taloudellisiin kysymyksiin. Marx näki materiaalisen kulttuurin tuotokset – tavarat – *käyttö- ja vaihtoarvoina*. Hänen mukaansa jokaiselle tavaralle oli osoitettavissa sen tuottamiseen kuluneen työajan määrittämä vaihtoarvo. Tavarat Marx näkee ensi sijassa ulkoiseksi esineeksi, olioksi, joka tyydyttää ominaisuuksillaan jonkinlaatuisia inhimillisiä tarpeita. (Marx 1972, 233.) Wolfgang Fritz Haug puolestaan toi keskusteluun tavarästetiikkaan sisältyvän *käyttöarvolupauksen* käsitteen. Myös Haug lähestyy aineellisen maailman olemusta kulutuksen näkökulmasta. Hänen kehittelemänsä teoria tavarästetiikasta kertoo tavarat ja tarpeen välisestä suhteesta ja yksi teorian keskeisimmistä käsitteistä liittyy juuri käyttöarvolupaukseen. Haug kommentoi Marxin käyttöarvoon liittyvää ajatuskulkua ja esittää siihen oman kantansa. Hänen mukaansa ostoa eli vaihtoa ei pane alulle tavarat todellinen käyttöarvo vaan käyttöarvolupaus. Kuluttaja lupaa itselleen, että tietyllä tavaralla on tietty käyttöarvo. Toisin sanoen hän on kiinnostunut tavaroiden käyttöarvosta *tarpeidensa* vuoksi. (Haug 1982, 39.)

Kuluttajalla on tapana vähätellä omaa osuuttaan käyttöarvolupauksen muodostumisessa ja säilyttää vastuu lupauksen annosta tavaralle, joka Haugin havaintojen mukaan kuitenkin on sinällään ilmeisen mykkä. Tavarat puolesta voi puhua ainoastaan sen omistaja tai myyjä, joiden puhetta ostaja ei kuitenkaan tarkoita sanoessaan, että tavara lupaa hänelle käyttöarvon. Itse itselleen käyttöarvon lupaava ostaja muodostaa siis näkemyksensä tavarat soveltuvuudesta tarkoituksensa vastaavaksi sen miellyttävien ja tarkoituksenmukaisten ulkoisten ominaisuuksien perusteella. (Haug 1982, 39–40.)

Käyttöarvolupaus yhdistää siis toisiinsa tarpeen ja sen kohteen, tavarat. Kun tavarat ovat päässeet tavoitteeseensa, valikoituneet tarpeidemme kohteiksi, tarpeemme kiinnittyvät tavaroihin. Tavaroista tulee jatkossa toimintamme motiiveja ja ne synnyttävät mielikuvia, jotka muotoilevat samalla myös tarvetilaa. Sen tähden tavarat ovat keskeisessä asemassa jokapäiväisessä elämässämme. Se, että tarpeemme olisivat täydellisesti tavaroiden kontrolloimia, olisi kuitenkin mahdotonta sikäli, että tarpeet ja tavarat eivät koskaan täysin samastu toisiinsa. Jos näin olisi, tarpeiden tyydytyksen aste olisi sidoksissa yksistään tavaroiden omistamiseen. Pelkkä tavaroiden määrä ei kuitenkaan tee useimpia meistä onnelliseksi. Tarpeiden tyydyttäminen vaatii myös sellaisia moraalisia, emotionaalisia ja kognitiivisia ominaislaatuja, joita pelkkä tavaramaailma ei kosketa. (Ilmonen 1993, 83–84.)

Mitä ovat ne esineeseen liitettävät ominaislaadut, jotka saavat ihmisen kohdistamaan esineisiin sellaisia tunteita, joita ei voida yhdistää esineen rahalliseen vaihtoarvoon tai siihen esineen käyttöarvoon, joka tyydyttäisi esineen sinällään edustamaa tehtävää? Voiko esine välillisesti tyydyttää jotain sellaista tarvetta, jota varten sitä ei käyttöarvon näkökulmasta alunperin ole lainkaan luotu? Mitä tapahtuu esineisiin kohdistettaville arvoille, kun aineellista kulttuuria ei käsitellä ainoastaan käyttö- tai vaihtoarvon keinoin, vaan esimerkiksi vitriiniin esille asetettavana ”näyttöarvona” tai museoesineeseen tiivistyvänä muistona menneestä?

Viime vuosikymmeninä herännyt näkemys korostaa kulutuksen kohdistuvan ennen kaikkea kokemuksiin ja elämyksiin, joita esineet edustavat (esim. Slater 1997). Kansatieteellisen esinetutkimuksen kentällä liikuttiin kuitenkin vielä 1960- ja 1970-luvuilla ennen kaikkea esineiden alkuperän, levinneisyyden, käyttötarkoitusten ja vanhoja esineitä pelastamaan sekä suojelemaan pyrkivien kysymysten parissa. Viime vuosikymmeninä on esinetutkimuksessa yleistynyt myös tulkitseva tutkimusote, jossa aiempaa merkittävämmässä osassa ovat esineiden merkitysten korostaminen ja ihmiselämän ymmärtämiseen pyrkiminen esineiden kautta. (Kiuru 2001, 70.) Elina Kiuru onkin todennut, että itsenäisestä fyysisestä olomuodostaan huolimatta esineet eivät oikeastaan ole mitään ilman ihmistä (Kiuru 2001,64). Tämänkaltaista esinekulttuuriin liittyvää tutkimusta viime vuosina ovat tehneet Suomessa muun muassa Pirjo Korkiakangas (2001), Elina Kiuru (2000, 2001) ja Maria Koskijoki (1997). Tutkimusotteessa korostuu se esineen ja ihmisen välinen suhde muistojen ja tunteiden tasolla, johon esine voi ihmisen johdattaa.

Kansatieteellistä ja etnologista esinetutkimusta on tehty paljon. Esineet liittyvät kiinteästi näihin oppialoihin, sillä ihmistä kulttuuriolentona tutkivina tieteinä ne eivät voi sivuuttaa esineitä, jotka ovat ihmisten tuottamia ilmauksia kulttuuristaan. Esineet muodostavat konkreettisesti läsnä olevina tutkimuskohteina helposti saavutettavan kentän, joka kuitenkin on sinällään mykkä ja passiivinen. Voidakseen ”puhua” esine tarvitsee äänen, kielen ja sanat, jotka se lainaa tutkijalta, joka muuttaa

kolmiulotteiset muodot kieleksi ja yhdenlaiseksi tulkinnaksi todellisuudesta. Tulkinta on näin ollen samalla sekä vähemmän kuin esine itse että enemmän kuin se; kyse on kahdesta eri todellisuudesta joita ei voi täysin rinnastaa. (Kiuru 2001, 63.)

Käsillä olevassa tutkimuksessa esineet ”puhuvat” haastateltavien äänellä ja tuottavat tutkijan tulkinnan kautta eräänlaisen kuvan todellisuudesta. Nykyisin eräs aineellisen kulttuurin tutkimuksen keskeinen päämäärä Teppo Korhosen (1999, 30) mukaan on kartoittaa ihmisen ja esineen välinen suhde, jolloin esinettä ei tarkastella ainoastaan sen käyttöominaisuuksien kautta, vaan myös esimerkiksi arvostuksen kautta. Ihmisellä on ollut tapana luokitella esineitä järkevästi ja loogisesti niiden käyttötarkoitusten mukaan. Yksinkertaisin tapa luokitteluun on se, joka perustuu olemassaolon tarpeisiin ja niiden tyydyttämiseen. Puseroa tarvitaan lämmikkeeksi, haarukkaa syömiseen ja sänkyä nukkumiseen. (Kiuru 2000, 275.) Ajansaatossa modernin esinetutkimuksen näkökulmat ovat laajentuneet esineen alkuperäisten käyttötapojen tarkastelun ulkopuolelle.

Jean Baudrillard (1997) on esittänyt, että modernissa esinemaailmassa esineiden olemassaolon tarkoitus ei liity enää niiden tarpeellisuuteen vaan tunnelmaan, joka syntyy ihmisen ja esineen välisessä kommunikaatiossa. Ihminen on kehittynyt primitiivisestä kädestä suuhun -eläjästä moderniksi tunne- ja tahtoihmiseksi, joka perustavanlaatuisen biologisten tarpeiden (kuten syöminen, liikkuminen, nukkuminen jne.) ohella leikkii ja pelaa esineillä. Samaa ajatuskulkua seuraten voi olettaa, että ihmiselämän kehittyessä samoin on tapahtunut esineille, jolloin niillä on modernissa olemassaolossa useita tehtäviä yhden sijasta. Modernin esineen pääasiallinen tehtävä onkin Baudrillardin mukaan erilaisten mielikuvien luominen. (Baudrillard 1997, Kiurun mukaan 2000, 277.)

Eräs tapa ”leikkiä ja pelata” esineillä on niiden keräily, jolloin esineen merkitysarvo omistajalleen korostuu yli muiden arvojen. Tavarataloudellinen ulottuvuus horjuu ja lopulta katoaa symbolisen ulottuvuuden tieltä, kun tavara kiertoonsa varrelle saavuttaa erityisaseman eli singularisoituu. Tällöin tavaralta riisutaan sen taloudellinen ulottuvuus ja se muunnetaan erityisellä tavoin merkitykselliseksi haltijalleen. Tapahtumaa on kuvattu tuotteen koristelemisena ”pyhän leimalla”, joka auttaa tuotteen haltijaa ”panemaan tavaralla palvelemaan hänen itsensä sille tahtomiaan tarkoituseriä”, kuten rakentamaan tavaralla haltijan sosiaalista identiteettiä. Tavaralla singularisointi voi toteutua jo ennen sen siirtymistä vaihtoon, jolloin esineen siirtyminen markkinoille estetään jo alun pitäen. Tällaisia esineitä ovat muun muassa yhteiskunnallisesti merkittävien ryhmien tai kokonaisten kansakuntien tunnusmerkit, kuten kruununjalokivet, joita pidetään ainutkertaisina ja korvaamattomina. (Ilmonen 1993, 208–209.)

Tavaralla jälkikäteen tapahtuva singularisointi on tyypillisimmillään luonteeltaan yksilöllinen. Tällöin tavara otetaan vaihdosta täysin yksityiseen käyttöön, kuten tapahtuu lahjanannon yhteydessä. Tavara

voidaan hankinnan jälkeen myös siirtää kokonaan käytön ulkopuolelle, mistä esimerkkinä on keräily. (Ilmonen 1993, 208–209.) Keräilijän intohimona on Ilmosen mukaan ”irrottaa tavara kierrosta ja tehdä siitä tavaraopillisesti käyttöarvostaan vapaa olio” (Ilmonen 1993, 210). Esine ei kuitenkaan kokonaan vapaudu hyödyllisyydestään, sillä keräilijä liittyy esineen kokoelmaan ja siinä mielessä asettaa sen nähtävyydeksi. Näin hän muodostaa kasaamista esineistä ”tavaroiden taikapiirejä, silmää ja mieltä kiehtovia poikkeuksellisia interiöörejä”. Esineeseen keräilijä liittyy vahvoja tunnelatauksia ja kohottaa sen maallisen käyttöarvon piiristä pyhän symboliselle jalustalle. (Ilmonen 1993, 211.)

Ari Pöyhtäri (1996) on tarkastellut keräilyn sosiologisia ja filosofisia näkökulmia. Ideaalittyyppisesti ymmärretyn ”aidon” keräilijän tunnuspiirteisiin ei kuulu vaihtoarvon tai arvon mahdollisen kohoamisen huomiointi. Sijoitusmielessä tehdyssä keräilyssä tähdätään taloudelliseen hyötyyn ja voiton tuottamiseen, mutta ”aidon” keräilyn määritelmässä sanoudutaan yleisesti irti sellaisesta keräilystä, jossa korostetaan keräilyobjektien vaihtoarvoa. Keräilijä ei kuitenkaan voi välttää sitä, etteikö kokoelman sisältämällä objekteilla olisi vaihtoarvoa, mutta hän ei keräile vaihtoarvon vuoksi. Keräilyssä objekteille sen sijaan kehittyy *merkitysarvo*, joka perustuu keräilijän yksityisiin ja henkilökohtaisiin arvostuksiin objektista. (Belk 1991, Pöyhtäriin mukaan 1996, 16.)

Keräilyssä ratkaisevaa on se, että esine irrotetaan kaikista alkuperäisistä tehtävistään, jotta se voisi asettua mahdollisimman lähelle kaltaisiaan. Tämä on täydellinen vastakohta *hyödyille*. Keräilyä onkin kuvattu suurenmoiseksi yritykseksi voittaa pelkän esillä olemisen täydellinen irrationaalisuus uudella, varta vasten luodulla systeemillä: kokoelmalla. (Benjamin 1996, 145–146.)

Museo instituutiona sekä keräilijä toimivat kuitenkin kokoelmineen erilaisista lähtökohdista käsin. Museolle on katsottu olevan tärkeää puolustaa etuoikeuttaan määritellä oikea tapa nähdä mennyt ”ikuisena kuvana”. Perinteisesti on haluttu vetää raja museon ja yksityisen ihmisen kokoelman välillä. Museon taholta on koettu jopa loukkaavana lukea perinteisestä poikkeavia kokoelmia museo-nimikkeen alaisuuteen. Yksityinen ja virallinen museo eroavat sekä kohteeltaan että systematiikaltaan. Yksityisen museon kohde on vapaa virallisen museon velvoitteista tietynlaisen ”ikuisen kuvan” muodostamiseen menneestä. Yksityinen keräilijä voi keskittyä siihen materiaaliin jonka museo hylkää tai jota se ei edes ehkä huomaa. (Pöyhtäri 1996, 97–99.) Museoitujen esineiden kohdalla esineisiin liittyvät muistot liitetään osaksi museon ylläpitäjän, kuten kaupungin, kylän tai yksityisen keräilijän, käsitystä menneestä. Museo ja menneisyys liittyvät yhteen esineissä, joiden kautta museo esittää näyttelyissään menneisyyden. (Kiuru 2000, 313–316.)

Museoinstituutio on kuitenkin viime vuosina tullut yhä tietoisemmaksi siitä vaikutusvallasta, jota sillä on suhteessa kulttuureiden ”esittämiseen”. Museo onkin tarkistanut omia toimintatapojaan ja eräät näyttelyt ovat

kyseenalaistaneet sitä tapaa, jolla sosiaalista todellisuutta asetetaan näyttelyissä esille. (Riegel 1996, 89.) Museon asema instituutiona, joka kerää, suojelee, tutkii ja asettaa näytteille yhteisöjen materiaalista kulttuuria (Tufts & Milne 1999, 613) on alettu käsittää entistä laajemmin ja monimerkityksisemmin. Jotkut museot ovat avanneet oviaan yksityisille ihmisille, jotka ovat saaneet tuoda näytteille omia kokoelmiaan ja pystyttäneet oman logiikkansa mukaisesti eteneviksi kokonaisuuksiksi ja kuviksi todellisuudesta siten kuin he sen näkevät (Riegel 1996, 91).

Museossa esineistä tulee ennen kaikkea merkitysarvoja ja visuaalisuuteen perustuvia elämyksiä. Visuaalisuuteen perustuu myös näkemys, jossa viitataan kokoelmaan kertomuksena ja keräilijään menneisyyden ”lukijana”. Keräily voi siis olla tapa kertoa ja kokoelmaan voi liittyä kertomus. Samoin kuin kertomus, myös kokoelma ja sen sisältämät objektit voivat välittää mennyttä nykyiseen. Kokoelman objekteilla on historiansa ja niistä tulee materiaalisia keinoja tämän historian välittämiseen. (Abbas 1988, Pöytäarin mukaan 1996, 80.)

Maaria Lingon (1994, 185) mukaan kokoelman kerääjä omistaa kokoelmansa esineet, mutta niiden omistaminen materiaana ei ole sinänsä tärkeää vaan niiden puhuttelevuus tunteen tasolla. Museossa vierailija ei omista esinettä sanan varsinaisessa merkityksessä, eikä esine fyysisessä olomuodossaan ole hänen, vaan ainoastaan siinä kokemuksen ja elämyksen tasossa, johon esine hänet siirtää. Kulttuurihistorialliset museot voivat tarjota yksittäisille kävijöille yhteyden heidän henkilökohtaiseen menneisyyteensä erityisesti jos yhteys lapsuuden asuinpaikkaan tai -kulttuuriin on katkennut. Monien ihmisten elämän aikana kulttuurissa on tapahtunut nopeita muutoksia, kuten sodanjälkeisessä Suomessa, ja museon avulla voidaan ikään kuin visualisoida lapsuus uudelleen.

3.2 Esinemuistojen merkitys kotiseutukuvan rakentumisessa

Esineet kantavat mukanaan muistoja ja inhimillistä historiaa. Esineen elinkaari voi olla lyhyt ja katketa esineen rikkoutumiseen tai se voi olla pitkä, jolloin esine parhaimmillaan periytyy sukupolvelta toiselle. Niin olemassa oleviin kuin kadonneisiin esineisiin kiinnittyy joka tapauksessa muistoja. Esineiden muistelu noudattaa samoja sääntöjä kuin muistelu yleensäkin: muistelua muokkaavat perspektiivi, aika ja konteksti, johon esineet liittyvät ja jossa niitä muistellaan. Tietyt esineet herättävät enemmän muistoja kuin toiset ja niitä saatetaan muistella nostalgisoiden, toiset esineet taas on unohdettu. Esineen muistelun yhteydessä esine kuitenkin aina siirretään ajastaan ja kontekstistaan toiseen aikaan ja yhteyteen. Samalla esineen alkuperäinen käyttötarkoitus muuttuu kun esineestä tulee muistelun kohde ja sen kautta kuvataan elettyä yksilöllistä tai kollektiivista historiaa. (Korkiakangas 2001, 76–77.) Kiurun (2000,

276) mukaan esinemuistot sisältävät sekä yksityistä että yhteisön jakamaa ainesta. Esinemuistoissa yksityinen sekoittuu yleiseen, sosiaaliseen sekä kulttuuriseen tapahtumien ketjuun ja sitoutuu paikkaan. Kiurun mukaan esinemuistojen kohdalla kokemuksellisuus, aika ja paikka määrittävät esineiden järjestystä muistoissa. Ajan kulkua mitataan kronologisesti ja esineet voidaan sijoittaa aikajanelle esimerkiksi niiden valmistusajan-kohdan, käytön, tyylipiirteiden tai niihin liitettävien henkilökohtaisten muistojen mukaan.

Etenkin historiantutkijat puhuvat nykyisin yleisesti sosiaalisesta ja kollektiivisesta muistista. Käsitteellä tarkoitetaan jonkin tietyn yhteisön, yhteiskunnallisen ryhmän tai kansakunnan ylläpitämiä historiantulkintoja sekä niitä yhteisöllisiä tapoja, joilla näitä tulkintoja ylläpidetään. Toisin sanoen yhteisö sekä säätelee muistelu- ja muistamistapoja että määrittää muistamisen arvoisia asioita. Sosiaalista muistia voi varastoitua esimerkiksi paikkoihin, rakennuksiin tai muistomerkkeihin, kuten myös esineisiin, jotka muistuttavat eletystä elämästä. (Ukkonen 2000, 35.)

Myös Urryn (1996) mukaan muistot syntyvät ja jäsentyvät usein ihmisten toimesta syntyneiden rakennelmien, kuten rakennusten, sekä esineiden, kuten kalusteiden ja valokuvien, varaan. Kyseiset ihmisen tuotokset herättävät monenlaisia muistoja kohdatessaan kokijansa. Muistaminen on siis jotain, joka tapahtuu esineiden täyttämässä maailmassa, jossa ihmisen luomat rakennelmat ja esineet ovat tärkeitä sekä kulttuurisesti jaettujen että yksilöllisten muistojen syntymisessä. Kaikessa kirjavuudessaan esineiden toisaalta tavanomainen, jokapäiväinen kulutus ja toisaalta se suhteiden rikkaus, jonka ihmiset kokevat esineiden välityksellä, kehystetään myöhemmin ajatuksissa uudelleen materiaalisuudesta kertoviksi kuviksi ja sitä heijastaviksi muistoiksi jo eletystä. (Radley 1990, Urryn mukaan 1996, 50.)

Mikä yhteys esineillä sitten on kotiseututunteen rakentumiseen? Päivikki Suojasen (1996, 108) mukaan kotiseutuun liittyvät esinemuistot jäsentävät ja rakentavat osaltaan muistelijan identiteettitunnetta. Identiteetti on Lauri Hongon mukaan se osa kollektiiviperinteestä, joka edustaa ryhmää kulttuurisessa viestinnässä ja erottaa sen muista ryhmistä. Kulttuurisen erottautumisen välineitä ovat esimerkiksi kieli, historia, tavat ja rituaalit. Identiteettiryhmää (kuten kotiseudun asukkaita) eivät kuitenkaan yhdistä symbolit sinänsä vaan niihin ripustetut merkitykset ja tunteet, jotka luovat ryhmän kiinteyden ja yhteenkuuluvuuden illuusion. ”Me” lataa siis emotionaalisen ja semanttisen yhtenäisyyden hyvinkin erilaisten symbolien sarjaan – aineellisiin ja abstrakteihin: esineisiin, sanoihin ja toimintaan. (Honko 1995, Suojasen mukaan 1996, 108.)

Kotiseututunne liittyy keskeisesti yksilön kokemaan samuuden ja jatkuvuuden elämykseen: identiteettiä on havainnollistettu juuri samuuden, jatkuvuuden ja legitimisyyden ulottuvuuksien kautta. Samuuden ja jatkuvuuden tunteet ovat välttämättömiä yksilön ”sisäisen henkilöllisyyden” säilyttämiseksi. Tämä pätee myös yhteisötasoon: yhteisö tai esimerkiksi

kotiseutu ei kuole, vaikka sen jäsenet vaihtuvat. Identiteettijärjestelmät ovat siis luonteeltaan joustavia, kykeneviä omaksumaan ja sopeuttamaan uusia piirteitä, uusia identiteetin ilmaisimia, ilman että identiteettisysteemi hajoaisi tai katoaisi. Legitiimisyys viittaa identiteetin vahvistamiseen: positiivinen tai negatiivinen palaute esimerkiksi kotiseudusta muokkaa identiteettiä, yhdenmukaistaa tai erottelee sitä. Keskeisiä identiteetti-prosesseja ovat tunnistaminen, samastuminen ja kuuluminen, jotka olennaisella tavalla kehystävät diskurssia kotiseudusta. (Bruck 1988, Suojasen mukaan 1996, 108–109.)

Jotta ryhmään tai paikkaan voitaisiin kuulua ja osoittaa jäsenyyttä siihen on siis pystyttävä tunnistamaan sen peruselementit ja samastumaan sen päämääriin. Kuulumisen tarve on inhimillisiä perustarpeita. Identiteettisymbolit ovat kuulumista, yhteisyyttä edustavia materiaalisia ja immateriaalisia käyttäytymisen elementtejä. Näistä symboleista muodostuu kulttuuri-identiteetti. Kotiseutu on keskeinen yksilön jatkuvuuden tunteen ja taustan jäsentymisen kannalta. (Bruck 1988, Suojasen mukaan 1996, 108–109.)

Kulttuuri-identiteetti ja kotiseututunne ovat moniulotteisia käsitteitä, joita Stuart Hall (2003, 111–112) lähestyy kahden vastakkaisen kulttuuria kuvaavan mallin kautta. Näistä ensimmäinen käsittää kulttuurin suhteellisen lukkoon lyötynä merkitysten joukkona, joka vakauttaa kulttuuriset identiteetit ja takaa, että kyseiset merkitykset jakavien ihmisten elämäntapa säilyy yhtenäisenä. Tämä malli liittyy kiinteästi ajatukseen *kotipaikasta*, johon olemme yhteydessä tradition kautta. Toisessa kulttuurikäsitteessä kulttuuriin liittyviä merkityksiä ei ole ennalta määrätty, eivätkä niiden eri muodot ja käytännöt ole ”puhtaita”, vaan niissä on aineksia myös muista kulttuureista. Näin ollen identiteetit eivät ole yksiselitteisen vakaita ja vakiintuneita vaan ne tuotetaan jatkuvasti uudelleen. Hallin mukaan kulttuurit saavat yhä enemmän vaikutteita toisiltaan, jolloin ensimmäisenä esitelty malli on vähitellen korvautumassa jälkimmäisellä. Tämä vaikuttaa väistämättä myös käsitykseen itsestämme kotiseudun jäsenenä.

Suojanen on tutkinut kotiseutukuvan rakentumista esinemuistojen kautta amerikansuomalaisten keskuudessa. Kodin avainsymboleihin ja rakkaisiin esineisiin on materiaalisien kulttuurin tutkimuksessa kiinnitetty paljon huomiota. Lapselle esimerkiksi keittiön pöytä, sänky tai tuoli voi edustaa kodin rakkainta avainsymbolia ja kiinnekohtaa. Lapsuuskodilla onkin sanottu olevan suuri, identiteettiä jäsentävä merkitys muistin kiinnekohtana. Suojanen on tutkinut, mitä amerikansuomalaisen muuttajan koti kertoo hänen subjektiivisesta ja objektiivisesta identiteetistään. (Suojanen 1996, 92–104.)

Toiselle mantereelle muuttaneiden kodin esineistössä, sen julkipanossa ja asettelussa voi erottaa kaksi kerrosta: osa on statussymboleja ja amerikkalaista luksusta ja pintakoreutta, mutta osa heijastaa subjektiivisia juurien muistoja ja persoonallisen suomalaisen taustan merkityksiä. Kodin

symboleilla on amerikansuomalaiselle myös funktionaalista välinearvoa identiteetin hahmottumisen kannalta. Suojasen mukaan kodin esineistö toimii sekä subjektiivisena että objektiivisena merkinä: se voi objektiivisesti kertoa vastaanottajalle omistajansa sosiaalisesta ja taloudellisesta asemasta, arvomaailmasta ja mausta ja subjektiivisesti se saattaa samalla sisältää myös henkilökohtaisia merkityksiä, jolloin esineisiin voi liittyä eloisia muistoja ja voimakkaita tunteita. Kotidiskurssi jäsentyy muistoista, joita muisti suodattaa. Se jäsentyy myös elämäkertomuksen jatkuvuuden ideasta: koti edustaa menneisyyden muistojen valinta- ja kohtauspaikkaa järjestyneenä tilana, sosiaalisena verkostona ja menneen ajallisena jatkumona tulevaisuuteen. (Suojanen 1996, 92–104.)

Kodin olemusta Suojasen tutkimuksen informantit kuvasivat muun muassa *myyttisenä lapsuudenkotina*, jolloin kotiseutukuvauksen hallitsevin piirre kodin muistelun yhteydessä oli mieleen palautuva kotiseudun myyttisyys ja kotiseudun hahmottuminen eräänlaisena mielikuvayhteisönä. Toinen kodin kuvaamisen tapa oli sen kuvailu *dynaamisena työyhteisönä*. Tällöin pyydetessä kuvaamaan lapsuudenkotia amerikansuomalaiset eivät kuvanneet niinkään puitteita ja rakennuksia tai kodin sisustusta, vaan valtaosa hahmotti menneisyyden dynaamisena tekemisen kautta mieleen muistuvana ja sosiaalisiin suhteisiin perustuvana menneisyyden kuvana. He muistelivat keitä kotiseudulla asui ja mitä he tekivät. Kolmas tapa kodin olemuksen hahmottamiseen oli sen muistelu *fyysisenä kontekstina*, jolloin muistelun keskiöön nousivat kodin elinpiirin konkreettisesti muodostaneet puitteet. (Suojanen 1996, 92–104.)

Oman aineistoni esinekertomuksia voi hyvin tarkastella työyhteisön kautta hahmottuvina kotiseutukuvauksina. Nämä kertomukset muodostivat selkeästi oman joukkonsa ennen kaikkea iäkkäiden haastateltavien kotiseutukuvauksissa. Näissä kertomuksissa muisteltavat esineet edustavat muistelijaille ennen kaikkea niillä tehtyjä töitä ja tekoja. Tällaisia esine-muistoja kotiseudusta kerrottuna kertomuksina tarkastelen lähemmin neljännessä luvussa.

Kotiseutuun kohdistuvat muistot ja muistelu – tietoisesti muistelu-tilanteessa tai tiedostamatta arkikeskusteluissa – ovat siis keino hahmottaa menneitä tapahtumia ja kotiseudun muistelun yhteydessä rakentaa sekä henkilökohtaista että yleisemmin paikkaan liittyvää identiteettiä. Näin ollen kotiseutuun ja sen esineisiin liittyvät omakohtaiset muistot sekä yhteisön ajansaatossa tuottamat kollektiivisen muistelun tuloksena syntyneet kotiseutukuvaukset rakentavat käsitystä kotiseudusta. Muistoesineillä on kyky herättää katsojassaan tunne samaistumisesta oman elämäkertansa kautta tiettyyn yhteisöön jo pelkästään jakamalla esineiden muistia (Sironen & Kärkkäinen 1997, 381). Esinemuistojen äärellä esimerkiksi kotiseudun muiston mieleen palauttaminen ja menneen kokeminen uudelleen onnistuu esineen herättämien muistojen kautta.

3.3 Menneisyyden nostalgisoituminen

Muistaminen on kytköksissä ja sekoittuu monenlaisiin muistiimme vaikuttaviin yhteisöllisiin ja yksilöllisiin aineksiin. Eräs muistamisen tapoihin vaikuttava tekijä on menneisyyden nostalgisoituminen. Nostalgian katsotaan kuuluvan inhimilliseen elämään ja erityisen merkityksen se saa suurten ja laaja-alaisten yhteiskunnallisten muutosten yhteydessä. Yhteiskunnalliset muutokset, kuten sotien jälkeisen Euroopan nopeasti edennyt teollistuminen, heijastuvat muutoksina aineellisessa elämässä, hallinnossa ja valtasuhteissa, kuten myös ihmisten ajankäytössä ja luontosuhteessa. Yhteiskunnallisen muutoksen myötä maalaismaisema muuttui monin paikoin teollisuusmaisemaksi ja aikaisempi maaseudun elämäntapa menetti merkitystään ja väistyi uusien yhteiskuntaluokkien, työväestön ja kaupungistuneen elämäntavan tieltä. (Petrisalo 2001, 119–120.)

Yhteiskunnalliset muutokset heijastuvat ihmisten elämäntavoissa kaksijakoisesti sekä uudistushalukkuutena että nostalgisena kaipuuna menneeseen elämään. Myös tyytymättömyys nykyisyyteen ja pessimismi tulevaisuutta kohtaan voivat synnyttää nostalgiaa, joka ilmenee sentimentaalisenä kaipuuna tutuksi ja turvalliseksi koettuun menneisyyteen. Ajan kulumisen saa menneisyyden vaikuttamaan nykyisyyttä ja tulevaa hallittavammalta ja järjestäytyneemmältä kokonaisuudelta. (Petrisalo 2001, 120–122.)

Esinekultuurin tutkimus on käsitellyt ihmisen esinesuhdetta ja menneisyyden kokemista esineiden kautta nostalgian näkökulmasta (esim. Korkiakangas 2001; Kiuru 2000; Koskijoki 1997). Käytöstä poistettuja esineitä kohtaan tunnettua tarvetta on kuvattu ikään kuin ne osaisivat kuljettaa modernin ihmisen takaisin sinne, missä huolet kaikkoavat ja aurinko paistaa joka päivä. Menneisyyttä on niin ikään kuvattu unelmien kultamaaksi, johon kohdistuvat ajatukset saavat kultareunat. Nostalginen kaipaus menneeseen on myös esineiden avulla tapahtuvaa pakoa arjesta. (Kiuru 2000, 280–284.)

Menneisyys rakennetaan palasista, jotka ovat olemassa nykyisyydessä. Niiden näköisyys perustuu ainoastaan muistiin. Nostalgikko on ihastunut etäisyyteen, ei suoranaisesti siihen viittaavaan objektiin. (Stewart 1984, Koskijoen 1997, 279 mukaan.) Menneisyys sellaisena, kuin me haluaisimme kuvitella sen olleen, kiehtoo ja tekee vanhoista esineistä kiinnostavia. Nostalgisen mielikuvituksen avulla esineille, joiden alkuperä on epäselvä, voidaan kuvitella menneisyys, jolloin kuvitellun mielikuvan totuudellisuudella ei ole kokemuksen kannalta merkitystä. (Koskijoki 1997, 279.)

Menneeseen aikaan tai vieraaseen paikkaan kohdistuvan nostalgisen kaipuun kokemuksen lähteenä ei kuitenkaan voi olla itse tuo aika tai paikka, vaan sen etäisyys nykyhetken kokemuksesta. Keräilytutkimuksen yhteydessä onkin todettu, että keräilijä haluaa nähdä menneen omana kuvitteellisena menneenään ja joutuu myös usein siihen tyytymään, koska tähän päivään tuodut vanhat esineet edustavat mennyttä vain siten kuin se

tällä hetkellä ilmenee. Mennyt jää siis kuvitteelliseksi, mutta juuri se ruokkiikin paremmin keräilijän nostalgista kaipuuta. On nimittäin esitetty, että nostalginen kaipaus kuihtuisi, jos olisi mahdollista saavuttaa se alkuperäinen ”todellinen” konteksti, jonka uskotaan olevan nostalgisen kaipauksen kohteena. (Stewart 1984, Pöyhtärin mukaan 1996, 104–105.)

Nostalgiasa siis keskeistä on etäisyys. Toisaalta pyritään etäännyttämään kohde, mutta toisaalta taas saavuttamaan se ja tuhoamaan etäisyys. Etäisyyden kaventaminen on mahdollista objektin avulla, sillä silloin ”ruumiin muisti” korvautuu ”objektin muistilla”. Etäisyys voi olla ajallista tai paikallista etäisyyttä. Mennyt aikakausi on ajallisen etäisyyden päässä ja se pyritään palauttamaan elämään ”objektin muistin avulla”. (Stewart 1984, Pöyhtärin mukaan 1996, 85.)

Esineen ohella myös maisema voi toimia menneisyyden välittäjänä nykyisyyteen. Kirsi Laurén kuvaa artikkelissaan *Kertomusten suomaisemissa – muistot ja nostalgia maiseman muodostumisessa* muistojen ja nostalgian asemaa tietyn menneisyyteen kuuluneen paikan – tässä tapauksessa suon – muistelun yhteydessä. Aineistona on ollut suomaisemasta kertovia kirjoituskilpailuun lähetettyjä tekstejä. Laurénin mukaan suokertomuksissa muistellaan usein kaihoisesti mennyttä aikaa ja suomaisemia, joissa lapsena ja nuorena oltiin ja elettiin. Muistoille on ominaista surumielinen kaipuu kotoisiin suomaisemiin sekä maisemiin kiinnittyneeseen menneeseen aikaan. Nostalgiaan liittyy lineaarinen aikäkäsitys, jossa mennyt aika nähdään yleensä nykyisyyttä parempana. (Laurén 2002, 17–18.)

Mikä tahansa asia tai tapahtuma menneisyydestä voi tulla nostalgian kohteeksi, jos se voidaan nähdä jollain tavoin positiivisessa valossa. Myöhemmin nostalgisoituneet asiat tai tapahtumat eivät aikanaan ole välttämättä olleet kovin merkityksellisiä. Hyvinkin tavanomaiset, jopa epämiellyttäviä piirteitä sisältäneet arkielämän askareet saattavat nostalgisoitua muisteltaessa menneitä tapahtumia tai esineitä. Muistelu tai muistot eivät ole kuitenkaan aina nostalgisesti sävyttyneitä eikä pelkkä menneiden muistelu riitä nostalgian lähteeksi. Nostalgisiin tunteisiin liittyy nimenomaan positiivisia merkityksiä, joskin niihin voi sisältyä myös surumielisyyttä ja melankoliaa. Nostalgian eräänä tehtävänä onkin toimia muistojen aurinkoisena puolena, jolloin katkeransuloiset muistot palvelevat nostalgisten tunteiden syntymistä. (Korkiakangas 2001, 75–76.)

4 ESINEEN ARKIKÄYTTÖ MUISTELUN KOHTEENA

”Tässä on sitte se siipivikate, jolla on niitetty heinää niin tämä on siinä kunnossa ko se on silloin jääny. Seppä on tämän terän tehny. Nämä rautalangat on sitä varten siinä että ne heinät kulki siinä mukana. Sanothin että kö seitsemän heinää kaatuu lyönnillä niin se kannattee niittä. Se ei kovin suuria...” (Hakkarainen & Leskinen 2001, 13).

Omasta haastatteluaineistostani hahmottuu omaksi ryhmäkseen työntekoon perustuva muistelun näkökulma, jonka kautta menneisyyttä kotiseudulla yleisesti kuvataan esineen muistelun yhteydessä. Edellinen haastatteluote kuvaa mielestäni hyvin esinemuistoja, jotka liittyvät museoitujen esineiden alkuperäisen käytön kuvaamiseen. Nämä muistot kertovat kotiseudun menneisyyteen kuuluneista esineistä ennen kaikkea niillä tehtyjen töiden kautta. Työnteon raskautta kuvastaa sanonta seitsemästä kaatuvasta heinästä, joiden vuoksi viikatetta jo kannatti käyttää. Nämä kertomukset ovat myös tarinoita osaamisesta ja taidosta tehdä omin käsin töitä, joita nykymaailmassa ei muistelijoiden mukaan enää hallita.

Tässä luvussa selvitän kotiseudusta syntyviä kertomuksia, kun esineet edustavat muistelijoille ennen kaikkea entisajan työntekoa sekä niitä taitoja ja ominaisuuksia, joita työnteossa muistelijoiden mukaan tarvittiin. Aineisto koostuu pääasiassa haastatteluista iäkkäille kyläläisille, joiden menneisyyden arkeen esineet ovat kuuluneet. Muistelun kohteena ovat museoon sijoitetut esineet, kuten viikate, mutta muistelu vie haastateltavat takaisin aikaan, jolloin esine vielä oli jokapäiväinen työnteon väline.

Analysoin seuraavaksi aktanttimallin kautta kotiseutua kuvaavia esinekertomuksia ja selvitän, mitä muistelijat kertovat kotiseudustaan; minkälaisen he kertovat sen olleen. Aktanttimalliin sijoitettuina voidaan tarkastella myös *modaalisuuden lajeja* eri toimijoiden välisinä suhteina, jotka määrittävät tekemisen ja olemisen tapoja tai toiminnan motivaation syitä (Sulkunen & Törrönen 1997a, 76). Analysoin työmuistojen esinekertomuksia sekä tarinan että kertomisen tavan ulottuvuuksilla.

4.1 Työn sankaruuden kotiseutu

Seuraavissa haastatteluotteissa haastateltavat muistelevat entisajan heinäntekoon liittynyttä työntekovälinettä, ”siipivikatetta”.

Se on se siipiviikate ehkä täällä just semmonen että jos pitäs yksi esine sanoa mikä kuvais tätä kylää niin ois varmasti semmonen yleinen. (1/02T-98)

Se on ollu kaikilla käytössä kattokko ne tuolta aivan mettään tehneet jokivarsista ni rimmiltä ja kaikista kun ei ole ollu näitä sarkaviljelyksiä ja peltoviljelyksiä ni ne on sieltä heinää ja sitte

talavella siellon ollu laot ja sinne pantu ja sieltä talavella sitte ajettu hevosella. Joo on se kyllä mie oon kulukenu jokiniityllä me ennen olimma meitähän oli kauheen isosta perheestä kymmenen lasta niin meijähän kaikki vietiin aina sitä mukkaan ku kynnelle kykeni ni vikate laitethin ja menthin sinne jokivarthen viis kilometriä käveltiin ensin ja siellä päivä tehtiin heinää ja sieltä ku illalla tuli poislähtö ni sitä juosthin kilipaa että kuka ensimmäiseks kerkiää kottiin! [...] sitä jakso juosta peräkannaa meitä oli minua kaks vanhempaa sisarta sitte minä, meitä oli neljä jo sillon sen sukasta että vietiin sinne mettäniitylle. (1/02N1-46-47)

No se on ollu ihan lapsuudesta tuttu se viikate että se on aina ollu mukana. (1/02T-100)

Joo niin se on ollu. [...] Jos nykyihmiset siihen joutusiit niin siitä ei tulis mittään semmosiin semmoseen hommaan ko siihen vanhanajan hommaan ni ei ei... En mie toivokkaan että niien tarttis joutua ei se mittään herkkua nyt niin ollu mutta se oli pakon sanelemaa se elämä, se oli että pysythän leivässä ja muussa, leivän etteen lehmiä piettiin ja saatiin voita ja maitoa. (1/02N1-50-51)

Haastatteluotteen kertomus viikatteesta on itse asiassa kertomus työnteosta, joka oli aloitettava jo varhain lapsuudessa. Kertomuksen subjekti on työtä tekevä henkilö, jonka elämänkulkuun kertomuksen perusteella on olennaisena osana kuulunut kotiseudulla työskentely ja tämä määrittää myös esinemuiston hahmottumista kertomuksessa. Työnteon asemaa ja merkitystä menneisyydessä muistelijä korostaa kertomalla, että työskentely oli aloitettava jo lapsena: *meitähän oli kauheen isosta perheestä kymmenen lasta niin meijähän kaikki vietiin aina sitä mukkaan ku kynnelle kykeni ni vikate laitethin ja menthin sinne jokivarthen*. Perheen suuren lapsiluvun mainitseminen korostaa vielä entisestään työnteon välttämättömyyttä perheen toimeentulon turvaamiseksi.

Kertomuksessa lähettäjänä toimii toimeentulon turvaamisen tarve kotiseudulla. Subjektin kertomuksessa tavoittelema objekti taas on toimeentulo kotiseudulla. Vastustajan asemassa voidaan nähdä kovaa fyysistä työtä vaativan elämän rankkuus yleensä sekä alkeelliset menetelmät, jotka yhdessä vaikeuttavat työskentelyä: *kattokko ne tuolta aivan mettään tehneet jokivarsista ni rimmiltä ja kaikista kun ei ole ollu näitä sarkaviljelyksiä ja peltoviljelyksiä ni ne on sieltä heinää ja sitte talavella siellon ollu laot ja sinne pantu ja sieltä talavella sitte ajettu hevosella*.

Auttajan asemassa niin kyseisessä kuin muissakin työntekoa kuvaavissa kertomuksissa ovat kotiseudun muut asukkaat, joiden oli toimittava samoin. Näiden kertomusten auttaja määrittyy täytymisen modaliteetin, pakon, kautta. Omaa jaksamista menneisyydessä selitetään sillä, että myös muiden täytyi uurastaa, eikä naapurilla ollut yhtään helpompaa kuin itsellä: *se oli pakon sanelemaa se oli se elämä se oli että pysythän leivässä ja muussa leivän etteen lehmiä piettiin ja saatiin voita ja maitoa*. Tällä kotiseudun yhteisön tuella on merkittävä asema kertomuk-

sisä, joissa painotetaan sitä, että kaikkien oli pakko elää samanlaista elämää, vaihtoehtoja muunlaiseen ei ollut.

Vastaanottajana kertomuksessa on työtä tekevä subjekti itse, joka työskentelyllään saavutti tavoitteensa, eli pystyi hankkimaan välttämättömän toimeentulon kotiseudun luonnosta. Rankkuudesta huolimatta menneisyyden muistelu tuottaa kertomuksen palkitsevasta sankaruudesta, jota korostaa toteamus, että nykyihmiset eivät samaan pystyisi: *Jos nykyihmiset siihen joutuisit niin siitä ei tulis mitään semmosiin, semmoseen hommaan ko siihen vanhanajan hommaan ni ei ei...*

Seuraavassa otteessa muistellaan edelleen heinäntekovälinettä ennen kaikkea tehtyjen töiden ja työn rankkuuden kautta. Esine on kertomuksessa yhtä kuin sillä tehty työ; esinettä ja sillä suoritettua työtä on vaikea erottaa toisistaan.

Hui miten sitä on jaksanu. Ja jokivarresta tehjä heinät. Se oli kuulkaa rankkaa hommaa tuolta jokivarrestaki tehjä mutta rankkaahan se oli nuistaki ku joku karva oli kasunu heinää ni ne piti niittää ja koota lehmille talven heinät kyllä sekkään ei ole ollu kyllä mekki ku olemma mäkitupalaisia niin kyllä me kokosimme niitä hihvelöitä koko kesän, että saimme kahelle lehmälle heinät. Niitä ei päivässä tullu, se oli hyvä jos sata kiloa sai päivässä. Ko sitä siihen siipheen ei tullu paljo ko niitti. Mutta kyllä se oli ensimmäisen vuorokauvan ku mekki lähimmä kotoa että olimme siinä kolmen neljän aikaan siellä niityllä ja ku niitti sen illan herranjumala oli se aamulla raato kipiä! Tuntu että se ei kestä ko puhaltaa. Kyllä sen tietää ku semmonen paino pittää ottaa. (8/01N2-48)

Kyllä se koottiin missä oli vähänkin sitä heinää. Mutta niinhän ne on tehneet kaikki ihmiset kun alot [...] ku se piti leipä saaja siitä luonnosta. Mutta niin sitä vain tehtiin sitä heinää, ne piti talvella sitte hevosella ajaa sieltä niityltä että sillä sitä työtä on ollu ihmisellä. (8/01N2-49)

Niin ympäri vuojen. (8/01N1-26)

Ympäri vuojen se oli kova homma että ensin teit sen, meilläki syksy myöhäseen ko teimmä vikatteella sen heinän. Ja tässäki oli paljon Kurtakossa sitä heinää tienvarressa tuossa jokivarressa se niitethin ja saurathin tuoreena ja sitte ku ne kuivas syksyllä käytiin lattoon kantamassa. Kyllä sitä välilleen oli lentää silmällensä se kuoppainen ja rönikköinen oli kantaa niitä heiniä. Ja mullaki loppu tarmo niin käsistä ku siitä tuli kolmattakymmenettä häkkiä niitä heiniä päivässä ei ollu enää tuntoa käsissä että ne pysyneet sapilaat käsissä. Mutta niin sitä vain tehtin. (8/01N2-50)

Tämän kertomuksen muistelijasubjektin suhde esineeseen ja menneisyyden kotiseutuun määrittyy myös työnteon kuvaamisen kautta. Työtä tekevän subjektin tavoitteleva objekti on niin ikään toimeentulon saaminen kotiseudulta. Matkaan lähettäjänä toimii toimeentulon hankkimisen välttämättömyys ja vaihtoehdottomuus rankan työnteon suhteen: *piti niittää*

ja koota lehmille talven heinät. [...] se piti leipä saaja siitä luonnosta. Rankkaa ja fyysistä työtä oli tehtävä, jotta toimeentulo kotiseudulla oli mahdollinen. Kertomuksen ”vastustaja”, joka vaikeuttaa tavoitteen saavuttamista on työnteon rankkuus sinänsä: *Kyllä sitä välilleen oli lentää silmällensä se kuoppanen ja rönikköinen oli kantaa niitä heiniä. Ja mullaki loppu tarmo niin käsistä ku siitä tuli kolmattakymmenettä häkkiä niitä heiniä päivässä ei ollu ennää tuntoa käsissä että ne pysyneet sapilaat käsissä.* Myös tämän kertomuksen ”auttajana” toimii muu yhteisö, jonka oli myös pakko toimia samoin: *Kyllä se koottiin missä oli vähänkin sitä heiniä. Mutta niinhän ne on tehneet kaikki ihmiset kun alot.* Kollektiivinen tieto työnteon kovuudesta ja raskaudesta ottaa muistoissa auttajan roolin, jolla omaakin jaksamista selitetään.

Edellisissä haastatteluotteissa muistelussa on voimakkaasti läsnä objektin muistin herättämä, mutta ruumiin muistiin pohjautuva kokemus todellisesta, joskin kaukaisesta ja rankkuudesta huolimatta jossain määrin nostalgisoituneesta menneestä. Nostalgisen muistoista tekee sankaruuden korostuminen elämän ja työskentelyn rankkuudesta huolimatta: *Mutta kyllä se oli ensimmäisen vuorokauvan ku mekki lähimmä kotoa että olimma siinä kolmen neljän aikaan siellä niityllä ja ku niitti sen illan herranjumala oli se aamulla raato kipiä! Tuntu että se ei kestä ko puhaltaa. [...] Mutta niin sitä vain tehthin.* Haastattelijan esittämä kysymys heinäntekovälineeseen liittyvistä muistoista saa haastateltavat kuvaamaan mennyttä aikakautta elävästi tuolloin esineeseen välittömästi liittyneiden, itse koettujen fyysisten suoritusten ja työskentelyn kautta.

Mitä menneisyyden muistelun tapa sitten kertoo arvoista, joita muisteijat liittävät kotiseutuun ja sen yhteisöön esinemuistoissaan? Tarinoissa subjekti rakentuu pragmaattisen modaalisuuden lajien varaan. Liittämällä kertomuksiin pragmaattisen modaalisuuden määreitä kertoja ilmaisee samalla suhtautumista omaan lausumaansa ja määrittää, millä tavalla hän sosiaalisessa todellisuudessa toimivana yksilönä arvottaa toimintaansa. (Korhonen & Oksanen 1997, 64–65.) Menneisyyteen kuuluneiden esineiden muistelun yhteydessä muistelevat subjektit tuottavat kuvaa kotiseudulla asuneesta yhteisöstä ja tuon yhteisön elämään sisältyneistä arvoista. Kertomuksen subjekti ei välttämättä ole kertoja itse, vaan kertomisen tavallaan kertoja tuottaa kuvaamansa yhteisön ihmisille tietynlaista subjektiutta.

Haastatteluotteissa korostuu *täytyminen* kotiseudun työntäyteisen menneisyyden määrittäjänä. Subjektin oma haluaminen työskennellä kotiseudulla on *kertomisen ja muistelun tavassa* alistainen täytymiselle ja pakolle. Itse esineen asema kertomuksessa on huomaamaton siinä mielessä, että muisto esineestä on yhtä kuin muisto työskentelystä esineen kanssa. Suhde esineeseen määrittyy työnteon kautta ja työnteko puolestaan täytymisen kautta. Esine voi ottaa kertomuksessa yhtä aikaa auttajan (esineen avulla työskenneltiin ja saatiin tavoiteltu toimeentulo) ja vastustajan roolin (esineeseen heijastetaan työnteosta mieleen muistuva

elämän rankkuus). Esine on muistoissa arkinen työnteon väline, melko näkymätön kaiken kaikkiaan ja puhe keskittyy ennen kaikkea työnteon kuvaukseen. Muistelun tavalla tuotetaan kuvaa sitkeästä ja taipumattomasta ihmisestä, joka teki työtä, koska sitä oli tehtävä.

Väitöskirjatutkimuksessaan *Muistoista rakentuva lapsuus* (1996, 332) Pirjo Korkiakangas esittää työmuistokertomuksissa olevan yleistä, että menneisyyttä tulkitaan vertaamalla sitä nykyiseen. Menneisyyden tarkastelutapa korostaa edistystä, jota nykyajassa on tapahtunut omaan menneisyyteen verrattuna. Edistyksen merkkeihin liittyy usein kertomuksia sankaruudesta, vaikeuksien voittamisesta ja niistä selviämisestä. Lapsuuden vaikeista olosuhteista huolimatta muistelija kokee, että elämästä selvitettiin hyvin. Tämä muistelun tapa korostaa näkemystä, että vastaava ei olisi onnistunut enää myöhemmiltä sukupolvilta.

Korkiakankaan mukaan maalaisympäristössä lasten työntekeä ja leikit usein kietoutuivat yhteen. Haastatteluaineistonsa valossa hän esittää työnteon jäsentäneen ennen kaikkea vanhimpien sukupolvien ja vielä 1940–1950-luvuilla syntyneiden lapsuusmuistoja. Näissä muistoissa työnteon koettiin määritelleen kaikkea elämänmenoa ja nimenomaan työnteokseen perustui se ajattelumalli, jonka pohjalta lapsuutta muisteltaessa rakennettiin. Monet lapsuuden työnteon muistot nivoutuvat osaksi aikuista minuutta ja niiden kautta rakennetaan huomaamatta yhteistä muistokulttuuria ja seuraavallekin sukupolvelle välitettäviä käsityksiä elämän ”realiteeteista”. (Korkiakangas 1996, 327–328.)

Tämä muistelun tapa sopii kuvaamaan myös esineen kautta tapahtuvaa muistelua oman aineistoni valossa. Esinettä muistelemalla kuulijalle välitetään kuvaa työntäyteisestä menneisyydestä kotiseudulla.

4.2 Arjen taituruuden kotiseutu

Rankan työnteon värittämien muistojen ohella kotiseutua muistellaan *osaavien* ihmisten kotiseutuna, jossa hallittiin paljon erilaisia taitoja. Näkökulmaa värittävät kertomukset menneisyydestä, joka palautuu muistelijoiden mieleen paitsi ahkeruutta, myös taitoja ja osaamista kuvaavien muistojen kautta. Kertoessaan mitä kaikkea ennen piti jaksaa tehdä, ilmaistaan samalla mitä kaikkea osattiin ja kyettiin tekemään. Myös tätä diskurssia hallitsee menneen vertaaminen nykyiseen; elämä oli ennen omavaraista eikä muistelijoiden mukaan enää osata tehdä samoja asioita kuin ennen.

4.2.1 Osaava kotiseutu

Siinä on ompelukone. Sehän oli semmonen että joka talossa emäntä tai se oli huono emäntä jos se ei osannu neuloa. Niin se kuulu asiaan että se emäntä neulo miehille vaatteita ja ittellensä ja tyttärillesä tämä [ompeelukone] on tuhat yheksänsattaa kymmenen [vuodelta]. Ja tuota siihen aikhan ne olit kauhean taitavia käsistensä ja se kulki perintönnä isältä pojalle ja äitiltä tyttarelle. Kaikki se taito, ei ollu ammattikoulua mutta vieläki ku löytyy tuolta aitoista semmosia vanhoja tuommosia saalia ja muita ku mitä ne on kutonu niin ne on hyvän näkösiä. Edelleen että siihen aikhan ni tuota noh, tytöt osasiit tehä niitä töitä mitä äiti teki, navettatyöt ne osas tehjä ja sisällä ne osas kirnuta, leipoa, paistaa, tekivät juustot. Se oli ammattikoulu oli kotona, se oli kotona se ammattikoulu. (1/02M136-40)

Tässä on sitte semmonen sahakokoelma. Siinä on tuota näitä on ennen käytetty aivan. Tämä on niin sanottu kotitekonen puupääsaha ja sitte tuli tämmönen kaarisaha joka hylkäsi tämän puupääsahan. (1/02M1-10)

Esinekuvausten kautta välittyvät kotiseutuun liitettävät arvot. Eräs kotiseudulla asuneita ihmisiä määrittävä ominaisuus tarinoissa on *osaavuus*. Sitä korostetaan kertomalla, mitä kaikkia töitä kotona ennen tehtiin itse: *että siihen aikhan ni tuota noh, tytöt osasiit tehä niitä töitä mitä äiti teki, navettatyöt ne osas tehjä ja sisällä ne osas kirnuta, leipoa, paistaa, tekivät juustot*. Mikäli neulominen ei onnistunut, oli emäntä *huono*. Kerrotaan myös, että työnteon vaatima oppi saatiin kotoa eikä koulusta: *Se oli ammattikoulu oli kotona, se oli kotona se ammattikoulu*. Kotiseudun ja kodin arvo kasvattajana ja opettajana siis korostuu. Kotona tehty on kertomuksessa myös yhtä kuin hyvin tehty: *Joo ja tässä on sitte maasepän tekokset saappaat [...] tai niitä sanottiin maasepiksi nehän oli suutareita ja siinä on käsinneulottu kaikki ja se on hyvä. [...] semmosta työtä ei pysty tuo tehas tekkeen*. (1/02M1-10)

Osaamista selitetään entisaikaan kuuluneella käytännöllä, jossa aikaa vietettiin kotona ja oppi siirtyi luonnostaan seuraaville sukupolville: *Ja aatella siinähan se perinne sitte säily kö isännät ja rengit pirtissä vuoleskeli ja lapset pyöri siinä jaloissa niin ne oppi siinä samalla ja sitte kerrottiin juttuja ja muuta että kyllä telkkariki on paljo pilannu*. (4/02N1-64) Menneeseen elämään verrattuna nykyajan siis koetaan ”pilaantuneen” modernisoitumisen myötä.

Menneisyyden elämäntapaan ei myöskään kuulunut vieroksua kotia roskaavien askareiden tekoa sisätiloissa toisin kuin nykyisin: *ja sitte se kulttuuri että pittää olla siistiä ja muuta että ei saa olla lastua eikä heinä* (4/02N1-64). Lapsiin kohdistunutta ylisuojeluakaan ei ennen esiintynyt: *Ja nehän tehit lapset sitä varsinki niinko poikalapset kun tehtiin sitä puutyötä talvet ni nehän siinä vuoleskelit itteki ja tehit niitä rekiä muka ja...* (4/02N2-29) *Ja opit terottamaan puukkoa ja oppivat sen että se pistää ja ku piisissä on tuli että se polttaa, ihan semmosia. Ja sitte ku oli niin isoja*

perheitä ni ei ollu semmosta ylihuolehtivuutta ku nytte on yks kaks lasta ni kaikki tehjään lasten puolesta että ne ei opikaan itte tekemään. (4/02N1-65) Näillä seikoilla selitetään ennen kuin luonnostaan lapsille ja nuorille kotoa siirtyneitä kädentaitoja ja samalla liitetään puheeseen menneisyyden kotiseudusta kertovia arvoja, jotka ainakin ihmisten taitavuuden, osaavuuden ja kätevyuden kannalta saavat sen vaikuttamaan nykyistä paremmalta.

Muisto kenkiä neulovasta, taitavasta isästä laajenee seuraavan otteen lopussa koskemaan koko menneisyyden yhteisön kätevyyttä:

Isäkö neulo kenkiä, ko teurastethin niin nahat parkautethin ja pehemitethin ja niistä tehtiin kenkiä. Niin sillä oli semmonen rauta jolla se koristeli sen nahan, sakset millä se teki reikiä mitä nauho-tethin nauhanreikiä ja lestiki oli [...] tuohesta oli se päälypaula ja alapaulassa oli net painot niin net oli säkistä neulottu ja hiekkaa sisälä. (16/01N2-74-75)

Ne olit kekseliäitä. (16/01N1-90)

Niin olit. (16/01N2-76)

Nyt tullee heti sormi suuhun. (16/01N1-91)

Entisajan osaamista kertoja korostaa vertaamalla mennyttä nykyaikaan, jolloin sekä taidon että kekseliäisyyden koetaan kadonneen. Pragmaattisen modaalisuuden lajina *osaaminen* saa kertomuksissa vahvan aseman. Vaikka kertojat ovat vielä itsekin sitä sukupolvea, joka on tehnyt paljon erilaisia kodin töitä omin käsin, kerrotaan tarinoissa kotiseudun taidoista yleensä, kuinka *siihen aikhan ne olit kauhean taitavia käsistänsä*. Osaaminen ja taitaminen kotiseudun menneisyyteen liitettävänä arvona on kiistaton.

4.2.2 Omavarainen kotiseutu

Eräs tapa arvottaa menneisyyden kotiseutua on sen vertaaminen toisenlaiseen nykyisyyteen, jota kuvastaa haastateltavien mielestä yltäkylläisyys. Menneen ja nykyisen tarkastelussa toistuu Korkiakankaan mukaan kaksi ydinkertomusta, joista toinen tulkitsee menneen ajan köyhäksi ja yksinkertaiseksi mutta onnelliseksi vastakohtana nykyajan liiallisena pidetylle vauraudelle, helppoudelle ja monimutkaisuudelle. Uskotaan tai uskotellaan, että monet asiat olisivat paremmin, jos entiseen voitaisiin palata. (Korkiakangas 1996, 332.)

Myös esinemuistojen kohdalla haastateltavat kuvaavat mennyttä elämää niukkuuden aikakaudeksi. Käyttövaatteet ja työkalut tehtiin itse ja korjattiin kotona.

[...] ja ku kotona tehtiin kaikki sukka ja vanttuut ja villapusero ja housut, vanhasta ratkottiin ja tehtiin taasen. (4/02N2-30)

Ja siihen aikaan mikä tavara saatiin ni se kyllä korjattiin niin kauan aikaa ja tehtiin uusia osia siihen että se kyllä kesti kauan aikaa. (H4/02N2-9)

Ja se on kauniski sillä lailla niinku että voipi pittääkki pitemmän aikaa. (H4/02N1-36)

Mutta onhan ne tehtyki nuo vanhanajan vehkeet ku kattoo ni niihin on tehty jo kruusauksia että se on tehtyki sillä mallin että... (H4/02M1-30)

Joo että tämä kestää ja tämä on ikuinen. (H4/02N2-10)

Joo ja jopa niin käyttötavarat ku haravat ja vikathenvarret nehän tehtiin niin nätiksi niihin jopa tehtiin jotaki kruusausta ja että se on hyvän näkönen ja hyvä käessä se kaikki pieniki tehtiin hyvin. (H4/02N2-11)

Kotona siis osattiin tehdä ja ikään kuin lisäarvona osaamiselle tehtiin kaunista ja huolellista jälkeä: *nehän tehtiin niin nätiksi niihin jopa tehtiin jotaki kruusausta ja että se on hyvän näkönen ja hyvä käessä se kaikki pieniki tehtiin hyvin.* Myös käyttötavarat viimeisteltiin huolella pitkäaikaista käyttöä ajatellen: *jopa niin käyttötavarat ku haravat ja vikathenvarret nehän tehtiin niin nätiksi. [...] että se on tehtyki sillä mallin että [...]* *Joo että tämä kestää ja tämä on ikuinen.* Esineen arvo oli ennen kaikkea sen kestävydessä ja pitkässä käyttöiässä ja kotiseudun ihmisiin liitettävä arvo taidoissa ja huolellisuudessa.

Työmuistojen kohdalla (luku 4.1) esinettä ja sillä tehtyä työtä on vaikea erottaa kertomuksissa toisistaan. Myös tässä tarinat kertovat esineistä, joita käytettiin työssä (haravat, viikatteet) tai joita valmistettiin nimenomaan käyttöä varten (vaatteet). Kaiken kaikkiaan aineistoni esinemuistot eivät juuri sisällä kuvauksia, joissa esineen käyttö tai valmistus liittyisi ”huvikseen” tekemiseen. Voikin kysyä, määrittääkö esineiden arvoa muistoissa edelleen työnteko, joka on keskeinen kotiseutua jäsentävä menneisyyden kuva?

Kyllä se on menny nyt maailma niin hyvään päin. Meilä kotona joululahjoja ei ollu sukkaa eikä vanttuuta nehän täyty saaja sitä mukkaa jalkhaan. Isä teki ennen nuiita suuria nuuskarasioita, peltisiä nuuskarasioita siitä tinattiin. Ja tehtiin tämmönen pukki, jalat ja kaikki ja sokkerista tuohon napit ja silmät ja se pantiin pussiin ja meitäki oli köyhissä kaheksan lasta ja siinä oli joululahja ja voi että se maistu hyvälle ja nyt ei tiä mitä syöttäs, sitä ei taho ymmärtää. Ja sitten se tavaramäärä mikä on, se minua aivan hirvittää. Yks huone on täynä lapsilla kaikkia ja vielä ne ihmisrukat valittaa että on niin huono maailma. (H/01N70-71)

Nyt pärjäis kyllä paljo vähemmällä jos eletäs niinko ennen ja vaikkei niinkään tiukkaan. (4/02N2-1)

Se niin kotona tehtiin niin ettei sitä juuri kaupasta tarvinnu hakea, eikä niinku liennnykkään ostaa se hääty niinku kaikki itte, sitä suunniteltiin ja mietittiin niin kauan aikaa että se alko toimimaan. (H4/02N2-12)

[...] 1952 on tullu tie, niin on ne pitäny olla aika lailla oma-alotteisia ne asukkaat että ne on pärjänny täälä. On täytyny tehä itte kaikki, ei ole voinu luottaa ostamisen varraan. (69)

Ei ne ollu suuret tulot ennen vanhaan siitä karjasta kun muutama lehmä on ollu, ei se ole paljon tuottanu. Mutta sitä on oltu niin vähhään tyytyväisiä. Onhan siitä majjon saanu ja lihan saanu.

Kotiseudusta välittyy näidenkin tarinoiden kautta osaavuutta korostava kuva. Tässä yhteydessä osaamista selitetään niukkuudella, jonka vuoksi ihmiset ennen joutuivat olemaan omavaraisia ja käytännöllisiä. Täytymisen modaliteetti määrittää tarinoiden kerrontaa ja subjektien asemaa niissä. Tarinan subjekti ei siis voinut ajatella saavansa sukkaa lahjaksi, sillä *nehän täyty saaja sitä mukkaa jalkhaan*. Niukkuus sai aikaan sen, että ihmiset osasivat tehdä paljon tarve-esineitä itse, mutta osaaminen on alisteinen muistolle, joka ilmaisee erään syyn osaamiselle ja siitä johtuvalle täytymiselle: *eikä niinku liennnykkään ostaa se hääty niinku kaikki itte [...]* Kaiken kaikkiaan täytymisen modaliteetti on vahva menneisyyden kotiseutua kuvaavissa tarinoissa: *on ne pitäny olla aika lailla oma-alotteisia ne asukkaat että ne on pärjänny täälä [...]* *On täytyny tehä itte kaikki*.

Kuva menneisyyden kotiseudusta, siellä asuneesta ihmisestä ja näihin liitetystä arvoista voi tiivistyä myös seuraavaan neljän lauseen tarinaan: *Kyllä sillon ois pantu höpöksi, että ruumisarkku ostaa. Muistan isä teki niitä ruumisarkkuja, aina se niitä teki. Ja tuommonen niinku rakennuksiin ovet ja akkunat tehtiin täälä itte. Niin ruutut tietenki täyty ostaa, mutta höylättiin täälä käsipelillä, käsihöylällä. (6/01M1/154)* Tarinassa tehdään aina työtä; itse, kotona (*akkunat tehtiin täälä itte*) ja omin käsin (*höylättiin täälä käsipelillä, käsihöylällä*). Tarinassa kuvattu subjekti on osaava ja ahkera: *muistan isä teki niitä ruumisarkkuja, aina se niitä teki*. Menneisyyttä kuvataan ja arvotetaan myös nykyisyydestä käsin: *Kyllä sillon ois pantu höpöksi, että ruumisarkku ostaa*. Ostaminen on tarinassa vastakohta kotona itse tekemisen taidolle ja se korostaa menneisyyden kotiseudun ihmiseen liitettäviä päinvastaisia arvoja, kuten omaa työteliäisyyttä ja taitoa.

Kuva menneisyyden kotiseudusta on niukkuudesta huolimatta positiivinen. Nostalgian kohdalla onkin todettu, että lähes mikä tahansa asia menneisyydestä voi myöhemmin tulla nostalgisen muistelun kohteeksi, mikäli se nykyhetkestä käsin voidaan selittää parhain päin (Korkiakangas 2001, 75). Menneisyyden elämä ilman nykyajan helppoutta kääntyykin nostalgisen muistelun kautta sinänsä kotiseutuun liitettäväksi arvoksi. Muistoissa positiiviseksi värittyneen menneen elämäntavan koetaan

nykyisin ehkä kadonneen: *mutta sitä on oltu niin vähhään tyytyväisiä.* Menneisyyttä kuvataan toisenlaista nykyisyyttä vasten, jota vähään tyytyminen ei enää parhaiten kuvaa.

4.3 Museoitu työesine kotiseudun kuvaajana

K: Onko semmosta esinettä [museossa] joka ois teille erityisen tärkeä? (1/02T1-83)

V: Niin nykykäytössä? (1/02M1-72)

K: No vaikka nykykäytössäki. (T-84)

V: Ei ole. Ne on näyttelyesineitä. (M1-73)

[...] eipä niitä enää, ne on aivan museotavaraa. Ja kyllä ne on näitten maanviljelijöiden niinku hangot ja talikot ja lapiota sitä tarttee kesällä. Ja kyllä talikkoaki joskus tarttee. (N1-27-28)

K: Miltä se tuntuu kun niitä on ennen käytetty ja nykyään ne on siellä koristeina? (T-88)

V: Niin ei sitä paljon ajattele mutta se vaikka menis ja ottas käteen niin työ alkas käyttämhän. Paitsi tervatynnyriä mie en oo koskaan tehny että se ei onnistuis vaikka työkalut oiskin, mutta kaikkea muuta. (M1-76-79)

Edellisessä haastatteluotteessa esine ja sen arvo määrittynyt edelleen työkäytön kautta, vaikka esineen nykyinen asema museoituna näyttelykappaleena on täysin muuttunut menneeseen käyttötarkoitukseen verrattuna. Esineen tärkeys voidaan siis edelleen mieltää käyttöön perustuvaksi tärkeydeksi ja esineisiin liittyvä osaaminen ja työnteko määrittävät esineen asemaa muistoissa.

Tämä näkökulma korostaa esinettä pääasiassa sillä suoritettujen alkuperäisten töiden ja tehtävien kautta. Baudrillardin (1997) mukaan esineen tehtävä modernissa esinemaailmassa liittyy ennen kaikkea esineen luomaan tunnelmaan eikä sen tarpeellisuuteen (Baudrillard 1997, Kiurun mukaan 2000, 277). Työhön liittyvissä esinekertomuksissa läsnä on kyllä voimakas tunnelma menneen elämän rankkuudesta, jota muistelijat elävästi kuvaavat, mutta samaan aikaan mukana on esineen alkuperäisen käyttötarkoituksen ja tarpeellisuuden korostuminen, vaikka esineen nykyinen varsinainen funktio on olla museoituna objektina.

Muistelun yhteydessä voidaan puhua yhteisöllisistä ja sosiaalisista muistamis- ja muistelutavoista. Yhteisöllisyys voi viitata siihen, että yleisesti muistetaan sosiaalisesti tai yhteisöllisesti hyväksytyt asiat ja menneisyyden tulkinnat. Toisaalta yhteisöllisyydellä voidaan tarkoittaa sitä, että muistelun yhteydessä omia kokemuksia suhteutetaan siihen, mitä pidetään yleisenä ja normaalina. (Ukkonen 2000, 150–151.)

Kollektiivinen muisti menneestä voi ilmetä myös esinekuvauksissa. Analysoimani kertomukset kuvaavat osaltaan muistelun yhteisöllisyyttä ja sosiaalisen muistelun yhteneväisyyttä esinemuistoissa, joita määrittää esineen arkikäyttö. Tämä ilmenee samankaltaisissa kuvauksissa, joita menneisyyden muistelu saman sukupolven sisällä näyttäisi tuottavan. Vanhempien kyläläisten kertomuksissa esine edustaa ennen kaikkea sillä tehtyjä tekoja ja symboloi siten museoitunakin menneen ajan työntekoa kotiseudulla. Esineitä kuvataan käyttöön liittyvien muistojen ja konkreettisten esineillä suoritettavien tehtävien kautta. Esineen singularisointi eli sen nostaminen merkittäväksi muistelun kohteeksi tapahtuu hieman eri lähtökohdasta työmuistojen kohdalla kuin matkailutoiminnassaan vanhaa esinettä hyödyntävien puheessa. Työmuistoissa esine on ennen kaikkea käyttöesine, mutta nuoremman sukupolven muistoissa siihen sekoittuu paljon suvun historiasta juontuvaa tunnearvoa, joka tekee esineestä sinänsä ainutkertaisen.

Yksittäiset esineet ja tarvikkeet, jotka kaipauksen myötä nostalgisoituvat, ovat joka tapauksessa olleet osa yhteistä elämää ja kokemusmaailmaa: Muistellessa esineet mielikuvina kehittyvät eräänlaisiksi yhteisöllisen identiteetin, esimerkiksi maalaismaiseman idyllin, merkeiksi tai symboleiksi. Muistelu kuvaa välillisesti myös mennyttä elämäntapaa, joka on kadotettua, mutta nostalgisen muistelun eloon herättämää. (Korkiakangas 2001, 88–89.)

Työesineen tehtävä museossa on ennen kaikkea muistuttaa kotiseudulla tehdyistä töistä ja taidoista. Esineen esittelyn yhteydessä mainitaan jatkuvasti ”koti” ja painotetaan kotona tehtyjä asioita, jo se sinänsä koetaan arvoksi, joka erottaa menneisyyden tästä päivästä, jolloin kotona tekemisen tarve ja perinne teollisesti valmistetun rinnalla koetaan kadonneeksi. Kotimuseon kokoelma ja esineistä kertomisen tapa välittää kuvaa osaavasta kotiseudusta, jossa asui taitavia ihmisiä.

Esineitä arjessaan käyttäneen sukupolven ja yhteisön henki ja kokemukset tiivistyvät esineeseen; kuvaamalla esinettä kuvataan kokonaista menneisyyteen kuulunutta elämäntapaa. Työntäyteisenä mieleen palautuvaa menneisyyttä peilataan toisenlaisena näyttäytyvää nykyisyyttä vasten. Esineiden, kuten viikatteen, muistelu johtaa haastateltavat kuvaamaan arkielämää, jota sellaisenaan ei enää ole, mutta joka ajallisen etäisyytensä vuoksi saa arkisuudessaan nostalgisiakin piirteitä ja herää eloon muistelun kautta.

5 ESINEEN MATKA KÄYTÖSTÄ NÄYTTÖÖN

”Sitte niinkö matkailija joka tulee tähän näin, ni se on monesti nähny, se sanoo että voi meilläki oli mummolassa tuommonen ja mummo käytti sitä, että sen voi vaistota sen matkailijan tunteen, sen läikähyksen mikä sillä on ku se tekkee semmosen matkan ommaan semmoseen, et siitä tulee jo se elämys kö se löytää jonku semmosen vanhan jutun, ei sitä niinkö voi tajutakkaan, että siksihän tämmöset on kuitenkin tärkeitä.” (4/02N1-6-7)

Tämän luvun kertomuksissa esineen asema on toinen kuin niissä kertomuksissa, joissa esinettä kuvataan alkuperäisessä käytössään työnteon välineenä – olkoonkin että lähtökohtana myös työesinekuvauksissa ovat museoidut esineet. Pohdin seuraavaksi esineen asemaa museoituna tai muuten esille asetettuna näyttelykappaleena sekä sen roolia matkailutoiminnassa. Tarkastelen esinekertomuksia, jotka liittävät kertojan esineen menneisyyden kautta paitsi sukuun ja kotiseutuun, myös matkailutoimintaan ja selvitän, millä tavalla kotiseutua kuvataan, kun esineen rooli kertomuksissa on muuttunut työnteon välineestä museoiduksi objektiksi.

5.1 Kaupungista kotiseudulle: paluumuuttajan tarina

Aloitan analysoimalla otteita kertomuksesta, joka kuvaa paluumuuttoa kaupungista kotiseudulle. Kotitila ja sen historia luovat pohjan matkailutoiminnalle kotikylässä, joka ennen sai toimeentulonsa luontaistaloudesta ja perinteisistä maaseudun toimista. Selvitän aktanttimallin avulla juonirakennetta kertomuksessa, joka kuvaa työntekoa kotiseudulla sen menneisyyteen kuuluneiden esineiden äärellä, tällä kertaa kuitenkin matkailun ja esineiden uudenlaisen eli matkailukäytön näkökulmasta.

Kyllähän sen ko kymmenen vuotta on kaupungissa asunu ni näkkee kuinka tyhjän päällä kaupunkilaiset loppujen lopuksi on, että kun ne ostaa voipaketin ja jauhelihan ja ei niillä ole niinko mittään siettä luontoon eikä... tai kyllähän niinkö [...] itteen tuli sisällä hätä että eihän tämä nyt näin voi olla, että voi on paketissa vaikka pakettivoitahan mekki täällä syömmä että eihän se nyt sillä lailla mutta kuitenkin se vähä niinkö eri kulmasta kattoo. (4/02M1-34)

Milloin te laitoitte sitten tuohon tuon myymälän, miten kauan se on ollu siinä? (4/02T-32)

Ei se ole ollu ku kolme vuotta. (4/02M1-31)

Oliko teillä pitempään semmonen ajatus tuosta [yrityksestä]? Muutitteko te vasta silloin ihan tänne? (T-34-35)

[...] On jo aikasemmin muutettu. (4/02N1-42)

Tässähän oli kato sillon ku oli se syvä lama ni se tuntu että mikkään ei ole mahollista. (4/02M1-33)

Ja kyllähän sitä on vielä paljo varmaan tänä päivänäki että nuorille sanotaan että lähteä, ei täällä ole mittään, ei täällä voi tehdä mittään. (4/02N1-71)

Niin eihän tämäkään mitä me tässä tehhään ni eihän tätäkään tässä kylällä varmaan kukhaan sillain miellä että tässä on työpaikka. (4/02M1-52)

Niin kaks työpaikkaa. (4/02N1-72)

Varmaan ne oottaa että kyllä ne varmaan jonnekki töihin pääsee. (4/02M1-53)

Niin oikeisiin töihin. (4/02N1-73)

Se on semmonen jännä se asenne joka on, että kyllähän meitäki piettiin aivan hulluina ko tulitta takasi, olisitta pysyneet kaupungissa ni olisitta päässeet paljo helpommalla, niinko semmosta ihan. Ja niinko nykyi koko ajan toivotetaan että Lappi tyhjenee ja maaseutu tyhjenee ni seki niinkö lissää sitä että miksi ei puhuta niistä jotka on tullu takasi ja näytethän maaseuvusta kuvia ni näytethän semmosia ränsitynneitä ja kulothunneita peltoja taikka sitä ku joku siellä veren maku suussa reppii käsin jotaki puita vanhan traktorin lavalle että annetaan semmonen ankea kuvaki siitä. Vaikka eihän se sitä ole. (4/02N1-74) Tai se niinkö onhan se niinkö päivänselvää että pittää olla rahhaa ja pystyä elämään mutta ko aattelee taas sitä elämän sisältöä ni voiko taas sanoa että täällä ei ole mittään tai täällä ei voi mittään että onhan se paljon mielekkäämpää. (4/02N1-84)

Kertomuksen *sankarisubjekti* on kotiseudulle palaava pariskunta, joka kokee, että kaupungissa asuminen ei enää vastaa heidän toiveitaan siitä, mitä elämän tulisi olla: *Kyllähän sen ko kymmenen vuotta on kaupungissa asunu ni näkkee kuinka tyhjän päällä kaupunkilaiset loppujen lopuksi on [...] itteen tuli sisällä hätä että eihän tämä nyt näin voi olla.* Tämä ajatus yhdistettynä käsitykseen kotiseudun tarjoamasta paremmasta elämänlaadusta toimii *matkaan lähettäjänä*. Subjektin tavoittelema *objekti* on paitsi parempi elämänlaatu myös matkailuyrittämisen kautta hankittava toimeentulo kotiseudulla.

Kertomuksesta kuvastuu halu näyttää, että vastoin yleistä mielipidettä kotiseudullakin voi pärjätä ja saada elantonsa. Tarinan *vastustajana* toimiikin subjektin kokema yleinen asenne ja ilmapiiri, jonka mukaan maaseudulla ei kannata yrittääkään mitään, koska elämän siellä koetaan vaativan paljon enemmän ponnisteluja kuin esimerkiksi kaupungissa, jossa ihmiset pääsevät helpommalla: *Se on semmonen jännä se asenne joka on, että kyllähän meitäki piettiin aivan hulluina ko tulitta takasi, olisitta pysyneet kaupungissa ni olisitta päässeet paljo helpommalla, niinko semmosta ihan.* Kotiseudulle palaamista ei siis subjektin mielestä nähdä

parhaana vaihtoehtona työikäisille ihmisille ja yleinen mielipide maaseudun tilasta ylipäätään on subjektin mielestä vääristynyt: *Ja niinko nykyi koko ajan toivotetaan että Lappi tyhjenee ja maaseutu tyhjenee [...] näytethän maaseuvusta kuvia ni näytethän semmosia ränsitynneitä ja kulothunneita peltoja [...] Jettä annetaan semmonen ankea kuvaki siitä.*

Subjektin oma kokemus elämän mielekkyydestä kotiseudulla toimii tarinassa *auttajana*, joka kannustaa yrittämään: *[...] mutta ko aattelee taas sitä elämän sisältöä ni voiko taas sanoa että täällä ei ole mittään tai täällä ei voi mittään että onhan se paljon mielekkäämpää.* Subjektia palkitsevat kotiseudulla saavutettava parempi elämänlaatu ja halu todistaa yleiset mielipiteet kotiseudulla elämisen mahdottomuudesta vääriksi.

5.1.1 Työnkuvan muutos

Ennen kotiseutu oli paikka, jossa tehtiin kovaa fyysistä työtä alkeellisissa oloissa. Työhön oli tartuttava jo lapsena ja osattava monia taitoja, joita nykypäivänä ei enää hallita. Kotiseutu oli työn ympärille rakentuva, mielikuvat menneisyyden kotiseudusta painottuvat arkeen ja arjen töihin. Nyt kotiseudun muutos matkakohteeksi luo työtä. Sitä ei kuitenkaan välttämättä mielletä työksi siinä mielessä kuin ennen tehtyjä töitä, joita arvostetaan kovasti. Tästä seuraakin mielenkiintoinen ristiriita, jossa toisaalta kotiseutu ja sieltä elantonsa hankkimisen ihanne ja työnteon arvostus kohtaa lannistamisen, ettei kotiseudulla voi enää nykyisin mitään tehdä. Matkailuyrittäjät ovat nuoren polven edustajia, jotka kuitenkin ovat ottaneet kotiseudun perinnön käyttöönsä tehdessään siitä osan elinkeinoaan.

Työnkuvan muutos fyysisistä ja perinteisistä maaseudun ruumiillisista töistä palveluammattien tarjoamiin toisenlaisiin työtehtäviin voi olla eräs syy siihen, miksi matkailun työllistämiä ihmisiä ei välttämättä edes muisteta laskea työtä tekevien joukkoon. Tähän on kiinnittänyt huomiota muun muassa Urry (1990, 131), joka ottaa esimerkiksi kaivokset, joita Englannissa on otettu esittelykäyttöön ja matkakohteiksi. Entisistä, nyt jo käytöstä pois jääneistä kaivoksista on tullut suosittuja matkakohteita, joissa pelkästään esitetään kaivostoiminnan työvaiheita. Entiset kaivostyöntekijät siis esittelevät työntekoa, ja työntekoon liittyneitä koneita käytetään ainoastaan, jotta voidaan havainnollistaa koneen toimintaa, ilman tarkoitusta tuottaa koneella mitään, mihin tarkoitukseen se alun perin on suunniteltu ("the working non-working industry").

Myös omassa aineistossani haastateltavat kertovat töistä, joita nykyisin voidaan esittää näytösluonteisesti matkailijoille:

Sittenhän se olis mahtava laittaa ku nämä lankkusahat on ni näytösluontosesti vois aina sahata lankkuja ja tehdä se teline että miten ennen sahattiin lautaa, laittaa näytös siihen sehän jos porukkaa alkaa olleen ja kiinnostusta ni sehän olis yks semmonen

ohjelmanumero ja sitte saisivat itte tehdä vielä paneliaki, tässä on panelihöylät. (5/02M1-25)

Sekä työn että esineen asema kotiseudulla on nykyisin toinen, kun ennen työkäytössä olleet esineet edustavat muistoa menneestä matkailuympäristöön sijoitettuina. Urry (1990, 131) puhuu turistikatseesta, jonka läpi ei nähdä katseen alla olevaa kohdetta sinänsä, vaan se, mitä kohde edustaa turistikatseen elämyksen tarpeen tyydyttämiseksi. Esimerkiksi idyllinen kylä voi edustaa mielikuvaa perinteen jatkuvuudesta muinaisesta historiasta tähän päivään työnäytösten ansiosta:

[...] ja kesällä riivittiin lehtiä että saatiin talvella syöttää niille lehmille, että eihän nytte ossais riipiäkkään kukkaan nuori, eikä lähtis kesäkuumalla, silloin kyllä piti lähteä. (4/02N2-24)

Ne on sitte semmosia näytösnumeroita oikeastaan nykyään kun niitä elvytetään ni siitä tulee eräänlainen tapahtuma. (4/02T-39)

Joo niinku ohjelmapalvelu vois olla semmonen. (4/02N1-60)

Kotiseudusta kerrottava työnkuva on toisenlainen menneeseen verrattaessa. Lehtien riipiminen näytösluonteisena ohjelmapalveluna voi hyvin täyttää ”turistisen elämyksen tarpeen”, mutta tämänkaltaisesta työskentelystä kertova haastateltava arvottaa toimintaa verraten sitä omaan kokemukseensa, jossa työnteon motiivi on vielä toinen: *[...] ja kesällä riivittiin lehtiä että saatiin talvella syöttää niille lehmille. Osaamisen modaaliteetti arvottaa kyseisessä otteessa menneisyyden työnteon kuvausta ja samalla myös kotiseudulla asuneita osaavia nuoria: eihän nytte ossais riipiäkkään kukkaan nuori. Kertomalla, mitä nyt ei osata, kerrotaan samalla, mitä ennen osattiin. Osaaminen on otteessa kuitenkin alistainen menneisyydessä työhön joutuneen subjektin täytymiselle: eikä lähtis kesäkuumalla, silloin kyllä piti lähteä. Ennen nuoret olivat siis paitsi taitavia, myös tottelevaisia.*

Soile Veijola (1997) on tarkastellut pragmaattisen modaalisuuden lajeja urheilupuheessa tuotetun ”heikon” ja ”vahvan” subjektiuden kautta. ”Vahvinta” subjektiutta pragmaattisten modaaliteettien keskinäisessä hierarkian tasossa ilmentäisivät *haluaminen* ja *osaaminen*, joiden voidaan katsoa olevan yksilön sisältä päin määrittyviä motivoituja ominaisuuksia. ”Heikko” subjektiuus – täytyminen ja kykeneminen – puolestaan määrittyisi ulkoa päin. (Veijola 1997, 142.)

Vaikka edellä tarkasteleman otteen kertoja tuottaa puhuessaan heikkoa subjektiutta kertomalla, että työhön *piti lähteä*, korostuu siinä mielestäni negaation kautta kerrottuna subjektin vahvuus. *Täytyminen* tässä yhteydessä on subjektin muistoissa pikemminkin kotiseudun ihmistä arvottava tekijä – ahkeran työhönnäytöksen kuvaus – kuin ”heikon” subjektiuden ilmaisin.

5.1.2 Esineen uusi elämä

Luvun 5.1 paluumuuttokertomus kotiseudulle jatkuu seuraavassa kotitilan historian, siihen kuuluneiden esineiden ja perinteiden merkityksen kuvauksella matkailuyrittämisessä:

Mutta emmie tiää kyllä se vissiin ittestä ihan alusta asti oli se, että tuommonen vanha tulis siihen matkaan tai että tuommonen tilan historia kulkis siinä matkassa. (4/02N1-43)

Jos aattelee sitä vanhaa aikaa ja noita vanhoja tavaroita kaikkia ja kun ajattellee tässä itteään yrittäjänä ja ku matkailijoitten kanssa ku on niin täytyy tietää että mistä mie olen tullu ja mitä mie olen ja mitä tehen niinkö sillä lailla olla semmonen varmuus, ja sitte jos sulla on semmosia vanhoja tavaroita niin tarvii niinko tietää että mitä niillä on tehty niinko oikeasti, ei riitä että siinä nyt vaan on semmonen [...] ja sitte niinkö matkailijoita kiinnostaa että kuka sen on tehny ja kuka sen on käyttäny vaikka ne ei tuntis sitä mutta että siinä on joku semmonen keissijuttu että se on niinko oikea, oikea juttu... (4/02N1-78-79)

Niin se esine täytyy aina sitoa johonki. Että ei se esine ehkä ois mitään ellei siihen liittys kaikki ne menneet ja tarinat ja historia. (4/02T-46)

Joo ja että se on ollu tärkeä silloin. (4/02N2-33)

Sitte niinkö matkailija joka tulee tähän näin, ni se on monesti nähny se sanoo että voi meilläki oli mummolassa tuommonen ja mummo käytti sitä että sen voi niinku vaistota sen matkailijan tunteen, sen läikähyksen mikä sillä on niinkö ku se tekkee semmosen matkan omaan semmoseen et se niinkö, et siinä tulee jo se elämys kö se löytää jonku semmosen vanhan jutun [...] ei sitä niinkö voi tajutakaan, että siksihän tämmöset on kuitenkin tärkeitä. (4/02N1-6-7)

Kaiken kaikkiaan kertomus on kuvausta esineiden muuttuneesta roolista kotiseudulla. Viimeistään matkailutoiminnan myötä niistä on tullut näyttelyesineitä, joiden tehtävä on esittää kotiseutua ja sen menneisyyttä tietynlaisena menneisyyden kuvana matkailijalle. Paikalliskulttuurin oikeana säilyttämisen tärkeys kuitenkin korostuu tarinassa: *jos sulla on semmosia vanhoja tavaroita niin tarvii niinko tietää että mitä niillä on tehty niinko oikeasti, ei riitä että siinä nyt vaan on semmonen [...] ja sitte niinkö matkailijoita kiinnostaa että kuka sen on tehny ja kuka sen on käyttäny vaikka ne ei tuntis sitä mutta että siinä on joku semmonen keissijuttu että se on niinko oikea, oikea juttu... (4/02N1-78-79)* Pinnallisuus ja esineistön käyttö pelkkänä kullissina tai rekvisiittana piirtyy kertomuksessa esineiden menneisyydestä ”oikeasti tietämisen” vastavoimaksi, johon puhuja haluaa tehdä eron omalla kohdallaan.

Aktanttimalliin sijoitettuna kertomuksen subjektin eli matkailuyrittäjän halu tarjota mahdollisimman aitoja elämyksiä matkailijoille toimii

sekä *lähettäjän* että *auttajan* asemassa: se on syy, minkä vuoksi yrittämiseen ryhdyttiin sekä yrittämistä motivoiva voima. *Palkitsijana* ovat tyytyväiset matkailijat, joiden elämysten kautta yrittäjäkin kokee onnistumista: *sen voi niinku vaistota sen matkailijan tunteen, sen läikähyksen mikä sillä on niinkö ku se tekkee semmosen matkan [...] että siksihän tämmöset on kuitenkin tärkeitä.*

Vastaanottajana kertomuksessa on subjekti itse, jonka henkilökohtainen identiteettitunne vahvistuu kotiseudulla toimiessa: *Jos aattelee sitä vanhaa aikaa ja noita vanhoja tavaroita kaikkia ja kun ajattellee tässä itteään yrittäjänä ja ku matkailijoitten kanssa ku on niin täytyy tietää että mistä mie olen tullu ja mitä mie olen ja mitä tehen niinkö sillä lailla olla semmonen varmuus.* Tiedon kautta kasvaa myös esineen omistajan tunne kuulumisesta juurilleen. Esineen kautta muisteltavan kotiseudun yhteisön menneisyys koetaan arvoksi, joka tulee säilyttää niin matkailutoiminnan kuin oman hyvinvoinnin kannalta.

Enonsiatiivinen modaalisuus määrittelee kertojan uskottavuutta ja hänen esittämiensä väitteiden todenmukaisuutta. Enonsiatiiviset modaalisuuden lajit jakaantuvat kahteen ryhmään, joista ensimmäinen rakentuu *olemisen ja ilmenemisen* määreiden (veridiktorinen modaalisuus) ja toinen *uskomisen ja tietämisen* määreiden (episteeminen modaalisuus) varaan. (Sulkunen & Törrönen 1997b, 114.) Kuvatessaan edellisissä otteissa suhdettaan kotiseudun perinteeseen ja vanhoihin esineisiin kertoja rakentaa puhujakuvaansa episteemisen modaalisuuden varaan. Kertomansa perusteella hänen matkailuyrittäjänä *täytyy tietää* juurensa ja *tarvii oikeasti tietää* esineiden alkuperä ja käyttöhistoria. Tämä tieto nostaa hänet kotiseudulle saapuvista matkailijoista piirtyvän kuulijakuvan yläpuolelle. Matkailijathan eivät vielä tiedä, mutta puhujan mukaan haluavat tietää, sillä *matkailijoita kiinnostaa kuka sen on tehny [...] vaikka ne ei tuntis [esineen alkuperää].*

Grant McCracken (1988, Koskijoen 1997, 282 mukaan) on tuonut esineiden merkitysten tarkasteluun etäännytetyn merkityksen käsitteen. Hänen mukaansa kulutushyödykkeet ovat oivallisia yksilön toiveiden ja ideaalien säilytysastioita. Arkielämässä uhatuiksi tulevat ideaalit on kautta aikojen etäännytetty ajassa, paikassa ja todellisuuden tasoissa turvallisesti esimerkiksi menneisyyteen. Esineillä puolestaan on kyky siirtää ”autenttinen elämys” yli eletyn kokemusmaailman horisontin, turvallisen etäisyyden päähän. Muistojen esineissä voi siis olla kyse ideaalin, autenttisen elämyksen etäännyttämisestä ajassa. (Stewart 1984, Koskijoen 1997, 282 mukaan).

Eräänä punaisena lankana kotiseudun menneisyydestä nykypäivään kulkee tilan emännän kiinnostus käsitöihin ja villakulttuuriin. Kiinnostuksensa hän on ”perinyt” isoäidin äidiltään, joka on aikanaan saanut käsitöistä toimeentulonsa.

Ja sitte että voi tehdä niitä tuotteita jos aattelee, niinkö mitä tehdään tänä päivänä niinkö vaikka sitä ämminhuivia kun mulla on tuossa niitä ämminhuivia myynnissä niin se on niinku eri juttu jos mie myyn ämminhuivia, mutta jos mie myyn ämminhuivia joka on otettu äitin mummun vanhasta mallista jonka se on ensimmäisen tehny omasta villalangasta käsin karstannu ni se on aivan eri asia ko jos vain myyt niitä pelkkiä ämminhuivia. Niinkö moni muuki tuote et sen pystyy tekkeen tänä päivänä ja vaikka sitä ei tehtäskään enää sammanlaihin mutta että se on lähteny jostaki, että sillä on joku historia, juttu, syy, miksi se on, että se on niinko elävä, että siinä on niinko henki siinä miten sen sanos. Ja mie uskon että on paljon varmasti semmosia tuotteita, mitä voitais tehdä tänä päivänä sillai samanlaihin että pitäis vain olla tekijöitä jotka niinko uskoo siihen ja valmiita tekemään. (4/02N1-80-81)

Ko sillä on aivan niinko ämmiki on ittersä elättäny, kartannu ja kehränny ja kutonu. (4/02N2-34)

Minkälaista subjektiutta kertoja tuottaa puheessaan huivista? Tarinassa enonsiaation subjekti tietää sukhistoriansa ja hankkimansa käsityötaidon ansiosta, miten perinteisiä käsitöitä voidaan myös tänä päivänä valmistaa. Tiedon pohjalta kertojan usko vanhan käsityöperinteen nykyistä laajempiin mahdollisuuksiin on lisääntynyt. Uskominen perustuu subjektin tietämiseen ja pätevöittä kertonan mielipiteen. Esineen *historia, juttu, syy miksi se on* [...] *elävä* [...] ja miksi siinä on *henki* perustuu subjektin esineen välityksellä kokemaan sukhistoriaan. Tarinan yleisökuvaksi piiryy se joukko, joiden tulisi subjektin tavoin uskoa menneisyyden kiinnostavuuteen ja mahdollisuuksiin nykyisyydessä entistä laajemmin.

Tarina kertoo jo isomummon tehneen huiveja: *ko sillä on aivan niinko ämmiki on ittersä elättäny, kartannu ja kehränny ja kutonu. (4/02N2-34)* Kertoessaan työnteon vaiheista sekä omavaraisuudesta aina lampaiden kasvattamisesta lähtien subjekti korostaa arvostustaan tuolloin työhön ryhtynyttä kohtaan. Kuvatessaan huivin valmistusta tänä päivänä kertomuksen subjekti ennen kaikkea *voi* ja *haluaa* jatkaa perinnettä, mutta syy huivien tekoon on muuttunut. Huivien tekemisen taustalla on nyt ajatus kokonaisvaltaisesta ”elämyksestä”, joka syntyy menneisyyden historian tunnistamisesta ja luo huiville nimenomaan kyseiseen matkailukohteeseen sijoitettuna tuotteena lisäarvoa:

Ja siinä on ero sitte että se ämmin huivi on täällä ko että se on vaikka Anttilan postimyntihinnastossa [...] et se on niinkö eri tuote vaikka se olis ihan samanlainen, vaikka sie niinkö kutosit niitä ja sitte lähettäsit sinne Anttilaan mutta se on niinkö semmonen, siinä on se tunne. (4/02N1-81)

Paikan tunnistaminen samaksi eri aikoina tapahtuu ensisijaisesti historian ja maantieteen avulla. Tarvitaan tietoa siitä, että se on jatkanut olemassaoloaan ja että siinä on säilynyt sellaisia historian jälkiä, kuten sukuja, kulttuuriperinteitä, tapoja ja tyylejä, joiden avulla paikka voidaan tunnistaa.

Asukkaat ja yhteisö tiedostavat myös, mihin jatkuvuus ja samuus perustuvat ja miten he erottuvat muiden paikkojen ihmisistä. Täytyy siis tiedostaa oman identiteetin juuret ja perusta sekä toisaalta oman identiteetin suhde muihin. (Kirkinen 1984, 160.)

Ämmihuivi muistelun kohteena ja tuotteena myymälässä on henkilökohtainen muisto ja muistuttaja menneisyydestä. Huiviin liittyy tarina oman suvun menneisyydestä ja juurista, jotka sitovat kertojan tuotteen kautta kotiseutuun. Esine merkityksellistää ja rakentaa kertojan paikkaan kuulumisen tunnetta, paikallisidentiteettiä. Huiivissa yhdistyy vanha käsityöperinne ja lammastilan perinne, jotka nyt on edustettuina huivin muodossa tuotteena matkailutilan myymälässä. Huivi myymälässä on eri huivi kuin alkuperäinen, mutta silti ”sama” siihen liittyvien muistojen ansiosta. Esine voi toimia menneisyyden, muistin, muiston, muistuttamisen käsinkosketeltavana ja konkreettisena välittäjänä (Koskijoki 1997, 269).

5.2 Porotilan esineet matkailukäytössä

Poromatkailutilan vanhoja esineitä on koottu pirttiin, joka toimii myös kotimuseona. Esinekokoelman esineistä kerrottavat kertomukset sekä kertomisen tapa kuvaavat suvun perinteistä ja paikallisesta kulttuurihistoriasta syntyneitä innostusta, joka on otettu uuteen käyttöön matkailuyrittämisessä. Yrittäjäpariskunnalle kotiseudulla yrittäminen on itsestäänselvyys ja luonnollinen jatke pitkälle suvussa periytyneelle poroelinkeinolle. Toimintaa kehystää ylpeys omasta kotiseudusta sekä suuri innostus ja halu koota suvun vanhaa esineistöä ja tietoa, jonka pohjalta voi jatkaa ja jalostaa henkilökohtaista ja kotiseutuun liittyvää historiaa matkailulle sopiviin muotoihin. Perinteinen suvun ammatti, arvot, tavat, sukuyhteys ja yhteys kotipaikkaan ankkuroituvat vanhojen suvun perinteiden ja materian kautta nykyisyyteen ja matkailuyrittäjyyteen.

Seuraavassa haastatteluotteessa haastateltava kertoo lapinpuvusta sekä poronajovälineistä, jotka ovat siirtyneet alkuperäiseltä omistajalta nykyiselle matkailukäyttöön. Analysoin otteita aktanttimallin avulla.

Kaikista paras tarina oli se että kö mie muistelin että olen pikkupoikasena nähny enolla joskus lapinpuvun ja tuota eno on edesmenneitä ihmisiä ja oli silloinki niin mie sitten sille enon vaimolle menen istumaan kylhän ja sitte kysyn että mie niinku muistan että mie olen nähny lapinpuvun enolla joskus ni [enon vaimo] ei niinko käsittäny että mistä mie puhun niinko lapinpuvusta niinkö ajatukset jossaki muualla tai sitte se ei osannu yhittää asioita ja se että eihän sillä sunkhan ole ollu semmosta, mutta käy tuolla aitassa kattomassa että siellä on vaikka minkälaisia vehkeitä. No niin me menemmä sitte aittaan ja se oli tuossa hengarissa roikku ja siinä oli pussi päällä tuommonen paperipussi siinä päällä ja aukasemma sen ni siellä oli lapinpuvut, säpikhäät, nutukkaat, kaikki viimisen päälle!" (3/02M1-28)

*Niinko täyellinen varustus että ei muuta ko puet päälle ja lähet!
(3/02N1-39)*

Niin mie otin ne matkaan sieltä ja ne on nyt tuolla ja se pukuki on varmasti yks sata vuotta vanha se on sarkaa ja... (3/02M1-30)

Joo se on sarkaa. (3/02N1-40)

Sarkapuku. (3/02M1-31)

Että ei ole enää niinko nykyään kö tehään lapinpuku ni ne on verkaa ja kevyttä sitte ja se on painavaki ja [mies] käyttää sitä kyllä vielä! (3/02N1-41)

Nyt mie käytän tuolla matkailuhommissa sitä, ei niinko työkäytössä mutta kuitenkin. (3/02M1-32)

Vaikka välillä tuntuu niinko oot puhunu että pitäskö laittaa museoon ennen ko se repeää kappaleiksi mutta ko... (3/02N1-42)

Ei ole vielä kuitenkaan raskinu se on niin mahtava. (3/02M1-33)

Se on jotenki ihmiset tykkäävät aivan kauheasti ko sillä on se päällä ja se on niinko osa tavallaan mejjän ohjelmaaki ku esitellään pukua ja net tykkäävät kauheasti! Perintöpuku kuitenkin ja vanha. (3/02N1-43)

Se on ollu semmonen joku vanhempi mies muisteli kans sitte tuota justinsa niinku tälläkin alueella niin ennen ku moottorikelkat tuli ni kaikilla oli lapinpuvut päällä poromettällä ja kaikilla tuolla ja se on siihen asti ollu yleiskäyttötavaraa mutta sitte ku on alkanu kelkat tulemaan ni se on jääny ja samaten on jääny poronajovehkeet ja kaikki. (3/02M1-43)

Millainen juonirakenne on lapinpuvusta kertovassa tarinassa? Tapahtumat alkavat tarinan sankarin oman muistikuvan innoittamana kun hän muistaa, että on *pikkupoikasena nähny enolla joskus lapinpuvun*. Matkaan lähettäjänä toimii halu löytää puku uudelleen, sillä nyt sille olisi jälleen käyttöä matkailutoiminnassa. Matkalla sankari kohtaa epäilyä ja vähättelyä siitä, mahtaako mitään käyttökelpoista löytyä aittaan kannettujen vanhojen ”vehkeiden” joukosta: *eihän sillä sunkhan ole ollu semmosta, mutta käy tuolla aitassa kattomassa [...] siellä on vaikka minkälaisia vehkeitä*.

Puku löytyy ja on sankarin mielestä aarre, jonka arvoa hän ihailee: *Perintöpuku kuitenkin ja vanha. [...] on varmasti yks sata vuotta vanha se on sarkaa ja [...] Joo se on sarkaa [...] Sarkapuku [...] Että ei ole enää niinko nykyään kö tehään lapinpuku ni ne on verkaa ja kevyttä sitte ja se on painavaki ja [mies] käyttää sitä kyllä vielä!* Ihailu perustuu puvun historiaan, sen vanhaan materiaaliin ja arvostukseen puvun alkuperäistä käyttötarkoitusta kohtaan: *tälläkin alueella niin ennen ku moottorikelkat*

tuli ni kaikilla oli lapinpuvut päällä poromettällä ja kaikilla tuolla ja se on siihen asti ollu yleiskäyttötavaraa.

Sankari ottaa aarteen uudelleen käyttöön, mutta nyt sen käyttö perustuu ennen kaikkea ”näyttöön”: *Nyt mie käytän tuolla matkailuhommista sitä, ei niinko työkäytössä mutta kuitenkin.* Samalla sankari pelastaa palan menneisyyttä katoamiselta. Palkkiona on oman identiteetin vahvistuminen: menneisyyden esineen ja sen mukanaan kuljettaman historian kautta sankari sitoutuu yhä tiiviimmin kotiseutuun. Myös onnistumisen tunne työssä matkailijoiden kiinnostuksen ja kiitoksen kautta palkitsee sankaria: *Se on jotenki ihmiset tykkäävät aivan kauheasti ko sillä on se päällä ja se on niinko osa tavallaan mejän ohjelmaaki ku esitellään pukua ja net tykkäävät kauheasti!*

Positiivinen palaute kotiseudusta on yhteydessä identiteetin vahvistumiseen. Tunnistaminen, samastuminen ja kuuluminen ovat keskeisiä identiteettiprosesseja (Suojanen 1996, 108–109) jotka tässä toteutuvat sukuun ja kotiseutuun liittyvän tarinan ja sen eteenpäin välittämisen kautta. Samankaltainen juoni kuin lapinpuvusta kertovassa tarinassa toistuu myös seuraavassa otteessa:

No samalla laillahan nämä poronlängetki ni siinä enon pirtissä on tuota semmonen pieni ullakko [...] ni tuota enon vaimo sano että siellä pitäs olla länget että se kerran eno kokosi siitä länkiä ja pani vissiin oliko se jotaki tv-antennia asentanu vai mitä lie ni se oli paiskannu sinne vintille ja enon vaimo muisti sen. No mie menen kattomaan ni viimesen päälle hyvät nahkalla oikein peitetyt pehmustetut niinko tosi työkäytössä että silloin vejetty tosi raskaita kuormia semmosella ja viimesen päälle kaikki nahkaosat ja kaikki. (3/02M1-43)

Ni ne oli kaikki että on siellä ehkä jotaki että kattokaa sieltä? (3/02T-14)

Joo ja met kokosimme. (3/02M1-35)

Joo ne oli sillain että ne oli jo vähä unohuksissa sillai että ne oli jäämässä unohuksiin. (3/02N1-44)

Ja samaten tuo ahkioki [nyt museossa] se on papan ahkioki ollu ja se on tuolla lapsilla leikkikaluna missä millonkin ja se vain on sattunu säilymään. (3/02M1-36)

Siinä on tosiaan nuo naulakki ne on puunauloja! (3/02N1-46)

Joo ne on pajassa tehty, kaikki rauat on pajassa tehtyjä ja naulat on puusta tehtyjä ja tuo vaatii tosiaan sitä ei pysty teollisesti valmistamaan se häätyy käsin tehtyjä ja luonnonkäyristä puusta että se pitää jo puu kattoa metässä ja oikeaan aikaan kaataa. (3/02M1-37)

Tarinan sankarisubjekti on kiinnostunut suvulle kuuluneista vanhoista esineistä ja kokee, että ne eivät ole arvoisessaan paikassa ullakolla.

Lähtiessään katsomaan mitä ullakolta löytyy toimii matkaan lähettäjänä subjektin kiinnostus vanhaa esineistöä kohtaan sekä halu ottaa esineet uudelleen käyttöön matkailutoiminnassaan. Kertoessaan esineistä subjekti liittää kertomaansa arvoja, jotka kuvaavat hänen suhtautumistaan paitsi menneisyyden esineisiin, myös menneisyyteen ylipäätään. Kertomuksellaan subjekti siis korostaa esineisiin sekä menneisyyden kotiseutuun liittämiään arvoja. Hän kertoo, kuinka eno oli *paiskannu* länget vintille ja kuinka esineet olivat *jo vähä jäämässä unohuksiin*. Subjektin mielestä esineitä ei ullakolle varastoituna kohdeltu niin kuin olisi kuulunut, olivathan längetkin *viimesen päälle hyvät nahkalla oikein peitetyt pehmusetut niinko ja viimesen päälle kaikki nahkaosat ja kaikki*.

Arvostus kohdistuu sekä esineeseen että sillä tehtyyn raskaaseen työhön: [...] *tosi työkäytössä että sillon vejetty tosi raskaita kuormia semmosella*. Esineestä kertomisen yhteydessä subjekti kuvaa myös käsin tekemisen taitoa ja osaamista, jota käsityön tekemiseen on vaadittu; *tosiaan nuo naulakki ne on puunauloja! [...] Joo ne on pajassa tehtyt, kaikki rauat on pajassa tehtyjä ja naulat on puusta tehtyjä ja tuo vaatii tosiaan sitä ei pysty teollisesti valmistamaan se häätty käsin tehjä ja luonnonkäyristä puista että se pittää jo puu kattoa mettässä ja oikeaan aikaan kaataa*.

Museoitujen esineiden käyttö- ja omistushistorian kautta identifioituaan vahvasti kotiseutuun ja sukuun. Tarinat esineistä liittävät menneisyyden ja kotiseudun historian nykypäivään ja matkailuyrittämiseen. Identifioituminen kotiseutuun sekä menneisyyden tarinoiden käyttö suodattavat kuitenkin tämän päivän ihmisen arvojen, kokemuksen ja osaamisen lävitse.

5.3 Esine kotiseudun kuvaajana matkakohteessa

Menneisyyden materiaalisiin merkkeihin perustuvaa kiinnostusta voi pitää eräänlaisena identiteettiprojektina niin esineen näytteilleasettajan kuin sitä katsovan matkailijankin kokemuksen kannalta. Esineen eräs tehtävä matkakohteena toimivassa kotimuseossa on kertoa esineen omistajan henkilökohtaisesta historiasta kotiseudulla. Historia tekee matkailuyrittäjästä ”aidon”, sitoo tämän kotiseutuun ja todistaa olemassaolon. Esineet ovat keräilijän kokoelmana tai museoituina objekteina ennen kaikkea merkitysarvoja ja niiden kiinnostavuuden syytä voi etsiä siitä tunnelmasta, johon esineiden avulla matkataan. Esinekokoelmalla on kyky siirtää keräilijä pois tästä hetkestä kokoelmansa muodostamaan todellisuuteen. Keräilijälle hänen luomansa systeemin jokaisesta yksittäisestä esineestä tulee ”ensyklopediaa kaikesta siitä tiedosta – aikakaudesta, maisemasta, valmistajasta, omistajasta – josta se on peräisin” (Benjamin, Pöyhtärin 1996, 145–146 mukaan).

Toisaalta esineiden esillepano kuvastaa yhteistä käsitystä menneen ajan kotiseudusta ja vahvistaa kollektiivista kotipaikkaan kuulumisen

tunnetta. Kotiseudun esineet ovat usein suvun esineitä, mutta toisaalta esineiden suhteen on muodostunut jonkinlainen kollektiivinen ymmärrys siitä, mitä kuuluu tai voi olla esillä. Esineeseen liittyvät muistot voivat siis perustua esineestä kerrottuun tai yhteisön yleisesti sisäistämään kuvaan menneisyydestä.

Näin ollen esineen välittämä elämys ei aina vaadi henkilökohtaista muistoa menneestä. Viime vuosina folkloristiikan ja historiantutkimuksen aloilla on havaittu, että erilaisia elämänvaiheita ja historiallisia tapahtumia käsittelevällä muistelulla tai muistitiedolla on monia yhteisöllisiä piirteitä. Muistelun yhteydessä esimerkiksi hyödynnetään tavanomaista kertomusmuotoa ja samoja kerronnallisia ilmaisukeinoja kuin perinteisessä folkloressa, joka on määritelty yhteisölliseksi, kiinteämuotoiseksi, perinteiseksi ja myös sepitteelliseksi. Muistelun avulla voidaan näin ollen välittää perinteisiä ja yhteisöllisiä asenteita. (Ukkonen 2000, 12–13.)

Kokemuskertomukset voivat käsitellä sekä henkilökohtaisia ja elämäkerrallisia kokemuksia että historiallisiksi määriteltyjä tapahtumia ja ajanjaksoja kertojan näkökulmasta, jotka ovat koskettaneet useita ihmisiä tai kertojan yhteisöä. Kokemuskertomuksissaan kertoja pyrkii sekä jäsentämään omia elämänvaiheitaan ja kokemuksiaan mielekkäällä tavalla että suhteuttamaan niitä muiden kokemuksiin ja historiaan. (Ukkonen 2000, 39–40.)

Muistelupuheen ja kokemuskertomusten kohteena on kertojan henkilökohtaisen historian suhde yleiseen ja yhteisölliseen historiaan. Kertojan oman elämän tapahtumiin perustuvat kertomukset ovat yksilöllisiä siinä mielessä, että ne kuvaavat kertojan suhdetta omaan elämänhistoriaan ja menneisyyteen. Niiden yhteisöllisyys ilmenee siinä, että niitä kerrotaan toistuvasti, jolloin myös muut ihmiset oppivat tuntemaan niiden keskeisen sisällön sekä niiden rakentumiseen vaikuttavat kulttuurin yleiset mallit ja kertomisen tavat. Yhteisöllisyys ja yksilöllisyys kokemuskerronnassa siis sekoittuvat, sillä vaikka kertomusten aiheena olisivatkin yhteisöllisesti koetut ja tulkitut tapahtumat, ovat kertomukset yksilöllisiä siinä mielessä, että ne esitetään tietyn henkilön kokemina. (Ukkonen 2000, 41.)

Näin ollen esineet toimivat muistojen herättäjänä myös esinekokoelman ulkopuoliselle henkilölle, jolla on olemassa käsitys tästä kokemuskertomusten välittämästä ”yhteisestä menneisyydestä”. Vaikka omaan lähipiiriin kuuluneet esineet ovat kerrottujen esinemuistojen perusteella erityisen tärkeitä niihin kytkeytyvien henkilö- ja sukulaisuussuhteiden kautta, esineet voivat myös olla korvattavissa:

Onko nuo kaikki esineet teillä tästä [kotipiiristä] vai ootteko hankkineet mistään ulkopuolelta? (4/02T-18)

Jotaki ihan pientä niinku se vanha puuhella on tuotu ja [...] jotku vanhat henkselitki yks matkailija on siihen jättäny sano että nämähän soppii tänne ja ne on sitte siinä, että ne on sitte semmosia jotka on tuotu jostain muualta ja joitaki niitä henttaria ja

maijonkäsittely [...] kannu ni ne on tuotu jostain mutta ne on aivan samanlaisia ku mitä on tässä tilalla ollu joskus mutta ne on kaonnu sitte. (4/02N1-23)

Muualta kyläläisiltä tai matkailijoilta saatujen näyttelyesineiden sanotaan siis olevan *samanlaisia ku mitä on tässä tilalla ollu*, eli paikallisuus ja yleensä aikakauteen liittyvät esineet voivat hyvin esitellä mennyttä kotiseutua henkilökohtaisten muistojen rinnalla. Kotiseutuun kuulumisen arvona sinänsä korostuu myös seuraavassa otteessa, jossa esille asetetut esineet täyttävät paikallisuuden kriteerin:

Ja tässä pirtissä on suurin piirtein ni lähestulukhon aika paljonki tuotu tavaraa takasin että ne on niiko tässä pirtissä olhet tässon aika pysähtyny periaatteessa... (3/02M1-8) [...] 1960 elikkä silloin tämä on jätetty kylymilleen ja muutettu eri talloon ja nämä kampheet on sitte pallautettu, tänne ei ole tuotu mittään semmosia vehkeitä mitkä täällä ei joskus ole olleet. (3/02M1-9)

Onko nämä kaikki siis teijän suvun tavaroita vai ootteko jotaki ulkopuolelta hankkinu? (3/02T-8)

Olemma saaneet ihan lahajotuksina tai annettu näyttille että saatta kannustuksena. Että ollaan tuotu näyttille, mutta ovat tästä kylästä kuitenkin. (3/02N1-17-18)

Paikallisia kylläki tuosta naapurista. (3/02M1-12)

Näyttelyesineiden kiinnostavuus perustuu ennen kaikkea kokoelman omistajan tai katsojan omaan kokemukseen esineestä. Kokemus saattaa olla henkilökohtainen tai perustua esineestä kerrottuun historiaan. Kokoelman jonkinlaisen ymmärtämisen kannalta muisti ja ”lukutaito” ovat tärkeitä, sillä esineen omistajan läheinen suhde singularisoimiinsa esineisiin tuo hänelle sellaista henkilökohtaista tietoa objekteista, joka ei ulkopuoliselle avaudu. Näin ollen hän on toisenlaisessa asemassa verrattuna ulkopuoliseen kokoelman katsojaan. Esimerkkinä kerrotaan vuosisatojen ajan suvussa periytyneestä esineistöstä, jonka historian lukemiseen tarvittava taito on riippuvainen siitä tiedosta ja niistä muistoista, joita esineistöön on sisällytetty. Vain esineiden kanssa läheisessä suhteessa elänyt voi lukea täydellisesti niiden muistijälkiä ja samalla mennyttä aikaa. (Pöyhtäri 1996, 75.)

Matkakohteessa esine voi siis toimia henkilökohtaisena tai kollektiivisena muistona menneestä. Sitä voidaan ihailia sen menneisyyden vuoksi, mutta sitä voidaan myös tarkastella tästä päivästä käsin, jolloin esimerkiksi esineen käyttötarkoitus on usein muuttunut alkuperäiseen verrattuna.

5.3.1 Näyttöön perustuva osaaminen

Seuraavassa otteessa haastateltavat kertovat matkailutoiminnan kautta uudelleen tärkeiksi tulleista esineistä ja kädentaidoista.

Ootteko te aina ollu kiinnostuneita näistä vanhoista suvun jutuista? (3/02T-12)

No tuohan on tuo porohomma ollu semmosta iänkaiken (3/02M1-25) [...] mutta tuo sie kysyit sitä, että mistä se kiinnostus on tullu ni ainaki sen mie voim sanoa että ku meillähän tuo porohomma... no matkailuhan tietenki teki, että alettiin kiinnittämään noihin vanhoihin kaikkiin huomiota, se asia mikä siinä oli tärkein niin varmastikki se että nyt poronajovehkeitä justuinsa länget, pulkat ja ahkiot ja kaikki mitä poroilla nyt ylleensä tehjään ja mitä poroilla on tehty ja sitte tuota sehän ammattitaitoki oli yhdessä välissä kaonnu että vanhoja vehkeitä ni ne on häätyny niinko kattoo mallia ja purkaa ja kattoo miten ne on tehty ja sitte alettu taas itte tekkeen niitä. Ja mulla on nyt muutama joka tekkee mulleikki että mie en kovin paljon jouva touhuamaan itte niijen kanssa. Kyllä mieki ossaan tehjä, olen mieki koipinahkakinttaat tehny ja kaikkia jotaki mutta juuri sillä lailla että mie tiän kertoa että miten niitä tehjään ja miten niitä valmistetaan mie en itte ole joutanu värkkäämään. (3/02M1-26) [...] että se on tullu semmonen, periaatteesa se hääty kaivaa näkösälle vanhat vehkeet että pysty ees alkaa tekemään ja kaikki mallit ja muut. (3/02M1-40)

Mutta tavallaan niinku matkailun myötä kuitenkin oli että tarvitti kaikki nämä pulkat ja näin. (3/02N1-36)

Joo kyllä että kaikki löytyy. (3/02M1-27)

Sitä myötä heräs sitte kiinnostus että mitä vielä löytyy vaikka mitä. (3/02N1-37)

Kotitilalla poronhoito on ollut pitkään suvussa periytyvä elinkeino: *tuo porohomma ollu semmosta iänkaiken*. Käynnistynyt matkailutoiminta on herättänyt kiinnostuksen tutustua suvun menneisyyteen tarkemmin ja etsiä uudelleen käyttöön välineitä, jotka eivät enää olleet käytössä: [...] *no matkailuhan tietenki teki, että alettiin kiinnittämään noihin vanhoihin kaikkiin huomiota [...] että nyt poronajovehkeitä justuinsa länget, pulkat ja ahkiot ja kaikki mitä poroilla nyt ylleensä tehjään ja mitä poroilla on tehty*. Matkan varrella kiinnostus on lisännyt halua oppia lisää: *Sitä myötä heräs sitte kiinnostus että mitä vielä löytyy vaikka mitä*.

Otteessa haastateltava subjekti on modaalisesti *osaava: sehän ammattitaitoki oli yhdessä välissä kaonnu*. Nyt ammattitaito on jälleen opittu ja subjektista on tullut perinteensä ja juuriensa asiantuntija. Hän ei kuitenkaan ole opetellut taitoja sen vuoksi, että tarvitsisi niitä samassa mielessä kuin aikaisemmat sukupolvet. Nyt taidosta ja sen osoittamisesta on tullut ”näyttöarvo”. Menneisyyttä esiteltäessä riittää, että *mie tiän kertoa*

että miten niitä tehjään ja miten niitä valmistetaan mie en itte ole joutanu värkkäämään. Enonsiaation subjekti siis tietää, vaikka samalla avoimesti myöntää, ettei itse juurikaan tee käsitöitä. Suhteessa kuulijakuvaan – matkailijoihin – subjekti kuitenkin tuo esille tietoon perustuvaa pätevyyttään. Jos kädentaitojen hallitseminen aikaisemmin palveli suoraan sitä tarkoitusta, johon taitoa käytettiin, on se nyt muuttunut arvoksi, jolla voidaan osoittaa osaamista tai esimerkiksi paikkaan ja suvun ketjuun kuulumista.

[Miehen] historiaa on nämä kengät, nutukkaat. (3/02N1-100)

Ne on minun enon nutukkaat, mie oon ne vaan kävelly puhki. (3/02M1-80)

Ja sitte tässä on [miehen] tekemät koipinahkakinttaat, itte nämä käsin tehny, tämä on se hänen ylpeys. (3/02N1-101)

[...] sen verran tehin että ossaa joskus lapsille opettaa että miten ne... (3/02M1-81-82)

Tai on ainaki niinku näytillä tämmöset. (3/02N1-102)

Tarinoissa subjektiutta määrittää osaaminen, vaikka subjekti ei koekaan osaavansa *täysin: sen verran tehin että ossaa joskus lapsille opettaa.* Tästäkin huolimatta subjekti osaa ja arvostaa osaamistaan, vaikka osaamisen tarkoitus ei ole tehdä hänestä käsityöläistä, vaan tarjota välineet työn *esittämiseen.* Museoon sijoitetut, puhkikävellyt nutukkaat ovat käsin kosketeltava muisto menneisyydestä, joka liittyy subjektin kotiseutuun ja luo pohjan nykyiselle tiedolle ja kulttuuriperintöön liittyvälle osaamiselle sekä peräänkuulutetulle aitoudelle matkailutoiminnassa.

5.3.2 Ihailudiskurssi

Tunne siitä, että kuuluu johonkin, on tärkeää. Suojasen mukaan (1996, 108–110) kotiseutu koetaan yleensä emotiivis-affektiiviseksi paikaksi, joka antaa tulevalle elämälle pysyvyyttä ja perustan. Sieltä näytävät löytyvän yksilön tärkeäksi kokemat juuret. Kotiseutudiskurssin vahvin piirre on paikallisuus, mikä ilmenee kotiseutua ihailevissa tarinoissa ja muistoissa.

Seuraava tarina nykyisin matkakohteena ja kotimuseona toimivasta pirtistä vahvistaa kertojien sidettä kotiseutuunsa. Pirtin menneisyys on yrittäjille ylpeyden aihe. Se lujittaa paikkaan kuulumisen tunnetta ja erottaa sen muista paikoista historiansa vuoksi:

Niin yksi asia piti vielä tästä pirtistä ku tähän oli semmonen oli pitkään semmonen poromiesten majapaikka, pysähyspaikka tämä on kuule semmonen ko kulkee tuossa lähikairassa ni kaikki kyllä muistaa vanhat poromiehet että olen mieki siellä nukkunu ni se on

minusta ollu kans semmonen mahtava tärkeä asia se historia, mikä tässä on ollu. [Miehen] pappa se asu siinä ja sen papan isä. Olivat poromiehiä, se oli semmonen pysähyspaikka. (3/02N1-34-35)

Joo mummu sano että ku illalla pani nukkumaan ni koskaan ei tienny kuinka paljo oli väkeä ku herrää aamulla! (3/02M1-26)

Mielikuva kotiseudusta on lähes aina positiivinen. Arvot ja elämänasenteet, jotka on kotiseudulla saatu, nähdään tärkeiksi myös myöhemmässä elämässä, jopa sen perustaksi. (Suojanen 1996, 108–110.) Edellinen tarina liittyy nykyisin matkakohteena toimivaan tilaan. Tarina välittää myönteistä mielikuvaa muun muassa kotiseudun vieraanvaraisuudesta ja pirtin historiaa ihailaan: *se on minusta ollu kans semmonen mahtava tärkeä asia se historia, mikä tässä on ollu*. Kotiseutuun liitettävä arvo, vieraanvaraisuus, korostuu myös seuraavassa kotiseudusta kerrotussa tarinassa. Kuvauksen pirtti toimii nykyisin niin ikään kotimuseona:

No sehän se herättää ajatuksia ku sanno ku muistaa korostaa sitä että kuinka paljo ihmiset on asunu näin pienissä tiloissa ja vielä on ollu vieraanvaraisuutta että vielä on sopinu vieraitaki ku ajattelee miten tänä päivänä ihmiset ellää ja miten ajattelee jos vieraita tulee eihän se tarttee ko pari päivää ni sitä alkaa miettiä että koska ne lähtee kotia ja ennen vanhaan vaikka ne on olleet kolme neljä viikkoa ni on sanottu että älä vielä lähe kyllä sie nyt vielä voit olla vähä aikaa vaikka oli ahtaat tilat. (5/02M1-37)

Suojasen mukaan kotiseutudiskurssi liittyy yksilön identiteettitunteeseen ja identiteettitietoisuuteen korostaen yksilön identiteettiylpeyttä. Yksilön kotiseututunteeseen liittyvälle identiteetille on ominaista periytyvyys. Se on usein syntymässä saatu ja siten vaihtamaton muisti- tai muistorakenteeltaan. Kotiseututunne on paikallisidentiteetin tai paikkaidentiteetin ilmaisin, joka voi liittyä kotiin, paikkakuntaan tai laajemmin alueellisesti maakuntaan, valtioon, maanosaan tai universumiin. (Suojanen 1996, 113.)

Menneisyyden esinemuistoja voi niin ikään kuvata nostalgisen ihailun sävyttäminä tarinoina, joissa kotiseutuun liitetään muun muassa työskentelyyn, sen raskauteen ja ihmisten taitavuuteen liittyviä arvoja.

[...] Tällä on sitte justeerilla kaajettu puita toinen toisessa päässä, tämä on se lankkusaha. (5/02M1-25)

Tuo on hurjan näkönen tuo lankkusaha, jumankauta. (5/02N1-4)

On siinä tehty töitä ko joka lauta on pitäny sahata saateri viekөөn. (5/02M1-26)

Uskomatonta! (5/02N2-7)

Mutta on niillä vain ollu aikaa pakertaa ja sitte ku ne on tehny nuita niinku meilläki oli lehmihaka ni sitäkään en tiiä kuinka vanha se alunperin oli ni se oli monta kymmentä hehtaaria ni se oli tehty sillä

perinneajalla se alkuperäinen aita että se oli tällä tavalla päällekkäin pantu ne puut ja ei siinä isoja rakoja ollu, että kyllä siinäki on tehty se on hijasta hommaa. (5/02M1-27)

Tässä on porakone, etteppä tiitä miten tätä käytettiin. Remmi tuohon, sitte tuosta painettiin ja toinen veti aina vuorotellen, että lihasvoimalla. (5/02M1-45)

Aatella! (5/02N2-15)

Esinekuvauksissa ihaileva kerronta siis korostaa ja kertaa niitä kotiseutuun liitettäviä arvoja, joita tuottivat myös esineitä työssään käyttäneet muistelijat (luku 4). Nyt mennyttä aikaa kuvataan matkakohteessa näytteillä olevien esineiden kautta pitkälti samoin kuin niiden arkikäyttöä muisteltaessa, muistelun tapa vain on toinen. Menneisyyttä kuvaava kertoja tekee muistelun tavalla eron itsensä ja entisajan ihmisen välille ihailulla, jossa korostaa, miten *ennen* jaksettiin. Menneisyyden kotiseudulla asuneiden ihmisten subjektiivis rakennetaan tarinoissa muun muassa työnteon ja siihen liittyneen taidon, osaamisen, jaksamisen ja selviytymisen ympärille: *on siinä tehty töitä [...] joka lauta on pitänyt sahata [...] kyllä siinäki on tehty, se on hijasta hommaa [...] on niillä vain ollu aikaa pakertaa.* Työnteon raskaus korostuu ja täytymisen modaaliteetti määrittää haastateltavien käsitystä menneestä. Sitä korostaa kauhisteleva ihailu siitä, kuinka kuitenkin on selvitty: *jumankauta, saateri vieköön, uskomatonta, että lihasvoimalla, aatella!* Työmuistoja ja arkea kuvaava kerronta on siis säilynyt esinemuistoissa, vaikka esineen käyttötarkoitus on vaihtunut. Esine välittää mennyttä kerrottujen ja kuultujen muistojen kautta, vaikka käyttöarvo on nykyisin toissijainen:

Että näillä ei sinänsä ole käyttöarvoa siinä mielessä ku ennen mutta... (5/02T-22)

Ei käyttöarvoa ei ole ku tunnearvoa, semmosta muistoarvoa, että mitenkä sen nyt voi arvioija jokuhan voi ajatella että sehän on kuivaa polttopuuta mutta mulle nämä on hirmu arvokkaita. (5/02M1-32)

Ruppeetteko te ite ajattelemaan jotenki eri tavalla näistä esineistä ku nämä laitetaan tänne seinille näytteille ja museoon, tulleeko niihin semmonen erilainen ajatus? (5/02T-28)

No kyllä minusta ainaki arvo, arvo nousee jumaliste ko näköksälle jos ne ois tuolla jossain laatikossa tai nurkassa. (5/02M1-43)

Esineen arvostus ja ihailu voivat siis perustua esineen näytteillä oloon sinänsä. Toisaalta esineet edustavat nykymaailmassa yhä enemmän jotain muuta kuin itseään, kuten mielikuvaa tai tyyliä. Tavaroiden arvo ei enää yksinomaan synny niiden käytöstä tai taloudellisesta vaihdosta; pikemminkin se muodostuu niiden merkkiarvosta ("sign-value") (Slater 1997,

32). Käyttöarvo ja vaihtoarvo ovat itse asiassa alisteisia merkkiarvolle, joka voi perustua muun muassa sosiaalisen erottautumiseen. Tällöin tietyn esineen olemassaolon perusteena voi hyvin olla myös sen symbolinen arvo. (Slater 1997, 158–159.)

Matkakohteessa esineen arvoa määrittää osaltaan esinemuistojen taustalla vaikuttava kotiseutudiskurssi. Se on muodostunut kotiseutua kuvaavaksi kollektiiviseksi käsitykseksi ja sitä välitetään ja toistetaan edelleen museoesineiden ja niistä kertomisen tavan kautta.

6 MITÄ ESINE KERTOO MATKAILIJALLE?

Mitä te ajattelette että mitä matkailijat saa näistä irti tai mitä ne ajattelee näistä [museoesineistä]? (5/02T-25)

[...] no ne esineet tavallaan herrää henkiin niinkö sitte ja ko sen tietää näistä paikallisista ihmisistä että ne on käyttäneet että siinä tulee jonkulainen semmonen tunnearvo ja se herrää henkiin näitten esineitten myötä ja niinko tämä taloki tässä ku ajattelee miten ne on täällä eläneet, että kyllä sillä on semmonen... Ja se että ku sie näät että ne on tavallaan vielä käsin kosketeltavissa se on aivan eri asia jos sie jostaki valokuvasta katot ni ei se ole sama asia ko sie olet täällä paikan päällä. (5/02N2-13-14)

Edellisen otteen mukaan esineiden kiinnostavuus perustuu esineen tunnearvoon ja siihen, että ne kuvastavat elettyä arjen elämää aidossa ympäristössään. Tässä luvussa tarkastelen muutamia näkökulmia matkailusta historiatiedon tuottajana sekä esineen kyvystä kertoa menneisyydestä.

6.1 Matkailu historiatiedon säilöjänä, tuottajana ja valikoijana

Saarisen (1999, 81–83) mukaan matkailutoimiala rakentaa – tietoisesti ja tiedostamatta – mielikuvia ja alueen identiteettejä meille vieraista paikoista ja ihmisistä ja siten myös meistä itsestämme ja arkiympäristöstämme. Etnisyyden ja erilaisten alueen identiteettien tuottaminen ja hyödyntäminen matkailussa eivät ole uusi asia, sillä jo vuosisatoja vieraat kulttuurit ovat kiinnostaneet matkailijoita mitä erilaisimmista syistä. Matkailun hyödyntämät ja tuottamat mielikuvat alueista ovat usein ”harmittomia”, mutta saattavat muuttua myös alkuperäistä kulttuuriperintöä ajatellen haitallisiksi, mikäli kulttuurin erityispiirteiden käyttö muuttuu niiden vääränlaiseksi hyväksikäytöksi. Esimerkiksi saamelaisen kulttuurin hyväksikäytön kohdalla on kritisoitu niitä eettisiä ongelmia, joita matkailutoiminta saattaa tuottaa.

Urryn (1990, 85) mukaan todellisuuden ja representaatioiden suhde on usein epäselvä tilanteessa, jossa matkailukohteiden todellisuus esitetään – jos mahdollista – jopa todellisuutta aidommilta vaikuttavien kopioiden välityksellä. Hänen mukaansa tämä kuvaa myös laajemmin postmodernia kulttuuria, jossa selkeästi määrittävää autenttisuutta ei enää ole olemassa.

Myös Tapani Niemi pohtii teoksessaan *Kaihon Kotimaa* (2000) mielikuviin sidottuja elementtejä, joiden ajatellaan kuuluvan tiettyyn kulttuuriin ja sen olemukseen. Niemen mukaan voi muun muassa kysyä, tulevatko matkailijat katsomaan ja kokemaan aitoa Lappia vai mielikuvaa Lapista.

Seppo Knuutila (1994) käsittelee niin ikään teoksessaan *Tyhmän kansan teoria; Näkökulmia menneestä tulevaan* periferisiin seutuihin liittyvien mielikuvien ja kuvitelmien sekä näiden paikkojen matkailulliseen

hyödyntämiseen liittyviä suhteita. Knuuttila esittää, että ainakin Suomessa humanistisen kulttuurintutkimuksen piirissä on elänyt ajatus, jonka mukaan vanha autenttisuus tiivistyy ennen lopullista menneisyyteen liukumistaan syrjäseutujen syrjäkyliin ja kärjistäen kuolemaansa lähellä oleviin ihmisiin. Tämänsuuntaisten ajatusten evästämänä oltiin hänen mukaansa liikkeellä muun muassa pelastettaessa karjalaiskyliä 1980-luvulla metsienhakuilta, kun ohjenuorana olivat romanttiset mielikuvat kylistä vanhan kalevalaisen kulttuurin ja hengenelämän muinaisuuden tyyssijoina (Knuuttila 1994, 126–127). Knuuttilan mukaan muun muassa sellaiset kulttuurisesti, matkailullisesti ja ideologisestikin tunnetut eurooppalaiset periferiat kuin Bretagne, Irlannin maaseutu tai Lappi esittäytyvät poikkeuksetta menneisyytenä nykyisyydessä ja näitä seutuja vaalitaan ikään kuin vanhan maailman muistomerkkeinä tai eksoottisina jäänteinä. (Knuuttila 1994, 124.)

Menneisyydestä vauhdin hakeminen on siis yleinen matkailun edistämisen käytäntö, joskin esitellyn menneisyyden totuudenmukaisuutta tai aitoutta on lähes mahdotonta määritellä. Kansankulttuurin aineksia hyödyntävä matkailuelinkeino toimii niin, että menneisyyden aineksia siirretään, sovelletaan ja muokataan nykyajassa nykyaikaan soveltuviksi. (Knuuttila 1994, 131.) Dean MacCannell (1989, 101) pitää aitojen kokemusten tavoittelua eräänä turistista tietoisuutta kuvaavana piirteenä. Tähän kysyntään pyritään vastaamaan tarjoamalla matkailijalle mahdollisuus pistäytyä elämyksellisesti tarkoin valikoidussa menneisyydessä ja kokea sen parhaat puolet. Menneisyyden korostamista matkailutoiminnassa ei kuitenkaan voida pitää ainoastaan matkailutuotteen myynnin edistämisen vuoksi keksittynä keinona ja ympäröivästä yhteiskunnasta irrallisena ilmiönä vaan myös alueen ihmisten taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen itseanalyysin tuloksena (Knuuttila 1994, 132).

Matkailu edustaa paikallistasolla väistämättä jonkinasteista muutosta niin hyvässä kuin pahassakin, sillä matkailulle on luonteenomaista jatkuva muutos, joka koskee myös matkailun kohdealueita ja niiden sosio-kulttuurista ja taloudellista perustaa. Muutoksen ja sen seurausten tarkastelussa on kyseenalaistettava kaksi paikallisuuteen, alueen identiteettiin ja ”aitouteen” liittyvää huomautusta. Toinen niistä liittyy siihen, että paikallisuus, alueen identiteetti ja aitous eivät ole sisäsyntyisiä, tyhjiössä tuotettuja tekijöitä, vaan ne ovat rakentuneet ja rakentuvat suhteessa muihin paikkoihin, aluetasoihin, kulttuureihin ja niiden tuotteisiin. Alueet ja paikat sekä niihin kytkeytyvät kulttuuriset identiteetit ovat jatkuvan muutosprosessin alaisina. (Massey 1993, Saarisen mukaan 1999, 88.)

Toinen huomautus kohdistuu identiteetin käsitteeseen. Paikoilla ja alueilla ei voida katsoa olevan vain yhtä oikeaa identiteettiä vaan useita rinnakkaisia, jotka saattavat olla ristiriitaisia ja jopa keskenään kilpailevia. Jokin tai jotkin identiteetit ovat hallitsevampia kuin toiset; esimerkiksi matkailun tuottama alueen identiteetti voi marginalisoida paikalliskulttuuria ja paikallisväestön identiteettiä – mutta se saattaa myös vahvistaa sitä. (Grahn 1991; Crain 1996, Saarisen mukaan 1999, 88.)

Edellä mainittujen huomioiden ohittaminen on toisinaan johtanut taipumukseen ”museoida” paikalliskulttuureja jonkinlaisiksi reliikeiksi menneiltä ajoilta, jolloin näillä kohteilla ei myöskään nähdä olevan oikeutta muuttua ja omaksua ulkopuolisia vaikutteita. Piirteitä tästä kehityksestä voi nähdä esimerkiksi kansainvälisesti kasvavassa perinnematkailussa, jossa pyritään esittämään tiettyä historiallista tapahtumaa tai ajanjaksoa ja sen kulttuurisia piirteitä ”matkailijaystävällisessä” muodossa. Kärjistetyimmillään tämä voi näyttäytyä pinnallisina historiallisten viitteiden ja paikkojen mielikuvituksellisena sekamelskana, jolloin matkailun kehitysprosessin katsotaan usein luovan epäautenttisia ja ”paikattomia” matkakohteita, matkailutuotteita ja alueen identiteettejä, joilla ei ole kiinteää yhteyttä matkailun kohdealueen historiaan ja kulttuuriin. Tällöin paikkaan historiallisesti liittyvä kulttuuri ja perinne voivat jopa vaikuttaa epäaidommilta kuin siitä tehdyt kopiot. (Saarinen 1999, 86–89, vrt. Petrisalo 2001.)

Myös kulutusta tarkastelevan tutkimuksen piirissä on kiinnitetty huomiota lisääntyneeseen taipumukseen erottaa lähes mielivaltaisesti merkitys sen kantajasta. Tämän katsotaan aiheuttavan kokemusten latistumista. Kun merkitykset irrotetaan merkeistä, saatetaan myös aikaa ja historiaa siirtää käsittelemään huolettomasti. Ajankohtia ja tyylejä sekoitetaan, kierrätetään, herätetään henkiin ja yhdistetään riippumatta niiden historiaan pohjautuvista lähtökohdista. Kansalliset kulttuurit ja perinne saavat osansa tästä pyörityksestä, kun ne irrotetaan asiayhteyksistään ja sulatetaan esimerkiksi matkailua palvelemaan muottiin. (Slater 1997, 197.)

6.2 Paljon kertova mykkä esine?

Menneisyyttä kuvaavat museot ja muut materiaalista kulttuuria hyödyntävät perinnekohteet ovat merkittävässä roolissa menneisyyden kuvan rakentajina. Voi kuitenkin kysyä, mitä esine pystyy matkailijalle ”kertoamaan”, miten se valikoituu menneisyydestä ”kertojaksi” ja kuinka paljon matkailijan oma tausta määrittää esineen välittämää kokemusta menneestä.

Esineen kyky kertoa perustuu ennen kaikkea muistiin. Yleisen määritelmän mukaan muistaminen on aikaisempien kokemusten säilyttämistä ja mieleen palauttamista. Muistin voidaan sanoa olevan inhimillisen kulttuurin ja yksilön identiteetin ydin. Ihmisen henkisyyden kannalta muisti on välttämätön, sillä ilman muistia hän ei olisi kulttuurinen persoona. Muisti yhdistää yksilön omat elämykset, kokemukset ja oivallukset kollektiiviseen kokemukseen ja tietämiseen eli perinteeseen. Muistuttajana menneisyydestä voivat toimia niin menneisyyteen kuuluneet esineet kuin muistomerkitkin, joilla on kyky todistaa ”todellisuudesta menneisyydessä”. Niillä on merkitystä myös muun muassa kollektiivisen muistin ja identiteetin kannalta. (Ks. esim. Ahtola 1999; Kiuru 2000; Korhokangas 2001; Ukkonen 2000.)

Tätä taustaa vasten esineet toimivat matkakohteissa matkailijan kokemusta ajatellen hänen omia elämänvaiheitaan kertaavina elämyksellisinä muistoina. Näin ollen erilaisista kokemuksista ja elämänhistorioista johtuen menneisyyden materiaalista kulttuuria esitteleviä kohteita, kuten museoita esineineen, ”luetaan” hyvin eri tavoin. Jopa kaikkein selkeimmin ja ristiriidattomimmin rakennetut museonäyttelyt ja perinnekohteet saavat useita erilaisia tulkintoja katsojan vaihtuessa. Näyttelyitä tulkitaan usein aivan toisin, kuin näyttelyn pystyttäjällä on tarkoittanut. Ei siis ole mitään taetta siitä, että kohteet herättäisivät katsojissa yhtäläisiä tuntemuksia ja että ne hyväksyttäisiin ja vastaanotettaisiin passiivisesti sekä samankaltaisesti. (Urry 1996, 54.)

Myöskään menneisyydestä *kertomisen* tavat eivät menneisyyden merkkien vastaanottamisen tavoin ole yhtenäisiä. Tellervo Aarnipuu (2003, 3–8) on tarkastellut matkaoppaan asemaa kulttuurisena perinteen välittäjänä. Koska materiaallisen kulttuurin merkit eivät sinällään ”puhu”, ottaa matkaopas usein kertojan roolin toimien sillanrakentajana menneisyyden ja nykyisyyden välillä. Kulttuuriperintöään muille tulkitsevalla ja välittävällä oppaalla on vaativa tehtävä, jotta menneisyydestä hahmottuu käsiteltävänä olevan asian uskottava historia. Jotta kuva menneisyyden nykyhetkestä syntyisi, tarvitaan menneisyyden jälkien tulkintaa ja mielikuvituksen avulla tapahtuvaa kurottautumista kohti sitä, mitä ei enää voida täydellisesti saavuttaa.

Näyttelyn – tai ylipäätään materiaallisen kulttuurin – tulkitseminen ”oikein” näytteilleasettajan tavoittelemalla tavalla on kuitenkin toinen asia kuin sen puhuttelevuus yksilöllisellä tasolla eikä lähtökohtana ehkä tulisikaan pitää yhtä oikeaa tapaa lukea materiaalista kulttuuria. On vain useita erilaisia tapoja, samoin kuin esineillä katsotaan olevan useita merkityksiä.

Esine voidaan nähdä muotona tai sisältönä, materiana tai mielikuvana. Esineet ovat siis mitattavia ja sellaisenaan tutkittavissa olevia muotoja ja pintoja, mutta niitä voidaan tarkastella myös merkityssisältöjen, kuten muistojen, tunteiden, arvojen, arvostusten ja asenteiden, kautta. (Kiuru 1999, 219.) Esineet ovat osa oman menneisyyden haltuunottoa ja minuuden ylläpitämistä sekä menneisyyden säilyttämistä läsnäolevana nykyisyydessä. Näin ollen esineet toimivat henkilökohtaisena arkistonamme heijastellen omistajansa elämänhistoriaa ja jo ohitettuja elämänvaiheita. Esine toimii elämyksen lupauksena, mutta myös kokemusten säilyttäjänä. Muisto on mennyt elämys, ja käsin kosketeltavuudessaan esineet ovat voimallisia muistutuksia elämyksistä. (Belk 1988, Koskijoen mukaan 1997, 276–277.)

Elämys puolestaan voi syntyä hyvinkin arkisista lähtökohdista. Urryn (1990, 130–131) mukaan ihmiset eivät enää ole kiinnostuneita näkemään ainoastaan kaukaisilta ajoilta peräisin olevia esineitä tai taideteoksia vaan yhä enemmän arkipäiväistä ja jokapäiväistä elämää, kuten lasinpuhallusta, työkonella ajoa, kynttiläntekoa, kehräystä tai teollisen tuotannon eri aloja.

Erilaisten museoiden lukumäärä onkin kasvanut länsimaissa viime vuosikymmeninä huomattavasti ja myös museonäyttelyt ovat muuttuneet. ”Postmodernit museot” ovat joustavampia esille asetettavien esineiden ja ilmiöiden suhteen kuin perinteisiksi luetut museot, joiden kriteerit olivat toiset. Nyt museot esittelevät muun muassa muuttuneen historiakäsityksen johdosta hyvin laajasti elämän eri aloja. Yhden tietyn kansallisen historiankuvan esittämisen aika on väistynyt moniulotteisen ja vaihtoehtoisen historiakuvan teiltä (sosiaalinen, taloudellinen, populistinen, feministinen, etninen, teollinen) ja tämä on lisännyt museoiden määrää ja esittelyn arvoiksi luettujen historiantulkintojen määrää museoissa. (Urry 1990, 129–130.)

Postmodernille museolle on Urryn (1990, 130–131) mukaan ominaista käsitellä ja kohdella samanarvoisesti esimerkiksi Mona Lisaa ja vanhaa kakkumuottia. Muutosta hän nimittää ”auraattisuuden muuttumiseksi nostalgiksi” ja sitä määrittää postmodernismin anti-elitistisyys. Aikaisemmin museoita ja esineitä leimannut ”aura” syntyi siitä mystisyydestä ja alkuperäisyyden korostamisesta joka teki katsomiskokemuksesta lähes pyhän ja hartaan. Nyt auraattisuus on vähentynyt, sillä usein esitellään avoimesti myös näyttelyn pystyttämiseen liittyviä vaiheita ja sitä, kuinka näyttely saadaan *vaikuttamaan* mahdollisimman aidolta. Postmodernia museota kuvaa niin ikään katsojan aseman muutos, joka on tullut yhä aktiivisemmaksi. Lasivetriini ei enää erota hiljaista katsojaa ja museo-esinettä vaan museoissa on yhä enemmän muun muassa ääntä, tuoksua ja toimintaa, jolloin katsojan asema ja osallisuus näyttelyssä kasvaa.

Urryn mukaan myös raja museon ja muiden sosiaalisten instituutioiden välillä on hämärtynyt, sillä esimerkiksi monet matkakohteiden tyyliteltyt kaupat vaikuttavat nykyään enemmän museoilta kuin kaupoilta. Nämä liikkeet houkuttelevat asiakkaita katselemaan ja asiakkaat näyttävät suhtautuvan tuotteisiin enemmänkin näyttelyesineinä kuin ostettavina hyödykkeinä. (Urry 1990, 131.)

Moderni esinetutkimus korostaakin, että esineet eivät elä muuta elämää kuin minkä me niille kunakin aikana annamme (Korhonen 1999, 31). Tänä päivänä esineen käyttöön liittyvä arvostus, käyttöarvo, nähdään jo usein toissijaisena sen edustamiin muihin arvoihin verrattuna. Kulutuksen voidaan katsoa muuttuneen viime vuosikymmeninä yhä enemmän esineiden edustamien ihanteiden ja mielikuvien kuluttamiseksi. Aiemmin esineiden katsottiin palvelevan ihmisen tarpeita ja kehittyvän niiden mukana, jolloin omistaminen oli tarpeiden tyydyttämistä varten. Nyt käyttöarvon sijaan esimerkiksi esineen omistaminen voi olla itseisarvo, jolloin esineen käytännön ulottuvuuden tilalla painottuu sen abstrakti ulottuvuus, kuten tunnearvo. (Kiuru 2000, 278–279.)

Museokokoelmassa esineet ovat irtautuneet alkuperäisistä tehtävistään näyttelykappaleiksi ja ovat käyttö- ja vaihtoarvon tavoittamattomissa. Näyttelyesineiden arvon mittana on ennen kaikkea elämys, jonka se katsojassaan näyttely-ympäristöön sijoitettuna herättää. Talouteen pohjau-

tuva esineiden kulutus muuttuu visuaaliseksi ja tunteeseen pohjautuvaksi, eikä vaihtoarvoa voi määrittää ellei sitten muistojen määrällä.

Elämyksellisyyttä ei voida ohittaa tarkasteltaessa viime vuosikymmeninä muotoutunutta kulutuskulttuuria, jolle Slaterin (1997, 174; 193) mukaan on ominaista ei-materiaalisten hyödykkeiden lisääntynyt tarjonta ja kulutus. Kulutuksen piiriin lukeutuu yhä enemmän erilaisia asiantuntijapalveluja, vapaa-ajan tapahtumia ja viihdepalveluja. Tämä kertoo sosiaalisen maailman ja sosiaalisten suhteiden hyödykkeistymisestä ja sen myötä uudentyyppisestä kulutuksesta, joka ei perustu ainoastaan aineellisuuteen sen konkreettisesti, käsin kosketeltavassa muodossa. Sama pätee esineisiin, joiden funktio esimerkiksi matkailutoiminnassa perustuu pitkälti esineen alkuperäisen käyttötarkoituksen ulkopuolisiin merkityksiin.

Paikkaan liittyvä matkamuuisto voi tehdä esineestä merkityksellisen ja muistoesine voi muistuttaa toisesta ihmisestä. Mennyt kokemus säilyy esineessä käsin kosketeltavana, mutta ajan saatossa esineen erityinen muistoarvo voi myös kadota sen vaihtaessa omistajaa. Koskijoki (1997, 270) puhuu esineestä ”muistojen astiana”, joka on helposti särkyvä, mutta joka voidaan täyttää uudelleen ja uudelleen uusilla muistoilla. Esineen muistoarvo ei siis ole pysyvä, se voidaan aina tulkita uudelleen.

Linko (1998, 64) on tutkinut yleisön antamia merkityksiä erilaisille kulttuurin aloille, kuten kuvataiteelle, kirjallisuudelle ja museonäyttelyille. Hänen mukaansa kulttuurista kiinnostuneet katsojat, kokijat ja tekijät tavoittelevat nimenomaan elämyksiä, jotka ovat samaan aikaan sekä vahvan tunnepitoisia että tiedollisia. Esimerkiksi museonäyttelyn avulla voidaan ottaa käsittelyyn kollektiivisesta muistista nousevia asioita ja siihen liittyen suvun, perheen ja yksilön henkilökohtaisiin kokemuksiin perustuvaa menneisyyttä, jota voidaan täydentää kulttuurituotteen tarjoamalla uusilla tai uusista näkökulmista käsitellyillä aineksilla.

Perinteisen kansatieteellisen esinetutkimuksen maailmankuva hahmotui luokittelemalla kansan käyttämät esineet luokkiin ja alaluokkiin, joiden sitten katsottiin samalla havainnollistavan yhteisön elämää. Modernille ihmiselle tyypillinen pyrkimys säilyttää, järjestää ja hallita menneisyys esineiden avulla on kuitenkin aina ihmisen toimintaan ja tahtoon perustuva prosessi ja sellaisenaan mielivaltaisen. Näin ollen mielivaltaista on myös esineiden kautta rakennettu käsitys menneistä ajoista. (Lowenthal & Binney 1981, Kiurun mukaan 2000, 66.) Myös matkailutoimintaa ja sen ympärille asettuvia materiaalisia tuotteita on siis syytä tarkastella tietynlaisen mielivaltaisuuden olemassaolon kautta.

Esineet ovat kuitenkin konkreettisia todisteita menneisyyden ajakaudesta ja ne auttavat menneisyyden kuvan rakentamisessa. Vastaanottajat, kuten matkailijat, lähestyvät niitä omaan aikaansa ja ymmärrykseensä sidotusta näkökulmasta. Janne Ahtola (1999,70) kuvaa muistomerkkien kokemista matkailijan kannalta muistiin ja menneistä tapahtumista muodostuneisiin mielikuviin perustuvana tapahtumana. Sama pätee menneisyyttä kuvaamaan valikoituneisiin esineisiin. Matkailijan tietous

korottaa nähtävyydeksi valitun objektin erilleen muista objekteista, johtuupa tämä eroavuus sitten fyysisistä, historiallisista, taiteellisista, sosiaalisista tai mytologisista seikoista. Kulttuuritietoisen matkailijan henkisyyden kannalta muisti on välttämätön; ilman muistitietoa ja mielle-yhtymiä hän ei kykenisi lukemaan ja kokemaan menneisyydestä kertovia materiaalisia merkkejä.

7 YHTEENVETO

Tarkastelin tutkielmassani kotiseudun muutosta matkakohteeksi esine-muistojen kertomusanalyysin avulla. Tarkastelemani esinemuistot voi jakaa kahteen pääryhmään, joista toiset kuvasivat muistelijoiden omia kokemuksia esineiden *työkäytöstä* menneisyyden kotiseudulla. Toiset kuvaukset taas perustuivat esineiden välittämään *muistoarvoon*, jolloin niitä muisteltiin esimerkiksi esineeseen liittyvän, suvussa periytyneen tiedon kautta.

Esinemuistojen synnyttämät kotiseutukuvat perustuivat usein henkilökohtaisesti koettuihin tapahtumiin, mutta niissä oli aineksia myös kollektiivisesta menneisyyden tulkinnasta. Esineen työkäyttöön perustuvissa kuvauksissa esine sinällään pysyi tarinoissa taustalla ja esine-kuvauksissa korostui kotiseudun työ ja se osaaminen, mitä työnteke vaati. Työntekeä kuvattiin raskaana ja velvoittavana. Näiden tarinoiden juonirakenteessa toistui kaava, jonka mukaan raskaista oloista huolimatta elämästä selvittiin hyvin monipuolisten taitojen ja kotiseudulla tuolloin asuneiden sitkeiden ihmisten ansiosta. Esineiden muistelu oli siinä mielessä subjektiivista, että haastateltavat kuvasivat menneisyyttä omakohtaisten, esineisiin liittyvien muistojen kautta. Yhteisöllisiä piirteitä muistelu sai yhteneväisessä tavassa, jolla menneisyyden kotiseutua muistoissa kuvattiin. Esinemuistojen kautta tuotetut kotiseudun arvot liittyivät ennen kaikkea osaavuuteen, taitoihin ja ihmisten tyytyväisyyteen vallitsevista raskaista olosuhteista huolimatta.

Museo- ja matkailuympäristöön sijoittuvissa tarinoissa esineen asema on toinen kuin sen alkuperäistä käyttöä kuvaavissa, jolloin esine oli tekojen väline eletyssä arjessa. Matkailuympäristössä painottuvat esineen ”näyttö-arvo” ja sen välittämä tunneside, elämys ja sukuyhteys. Myös esineestä kertomisen tapa on erilainen; *täytymistä* korostavan kerronnan tilalle on tullut *voiminen* esineen kautta. Tämä on tietenkin luonnollista, kun ajattelee sitä asiayhteyttä, jossa haastateltavat esinettä kuvaavat: onko esine ollut työesine vai onko se omistajalleen muistoesine ilman omakohtaista esineen käyttöhistoriaa. Kertomisen tavat kuitenkin osoittavat, miten kotiseudun menneisyyden kuvaa voidaan kertomuksissa rakentaa erilaisista näkökulmista käsin.

Kollektiivinen esinekertomusten muodostumisen tapa näyttää olevan sidoksissa kunkin sukupolven käsitykseen siitä, mikä esineen asema on kotiseudulla ollut ja miten sitä tulee muistoissa kuvata. Muistoista kuvastuu myös tiettyjä näkemys- ja arvostuseroja esimerkiksi kotiseudulla tapahtuneeseen työkuvan muutokseen liittyen. Iäkkäämpien haastateltavien tapa muistella kotiseudun esineitä korostaa niillä tehdyn ruumiillisen työn merkitystä. Nykyisten matkailuyrittäjien muistot esineistä perustuvat puolestaan perimätietoon; työskentely esineiden kanssa kotiseudulla puolestaan nojaa palveluun.

Matkailutoimintaa kuvaavissa tarinoissa esine itse on nostettu näkyviin. Esinetarinat liittyvät usein kertojan suvun historiaan ja esine-muistoihin sisältyy paljon tunnearvoa. Näyttelyesine kuitenkin symboloi edelleen näytteille asetettuna objektina pitkälti samoja arvoja, joita esineitä itse arjessaan käyttäneet tuottivat: esineen käyttöön ja sillä tehtyihin töihin liittynyttä arvostusta. Matkakohteessa uudelleen käyttöön otettujen esineiden kuvaamisen pääpaino on esineiden ja vanhojen perinteiden ihailevassa muistelussa. Esinemuistot ovat usein nostalgisoituneita ja luovat pohjaa matkailuyrittämiselle uudelleen käyttöön otettuina tai tuotteistettuina elämyksinä. Tarinat esineistä ovat tietynlaisia *pelastustarinoita*. Niissä päähenkilönä on kertoja itse ja teemana hänen kykynsä jatkaa jo unohtumassa ollutta kotiseudun perinnettä osana matkailutoimintaansa.

Esinemuistojen kautta kuvattu kotiseutu eroaa siis osittain matkailuyrittäjänä nyt toimivan ja sodan jälkeisen jälleenrakennuksen kokeneen muistelijan muistoissa. Esinemuistoissa ja kotiseutukuvissa on kuitenkin myös paljon samaa, sillä näytteille asetettujen esineiden ja niistä kerrotujen tarinoiden kautta toistetaan kotiseutuun liitettyjä arvoja.

Matkailututkimuksen piirissä on arvioitu kriittisesti perinteiden huolimattomuutta valjastamista matkailun käyttöön (ks. esim. Urry 1990; Petrisalo 2001; Saarinen 1999, 2001). Alueen omasta kulttuuriperinnöstä riippumattomien stereotyyppisten piirteiden viljely voi johtaa paikallisidentiteetin heikkenemiseen, jolloin matkailualueet voivat alkaa muistuttaa toisiaan.

Tutkielmani perusteella tutkimuskohteissa kehittyvä matkailu on ennen kaikkea vahvistanut matkailualan yrittäjien tietoisuutta juuristaan ja menneisyydestään ja siten vahvistanut heidän paikkaan kuulumisen tunnettaan. Kotiseudun ”aitouden” ja historian jatkumo on yrittäjälle tärkeä. Kotiseudun transformaatio matkakohteeksi ei siis välttämättä merkitse peruuttamatonta muutosta, jossa vanha ja alkuperäinen tarpeettomana hylätään ja poistetaan käytöstä uuden tieltä; ”muutos” voi jopa perustua pysyttämiseen vanhassa.

KIRJALLISUUS

- Aaltonen, Esko (1964) *Maaseudun kulttuuriperintö. Kirjoitelmia perinteellisestä ja muuttuvasta talonpoikauskulttuurista*. WSOY. Porvoo.
- Ahtola, Janne (1999) Muistomerkit matkailussa. Teoksessa Taina Syrjämaa toim. *Arjen muisti ja unohdus. Jokapäiväinen elämä historian valoissa ja varjoissa*. Yleinen historia, Turun yliopisto. Historian laitoksen julkaisuja n:o 53. Painosalama. 53–72.
- Benjamin, Walter (1996) [1982] Keräilijä. Teoksessa Ari Pöyhtäri (1996) *Keräilystä kokoelmaan. Sosiologisia ja filosofisia näkökulmia keräilyyn. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 8*. Jyväskylän yliopisto. Kopijyvä Oy. Jyväskylä. 143–155.
- Hakkarainen, Maria & Leskinen, Tutta. (2001) *Kyliä tarinat. Elämää Kurtakon, Venejärven ja Teurajärven kylissä*. Lapin Yliopisto. Rovaniemi.
- Hall, Stuart (2003) Kulttuuri, paikka, identiteetti. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty toim. *Erilaisuus*. Vastapaino, Tampere. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. 85–128.
- Haug, Wolfgang Fritz (1982) *Mainonta ja kulutus. Systemaattinen johdatus tavaraestetiikkaan ja kapitalistiseen massakulttuuriin*. K.J. Gummerus Osakeyhtiö. Jyväskylä.
- Ilmonen, Kaj (1993). *Tavaroiden taikamaailma. Sosiologinen avaus kulutukseen*. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Kirkinen, Heikki (1984) Kyläkulttuurin tulevaisuus. Teoksessa Heikki Kirkinen toim. *Kolme kylää. Kertomus erään kulttuuritutkimuksen taustasta, työstä ja tuloksista*. Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset. Keuruu. 148–175.
- Kiuru, Elina (1999) Esineet etnologiassa. Teoksessa Bo Lönnqvist, Elina Kiuru & Eeva Peltonen toim. *Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologia-tieteisiin*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. Rt-Print Oy. Pieksämäki. 219–231.
- Kiuru, Elina (2000) Antimuseo. Teoksessa Bo Lönnqvist toim. *Arjen säikeet. Aikakuvia arkielämään, sivilisaatioon ja kansankulttuuriin*. Jyväskylän yliopiston etnologian laitoksen julkaisusarja. Gummerus oy. Jyväskylä. 311–322.
- Kiuru, Elina (2001) Itseään selvyyksiä ja umpisolmuja – kansatieteellisestä esinetutkimuksesta Suomessa. Teoksessa Ilmari Vesterinen & Bo Lönnqvist toim. *Pandoran lipas. Virvatulia esineiden maailmasta*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. Tammer-paino Oy. Tampere. 63–74.
- Korhonen, Inkeri & Oksanen, Katja (1997) Kertomuksen semiotiikkaa. Teoksessa Sulkunen & Törrönen toim. *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Tammer-Paino. Tampere. 54–71.
- Korhonen, Teppo (1999) *Tekniikkaa, taidetta ja taikauskoa. Kirjoituksia aineellisesta kansankulttuurista*. Tietolipas 162. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Kirjapaino Raamattutalo Oy. Pieksämäki.
- Korkiakangas, Pirjo (1996) *Muistoista rakentuva lapsuus. Agraarinen perintö lapsuuden työnteon ja leikkien muistelussa*. Kansatieteellinen arkisto 42. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala.
- Korkiakangas, Pirjo (2001) Esineiden nostalgisoituminen – ylevöityneen, arkisen ja kansanomaisen nostalgialla. Teoksessa Ilmari Vesterinen & Bo Lönnqvist toim. *Pandoran lipas. Virvatulia esineiden maailmasta*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. Tammer-paino Oy. Tampere. 63–101.
- Koskijoki, Maria (1997) Esine muiston astiana. Teoksessa Katarina Eskola & Eeva Peltonen toim. *Aina uusi muisto. Kirjoituksia menneen elämisestä*

- meissä*. Nykykulttuurin tutkimusyksikkö, Jyväskylän yliopisto. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi. 269–285.
- Knuuttila, Seppo (1994) *Tyhmän kansan teoria. Näkökulmia menneestä tulevaan*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Ykkös-Offset Oy. Vaasa.
- Lappalainen, Eino (2001) *Suur-Teuravuoma ja sen luonto- ja kulttuuripolku Telatie – uusia mahdollisuuksia luontoyrittäjille*. Lapin yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Oppivat kylät projektin julkaisu 4/2001. Rovaniemen painatuskeskus Oy. Rovaniemi.
- Linko, Maaria (1994) Kenen museo? Museoideologia ja museoiden merkitys kävijöille. Teoksessa Katarina Eskola toim. *Uusi aika. Kirjoituksia nykykulttuurista ja aikakauden luonteesta*. Nykykulttuurin tutkimusyksikkö, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän yliopistopaino. 177–189.
- Linko, Maaria (1998) Aitojen elämysten kaipuu. Yleisön kuvataiteelle, kirjallisuudelle ja museoille antamat merkitykset. *Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 57*. Jyväskylän yliopisto. Gummerus kirjapaino Oy. Saarijärvi.
- MacCannell, Dean (1989) [1976] *The Tourist. A New Theory of the Leisure Class*. Schocken Books. New York.
- Marx, Karl (1972) Pääoman 1. osan 1. luku. Teoksessa W. F. Haug (1982) *Luentoja Marxin pääomasta*. Oulun Kirjateollisuus Oy.
- Niemi, Tapani (2000) *Kaihon kotimaa*. Lapin matkailun lappikuva. Kulkuri matkalla. *Lapin yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu n:o 58*. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.
- Petrisalo, Katriina (2001). *Menneisyys matkakohteena. Kulttuuriantropologinen ja historiatieteellinen tutkimus perinnekulttuurien hyödyntämisestä matkailuteollisuudessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 802. Haka-paino.
- Pearce, Susan M. (ed.) (1997) *Experiencing Material Culture in the Western World*. Leicester University Press. London.
- Pöyhtäri, Ari (1996) Keräilystä kokoelmaan. Sosiologisia ja filosofisia näkökulmia keräilyyn. *Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 8*. Jyväskylän yliopisto. Kopijyvä Oy. Jyväskylä.
- Riegel, Henrietta (1996) Into the heart of irony: ethnographic exhibitions and the politics of difference. In Macdonald, Sharon & Fyfe, Gordon (eds.) *Theorizing Museums. Representing identity and diversity in a changing world*. Blackwell Publishers/ The Sociological Review. Oxford. 83–104.
- Saarinen, Jarkko (1999) Matkailu, paikallisuus ja alueen identiteetti. Näkökulmia Lapin matkailun etnisiin maisemiin. s. 81–92. Teoksessa *Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit. Outamaalta tunturiin*. Osa I. Toimittaneet Marja Tuominen, Seija Tuulentie, Veli-Pekka Lehtola ja Mervi Autti. *Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja C. Katsauksia ja puheenvuoroja 16. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Katsauksia ja puheenvuoroja 32*. Kustannus-Puntsi. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Saarinen, Jarkko (2001) *The Transformation of a Tourist Destination. Theory and Case Studies on the Production of Local Geographies in Tourism in Finnish Lapland*. Nordia Geographical Publication. Volume 30:1. Lapin Yliopistopaino. Rovaniemi.
- Sironen, Esa (1993) Laajavuoren maisemaa lukiessa. Teoksessa Esa Sironen toim. *Ryhtilästä Ramonin kentälle. Jyväskylän liikuntamaisemaa ennen ja nyt. Jyväskylä-sarja 3*. Atena Kustannus oy. 149–174.
- Sironen, Esa & Kärkkäinen, Pekka (1997) Köyhän miehen urheilumuseo. Teoksessa Vesa Vares toim. *Urheilu ja historia. Turun historiallinen arkisto 51*. 367–396.
- Slater, Don (1997) *Consumer Culture & Modernity*. Polity Press. Hartnolls Ltd, Bodmin. Cornwall.

- Sulkunen, Pekka (1997) Todellisuuden ymmärrettävyys ja diskurssianalyysin rajat. Teoksessa Sulkunen & Törrönen toim. *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Tammer-paino. Tampere. 13–53.
- Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka (1997a) Arvot ja modaalisuus sosiaalisen todellisuuden rakentamisessa. Teoksessa Sulkunen & Törrönen toim. *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Tammer-paino. Tampere. 72–95.
- Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka (1997b) Puhujakuva: Enonsiaation rakenteet. Teoksessa Sulkunen & Törrönen toim. *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Tammer-paino. Tampere. 96–126.
- Suojanen Päivikki (1996) *Kulttuurien tutkijan arki. Kokemuksia omasta ja vieraasta*. Antrokirjat, Jyväskylä. Mainos Makasiini Oy. Tampere.
- Tufts, Steven & Milne, Simon (1999) Museums: A Supply-Side Perspective. *Annals of Tourism Research*. Volume 26, Number 3. 613–631.
- Ukkonen, Taina (2000) *Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 797. Hakapaino Oy. Helsinki.
- Urry, John (1990) *The Tourist Gaze*. Leisure and Travel in Contemporary Societies. SAGE publications. London.
- Urry, John (1996) How societies remember the past. Teoksessa Macdonald Sharon & Fyfe, Gordon eds. *Theorizing Museums. Representing identity and diversity in a changing world*. Blackwell Publishers/ The Sociological Review. Oxford. 45–65.
- Veijola, Soile (1997) Modaalisia suhteita pelissä ja keskustelussa. Teoksessa Sulkunen & Törrönen toim. *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Tammer-Paino, Tampere. 129–152.
- Vesterinen, Ilmari (2001) Esinepeli. Teoksessa Ilmari Vesterinen & Bo Lönnqvist toim. *Pandoran lipas. Virvatulia esineiden maailmasta*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. Tammer-paino Oy, Tampere. 13–60.

MUUT LÄHTEET

- Aarnipuu, Tellervo (2003) Hyvän oppaan muotokuva. Retorinen näkökulma vaikuttavaan kaupunkikierrokseen. *Kulttuurintutkimus* 20(2003):2.
- Laurén, Kirsi (2002) Kertomusten suomalaisemissa – muistot ja nostalgia maiseman muodostumisessa. *Alue ja ympäristö* 1/2002.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

- Rinta-Porkkunen, Nina & Ylitalo, Saija (2002) ”Jos me ei tunneta menneisyyttä niin ei meillä ole tulevaisuuttakaan”. Etnologian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Etnologian laitos.

Kiitokset

Tutkielmani vaiheikkaan valmistumisen aikana olen saanut osakseni paljon tukea ja kannustusta. Kiitän ohjaajaani kulttuurimatkailun vt. professori Soile Veijolaa työni kärsivällisestä kommentoinnista sekä kannustavasta ohjauksesta. Kiitän työni lukemisesta ja kommenteista myös tutkielman toista tarkastajaa luontomatkailun vt. professori Seija Tuulentietä. Kiitos opiskelijatovereilleni ja ystävilleni ajatustenvaihdosta seminaarisaleissa ja niiden ulkopuolella. Kotiväkeä kiitän niin ikään kallisarvoisesta tuesta kirjoitustyöni aikana.